

Report No 2:2005

Internasjonalisering og fagorganisering

En undersøkelse av de nordiske fagforbundenes
internasjonale arbeid

Kristine Nergaard
Jon Erik Dølvik

SAL TSA – JOINT PROGRAMME
FOR WORKING LIFE RESEARCH IN EUROPE
The National Institute for Working Life and The Swedish Trade Unions in Co-operation

SALTSA is a collaboration programme for occupational research in Europe. The National Institute for Working Life in Sweden and the Swedish confederations of trade unions SACO (the Swedish Confederation of Professional Associations), LO (the Swedish Trade Union Confederation) and TCO (the Swedish Confederation of Professional Employees) take part in the programme. Many problems and issues relating to working life are common to most European countries, and the purpose of the programme is to pave the way for joint research on these matters from a European perspective.

It is becoming increasingly obvious that long-term solutions must be based on experience in and research on matters relating to working life. SALTSA conducts problem-oriented research in the areas labour market, employment, organisation of work and work environment and health.

SALTSA collaborates with international research institutes and has close contacts with industry, institutions and organisations in Europe, thus linking its research to practical working conditions.

Contact SALTSA

Lars Magnusson, National Institute for Working Life, Tel: +46 8 619 67 18,
e-mail: lars.magnusson@arbetslivsinstitutet.se

Torbjörn Strandberg, LO, Tel: +46 8 796 25 63, e-mail: torbjorn.strandberg@lo.se

Mats Essemyr, TCO, Tel: +46 8 782 92 72, e-mail: mats.essemyr@tco.se

Charlotta Krafft, SACO, Tel: +46 8 613 48 62, e-mail: charlotta.krafft@saco.se

© National Institute for Working Life and authors 2005

SE-113 91 Stockholm, Sweden

Tel: (+46) 8-619 67 00, fax: (+46) 8-656 30 25

Web: www.arbetslivsinstitutet.se/saltsa

Printed at Elanders Gotab

ISSN: 1404-790X

Innhold

<i>Forkortelser</i>	3
<i>Forord</i>	4
Information om forskningsprogrammet	5
<i>Hovedfunn og konklusjon</i>	11
Om undersøkelsen	11
Hovedresultater	11
Konkluderende bemerkninger	20
<i>1 Internasjonal fagorganisering – bakgrunn og perspektiver</i>	25
1.1 Problemstillinger	25
1.2 Mer enn sine lenker å miste? Historisk bakgrunn og rammer for fagbevegelsens internasjonale arbeid	25
1.3 Nordiske perspektiver på globale utfordringer	30
1.4 Tradisjonelle kilder til faglig makt	
– nasjonalt vs internasjonalt	32
1.5 Vitalisering av den internasjonale fagbevegelsen?	34
<i>2 Data og metode</i>	38
2.1 Utvalg og svarprosent	38
2.2 Datakvalitet	40
2.3 Presentasjonen av resultatene	41
<i>3 De internasjonale faglige organisasjonene</i>	43
3.1 Innledning	43
3.2 Medlemskap i internasjonale faglige organisasjoner	44
3.3 Hvor omfattende deltakelse?	50
3.4 Hva betyr de internasjonale faglige organisasjonene?	53
3.5 Barrierer for de internasjonale faglige organisasjonene	58
3.6 Oppsummering og avslutning	60
<i>4 Et internasjonalisert arbeidsliv</i>	62
4.1 Innledning	62
4.2 Samarbeid om lønsspørsmål og arbeidsbetingelser	62
4.3 Internasjonale samarbeidsutvalg	67
4.4 Oppkjøp og utflytting	71
4.5 Gir tverrnasjonalt faglig samarbeid resultater?	74
4.6 Tid og ressurser	76
4.7 Sympatiaksjoner og internasjonalt påvirkingsarbeid	77
4.8 Påvirkning av de internasjonale organisasjoner og institusjoner	78
4.9 Oppsummering og avslutning	81

5 EU og EØS	82
5.1 Innledning	82
5.2 Hvor mange og hvilke forbund arbeider med EU-saker?	83
5.3 Hvilke EU-spørsmål står på de nordiske forbundenes dagsorden?	87
5.4 Kanaler til innflytelse	90
5.5 Tid og ressurser	97
5.6 Oppsummering og avslutning	97
6 Solidaritetsarbeid og øvrig internasjonal aktivitet	99
6.1 Innledning	99
6.2 Solidaritetsprosjekter	99
6.3 Støtte til fagbevegelsen	100
6.4 Finansiering	101
6.5 Arbeidstakerstandarder	102
6.6 Tid og ressurser	103
6.7 Oppsummering og avslutning	104
7 Organiseringen av det internasjonale arbeidet	105
7.1 Innledning	105
7.2 Hvem arbeider med internasjonale spørsmål?	105
7.3 Hvor mye tid brukes til internasjonalt arbeid?	107
7.4 Økonomi	110
7.5 Samarbeid og koordinering på nasjonalt nivå	113
7.6 Organisatoriske barrierer for internasjonalt arbeid	118
7.7 Oppsummering og avslutning	120
8 Avslutning	122
8.1 Mange deltar – et mindretall har omfattende aktivitet	122
8.2 Internasjonale saker står høyere på dagsorden	124
8.3 Arenaer og aktører	125
8.4 Utbytte og barrierer	127
Referanser	129
Vedlegg 1: Spørreskjema	132

Forkortelser

EFS	Den Europeiske Faglige Samorganisasjon/European Trade Union Confederation (Eng: ETUC)
EIFs	European Industry Federations'
WTO	World Trade Organization/Verdens Handelsorganisasjon
EWC	Europeiske samarbeidsutvalg/European Works Councils
EØS	Europeiske økonomiske samarbeidsområdet/ European Economic Area Agreement
FFI	Frie Faglige Internasjonale/International Confederation of Free Trade Unions (Eng: ICFTU)
GUFs	Global Union Federations
ILO	International Labour Office
IMF	International Monetary Fund
ITSS	International Trade Secretariats/Internasjonale yrkessekretariat (Ny betegnelse er GUFs)
NFS	Nordens Faglige Samorganisasjon/Council of Nordic Trade Unions
TUAC	The Trade Union Advisory Committee to the OECD
WCL	World Confederation of Labour (det kristelig-katolske arbeiderforbundet)

Forord

Temaet for denne rapporten er nordiske fagforbunds internasjonale arbeid, belyst ved en spørreundersøkelse sendt til alle nordiske fagforbund med over 1000 medlemmer høsten 2002 – våren 2003. Rapporten er ledd i et bredt forskningsprogram om *Globalisering, regionalisering og arbeidslivsorganisering (Gloria): Endringer i de nordiske fagorganisasjonenes nasjonale handlingsvilkår og internasjonale strategier* som Fafo Institutt for arbeidsliv- og velferdsforskning, har organisert i samarbeid med Arbetslivsinstitutet i Stockholm (ALI), Lön- tagarnas Forskningsinstitut i Helsingfors og FAOS Forskningscenter for Arbejds- markedets- og Organisationsstudier ved Universitetet i København. Ved siden av støtte fra Nordisk Metall og flere av medlemsorganisasjonene i Nordens Faglige Samorganisasjon (NFS), har programmet fått støtte fra Norges Forskningsråd (NFR), Nordiska Nämnden för Samhällsforskning (NOS-S) og SALTSA (LO, TCO og SACO's program for arbeidslivsforskning i Europa). Vi vil takke alle bidragsyterne, instituttene og forskerne som har deltatt i programmet, og Torbjørn Strandberg (SALTSA) spesielt, for medvirkningen til å gjøre dette nordiske forskningssamarbeidet mulig.

Med ønske om at Gloria kan danne grunnlag for et videre samarbeid mellom nordiske forskere og arbeidslivsorganisasjoner i årene framover, vil Fafo takke alle de tillitsvalgte i de nasjonale fagforbundene som har delt sin tid og kunnskap med oss i utviklingen og besvarelsen av denne undersøkelsen.

Kristine Nergaard ved Fafo har hatt hovedansvaret for spørreundersøkelsen av de nordiske fagforbundenes internasjonale arbeid. Hun har fått nyttig hjelp av Søren Kaj Andersen, Jan Ottosson, og Ralf Sund i tilpasning og oversettelse av spørreskjemaene. Jon Erik Dølvik har skrevet Bakgrunn, konklusjonsdelen i sammendraget og kapittel 1, mens Kristine Nergaard har skrevet kapitlene 2 – 8.

Resultatene fra undersøkelsen er oppsummert i kapitlet *Hovedfunn og konkluderende bemerkninger*. Dette kan leses av den som ønsker en oversikt over resultatene fra undersøkelsen uten å lese hele rapporten.

Fafo, Oslo

April 2005,
Jon Erik Dølvik
Prosjektleder

Information om forskningsprogrammet

Globalisering, regionalisering og arbejdslivsorganisering: Ændringer i de nordiske fagorganisationernes nationale handlingsvilkår og internationale strategier.

Deltagende forskningsinstitutter

Fafo, Institutt for arbeidsliv- og velferdsforskning, Arbetslivsinstitutet i Stockholm (ALI), Löntagarnas Forskningsinstitut i Helsingfors, og FAOS Forskningscenter for Arbejdsmarkeds – og Organisationsstudier ved Universitetet i København.

Økonomiske bidragsydere

Norges Forskningsråd (NFR), Nordiska Nämnden för Samhällsforskning (NOS-S), SALTSA (LO, TCO og SACO's program for arbeidslivs-forskning i Europa), Nordisk Metal og medlemsorganisationer i Nordens Faglige Sammenslutning (NFS).

Rapportering

I løbet af 2003/2005 publiceres en serie delrapporter på Arbetslivsinstitutet/SALTSA's rapportserie "*Working Life Research in Europe*" (<http://www.arbetslivsinstitutet.se/saltsa>) Delrapporterne bygger på komparative landestudier og omhandler bl.a. følgende tema:

Publicerede rapporter

- Globalisering og regional integrasjon – utfordringer for lønnsforhandlinger og kollektivavtaler i de nordiske land (Jon Erik Dølvik og Juhana Vartiainen, 2002)
- EU og det nordiske spil om lov og aftale - De nordiske lande og de europæiske aftaler/direktiver om deltid og tidsbegrænset ansættelse (Søren Kaj Andersen, red, 2003)
- Fackliga strategier för att möta globalisering och regionalisering inom metallindustrin. En jämförande studie av fyra nordiska länder (Paula Blomqvist & Sofia Murhem red., 2003)
- Veitransport av gods i et grenseløst europeisk marked: Utfordringer for nordiske fagforbund (Jon Erik Dølvik & Espen Løken red., 2003)
- Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation (Christina J. Colclough red. 2003)
- Internasjonalisering og fagorganisering. En undersøkelse av de nordiske fagforbundenes internasjonale arbeid (Kristine Nergaard & Jon Erik Dølvik, 2005)

Notater og artikler vil blive lagt ud på programmets hjemmeside (<http://www.fafo.no/pro/sip-g-ap.htm>), med links til de medvirkende institutters hjemmesider.

Bakgrunn

Siden arbeiderbevegelsens framvekst for over 100 år siden har fagforbundene vært grunnpilarer i de nasjonale regimene for forhandlinger og arbeidslivsregulering i Norden. Men allerede under den danske Smede og Maskinarbejdernes Fagforenings langvarige arbeidskamp i 1885 var den økonomiske støtten fra organisasjonene i de nordiske nabolandene avgjørende for at arbeiderne kunne vinne sin rett til fagorganisering (Andersen m.fl. 2003). I de etterfølgende tiår spilte de Skandinaviske Arbeiderkongressene en viktig rolle i å styrke samarbeidet mellom nordiske og europeiske fagforbund, og i å bygge opp nasjonale landsorganisasjoner i de nordiske landene. Organisasjonsbygging og nasjonsbygging gikk hånd i hånd, og under etterkrigstidens brede klassekompromiss ble fagorganisasjonene, tross i sitt internasjonalt utspring, vevet inn i et stadig tettere skjebnefellesskap med nasjonalstatens politiske og sosiale institusjoner.

I dag fremheves globalisering og regional integrasjon ofte som en ny trussel mot de kollektive aktørene i nordisk arbeidsliv. Men som det fremgår av tidligere rapporter fra dette programmet (se nedenfor) har de toneangivende fagforbundene i Norden fra første stund levd med utenlandske eiere, skiftende konjunkturer og tøff konkurranse på internasjonale markeder. Uten vekst i eksportmarkedene hadde det vært skrint grunnlag for industri- og næringsutvikling i de små nordiske økonomiene. Likevel reiser de siste tiårs liberalisering av de internasjonale markedene for kapital, varer, tjenester og, i noen grad arbeidskraft, kombinert med dyptgripende teknologiske, sosiale og politiske endringer, nye utfordringer for mange nordiske fagforbund. Vekst i grenseoverskridende produksjonskjeder, investeringsstrømmer, eierskap og styringsformer gjør fagorganisasjonenes nasjonale redskaper utilstrekkelige til å hevde arbeidstakernes interesser og påvirke de strategiske beslutningene i arbeidslivet. Samtidig som de politiske rammevilkårene for økonomien og produksjonslivet i økende grad fastlegges i internasjonale og overstatlige institusjoner, reiser konkurransen om arbeid, oppdrag og investeringer mellom arbeidstakere i ulike land og regioner vanskelige spørsmål ved grunnlaget og grensene for faglig solidaritet.

Etter de faglige internasjonales sammenbrudd ved krigsutbruddet i Europa i 1914, mellomkrigstidens splittelse, og etterkrigstidens skisma mellom "frie", kristelige og kommunistiske organisasjoner, ble utøvelsen av fagorganisasjonenes kjerneoppgaver hegnet inn i nasjonale regimer, mens internasjonal solidaritet i økende grad ble assosiert med altruistisk bistandsarbeid, 1. mai-togenes festtaler og uforpliktende kongressresolusjoner. I dag er dette bildet i endring. Sovjetimperiets oppløsning, den kalde krigens slutt, den digitale revolusjonen og den globale markedskapitalismens fremmarsj under amerikansk hegemoni, samtidig med bestrebelsene på å gjenerobre politisk styringskraft gjennom regionale integrasjonsprosjekt, har gjort at fagorganisasjonene i økende

grad erkjenner at deres nasjonale styrke er blitt mer avhengig av evnen til samordnet opptreden og strategiutvikling på tvers av landegrensene.

Det siste tiåret har det skjedd en markant vitalisering og reorganisering av det internasjonale faglige samarbeidet, men det er store organisatoriske, kulturelle og ressursmessige kløfter som skal overskrides for å innhente næringslivets og politikkenes forsprang i internasjonaliseringen. I Europa, hvor utvidelsen av EU (og EØS) har skapt et felles indre marked med over 450 millioner innbyggere og felles reguleringer, valuta og politiske institusjoner, settes disse utfordringene på spissen. Gjenforeningen av Europa gjør EU/EØS til et økonomisk-politisk laboratorium for "globalisering på ett kontinent". Når fattige Øst- og Sentral-europeiske økonomier med lave lønninger og underutviklede organisasjoner og institusjoner for partssamarbeid i arbeidslivet spleises med de rikeste og mest avanserte velferdskapitalistiske økonomiene i Vest-Europa, konfronteres de nordiske fagbevegelsene med nye interessekonflikter og politiske dilemmaer. Skillet mellom det nasjonale og internasjonale arbeidet viskes ut og striden for å styrke arbeidstakernes stilling i de nye medlemslandene og forsvare rettigheter som er kjempet fram på hjemmebane blir i økende grad to sider av samme sak. De politiske rammene for denne striden defineres i økende grad av EU, hvor de nordiske landenes inntreden det siste tiåret, via medlemskap eller EØS-tilknytning, har innebåret store og omstridte endringer i vilkårene for de nordiske fagforbundenes faglig-politiske arbeid.

Samtidig løper en stor og viktig debatt i den internasjonale fagbevegelsen om utvikling av globale institusjoner for styring av verdensøkonomien, hvor fagforbundenes arbeid overfor FN, ILO, WTO, OECD, Verdensbanken, Pengefondet mv, reiser kontroversielle spørsmål ved forholdet mellom fagorganisasjonenes nasjonale, regionale og globale strategier. Mens sterke faglige krefter ser europeisk samarbeid som et avgjørende bindeledd mellom det nasjonale og globale arbeidet, oppfatter andre europeisk integrasjon som en trussel både mot det nasjonale og globale faglige samarbeidet.

Den faglige debatten om virkningene av endringene i omgivelsene for de "nordiske arbeidslivsregimene", og hvordan disse forandringene kan påvirkes, har vært intens. Oppfatningene har vært sterke og polariserte, men en utbredt tese har vært at globalisering og regionalisering bidrar til underminering av arbeidslivsregimer med sterke sentraliserte fagforbund og kollektivavtaler, tap av arbeidsplasser i høykostland med strikte arbeidslivsstandarder, og konvergens i retning av deregulerte og desentraliserte arbeidsmarkeder etter britisk-amerikansk mønster. I nordisk fagbevegelse har det også vært frykt for at EU's arbeidslivsreguleringer basert på (forhandlet) minimumslovgivning vil undergrave kollektivavtalene, redusere interessen for fagorganisering og svekke arbeidstakernes rettigheter i Norden. Et slående trekk ved disse debattene har vært det sterke innslaget av skjebnebestemte forestillinger om hva som vil skje i

framtiden og fraværet av empiriske studier av hva som faktisk har skjedd i den nære fortiden. Etter flere tiår med økonomisk globalisering og snart ti års erfaring med deltakelse i det indre markedet, var formålet med det nordiske samarbeidsprogrammet (Gloria) som denne rapporten springer ut av (1) å sammenlikne utviklingen i fagbevegelsens stilling i de nordiske landene de senere år, og (2) å beskrive hvilke vurderinger, politikk og strategier som kjennetegner de nordiske fagforbundenes internasjonale arbeid. Programmet har hittil belyst ulike sider ved disse problemstillingene i følgende rapporter:

- *Globalisering og europeisk integrasjon – utfordringer for lønnsdannelsen og kollektivavtalene i de nordiske land* (Jon Erik Dølvik og Juhana Vartiainen, 2002);
- *EU og det nordiske spil om lov og aftale. De nordiske lande og de europeiske aftaler og direktiv om deltid og tidsbegrænset ansættelse* (Søren Kaj Andersen (red.), Kerstin Ahlberg, Niklas Bruun, Asløg Rask og Kristine Nergaard, 2003)
- *Fackliga strategier for att möta globaliseringen och regionaliseringen i metallindustrin. En studie av fyra nordiska l nder* (Paula Blomqvist og Sofia Murhem (red.), Mona Bråten, Jon Erik Dølvik, Søren Kaj Andersen, Malene Nordestgaard, Christina Colclough og Ralf Sund, 2003);
- *Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation – en analyse af de faglige organisationers udfordringer og udvikling i Danmark, Norge, Sverige og Finland* (Christina J. Colclough (red.), B rd Jordfald, Sofia Murhem og Ralf Sund, 2003)
- *Veitransport av gods i et grenseløst europeisk marked: Utfordringer for nordiske fagforbund* (Jon Erik Dølvik og Espen Løken (red), Christina J. Colclough, Malin Junestav, Malene Nordestgaard 2003).¹

De foregående rapportene har vist hvordan internasjonalisering og europeisk integrasjon har påvirket regimene for lønnsforhandlinger og regulering av arbeidstakerrettigheter i Norden, og analysert hvordan endringer i internasjonale rammevilkår, konkurranseforhold og investeringsm nstre har påvirket sysselsetting, arbeidsvilkår og faglige strategier i tre forskjellige bransjer. Selv om arbeidsvilkår og faglige rettigheter i mange bransjer er kommet under press fra økt internasjonal konkurranse, er hovedinntrykket at de nordiske arbeidslivsregimene og fagorganisasjonene har vist seg forbausende robuste og tilpasnings-

¹ I tillegg har programmet bidratt til følgende rapporter: *National regimes of collective bargaining in transformation: Nordic trends in a comparative perspective* (Dølvik, J.E. og F. Engelstad (red.), Oslo, 2003, Unipub forlag); *Turning to Europe. A New Swedish Industrial Relations Regime in the 1990s*, (Murhem, Sofia, Uppsala 2003, Doctoral dissertation in Economic History, Uppsala Studies in Economic History 68) og *10 år med EØS-avtalen: Konsekvenser for norsk arbeidsliv og fagbevegelsen*, (Dølvik, Jon Erik og Anne Mette Ødegård: Oslo 2004, Fafo-rapport 455).

dyktige. Etter dyptgående kriser ved inngangen til 1990-årene har de nordiske landene – på tross av dystre spådommer om det indre markedets og globaliserings trusler – vist en positiv utvikling i produksjon, sysselsetting og reallønn det siste tiåret. Det er likevel mye som tyder på at utvidelsen av EU og Kinas inntreden i verdensøkonomien vil innebære nye og tøffere utfordringer i årene framover. Dette vil styrke behovet for faglig samarbeid over landegrensene.

Mens de overnevnte bransjestudiene rommer inngående analyser av hvilke utfordringer det internasjonale faglige samarbeidet reiser for de aktuelle nordiske forbundene, gir denne rapporten – på grunnlag av svarene på et omfattende spørreskjema – en oversikt over hele bredden av nordiske fagforbund sitt internasjonale engasjement, slik de ansvarlige i forbundene oppfatter det. Analysen spenner over et bredt spekter av spørsmål knyttet til deltakelsen i internasjonale føderasjoner, ressursbruk, organisering, strategier, og vurderinger av nytten og viktigheten av det faglige samarbeidet på ulike nivåer. Kombinert med de foregående studiene gir rapporten et innblikk i en omfattende internasjonal virksomhet, som hittil har vært lite kjent og fått begrenset oppmerksomhet både i offentligheten, blant forskere og blant medlemmene i fagorganisasjonene.

Næringslivet og politikken har løpt foran fagbevegelsen i internasjonaliseringen, men våre undersøkelser viser at det de senere år har skjedd en markant opptrapping av det internasjonale faglige samarbeidet, spesielt i europeisk sammenheng. Dette stiller nye krav til kompetanse, organisering, erfaringsutveksling og læring over landegrensene, samtidig som behovet for demokratisk forankring, informasjon og delaktighet blant medlemmene øker. Det er derfor vårt håp at denne og de andre rapportene fra programmet vil komme til nytte i forbundenes diskusjoner om hvordan det internasjonale arbeidet kan videreutvikles i årene framover, og at de kan være et hjelpemiddel til å styrke kunnskapsgrunnlaget om dette viktige arbeidet blant tillitsvalgte og medlemmer i forbundene.

Selv om Norden ofte oppfattes som en enhet med felles interesser og god kunnskap om hverandres situasjon, er vårt inntrykk at også tillitsvalgte i de nordiske landene har behov for bedre kjennskap til situasjonen i nabolandene og at dette er en viktig forutsetning for å kunne utvikle felles nordiske strategier på internasjonale arenaer. Flere av bransjestudiene peker på interessante nordiske forskjeller, men vi skal i denne rapporten se at det, i hvert fall ut fra forbunds-kontorenes offisielle syn, er stor nordisk samstemmighet i vurderingen av det internasjonale arbeidets betydning for fagforbundene. Mye tyder også på at internasjonaliseringen av det faglige arbeidet har ført til en revitalisering av det nordiske samarbeidet i mange bransjer, særlig for å styrke innflytelsen på europeisk plan. Forskjellene i tilknytningsform til EU gjør imidlertid at de nasjonale forbundene har noe ulike strategiske vurderinger og muligheter til å påvirke arbeidslivspolitikken på europeisk plan.

Hovedfunn og konklusjon

Om undersøkelsen

Høsten 2002 og våren 2003 gjennomførte vi en spørreundersøkelse blant nordiske fagforbund. Tema var forbundenes internasjonale arbeid, og alle nordiske forbund med 1000 medlemmer eller mer fikk tilsendt spørreskjema. Som den første nordiske undersøkelsen av sitt slag, fikk vi en sjeldent høy svarprosent på 73 prosent blant alle nordiske fagforbund med unntak av Island, høyest i Norge (83 prosent) og lavest i Finland (64 prosent). Blant islandske forbund var svarprosenten 48 prosent. De fleste spørreskjemaene ble utfylt av leder/generalsekretær eller internasjonalt ansvarlig. Undersøkelsen kartlegger blant annet hvilke typer internasjonale spørsmål forbundene arbeider med og hvilke erfaringer forbundet har med dette arbeidet. Vi kan anta at svarene i stor grad uttrykker forbundenes «offisielle versjon» av sitt internasjonale arbeid og fanger trolig i mindre grad opp (selv)kritiske tolkninger og interne vurderinger av forbundets aktivitet på feltet.

Hovedresultater

- Undersøkelsen bekrefter at det utøves en omfattende og mangslungen internasjonal aktivitet i de nordiske fagforbundene. Samtidig nyanserer den bildet av en generell/allmenn internasjonalisering av fagorganisasjonenes arbeid. De aller fleste forbund driver en viss aktivitet internasjonalt, men det er et lite mindretall, hovedsakelig bestående av store forbund, som har et bredt og høyt aktivitetsnivå på området.
- Blant de ca 230 forbundene som svarte hadde ni av ti internasjonal aktivitet av en eller annen art. Ettersom aktivitetsnivået blant dem som ikke svarte trolig er lavt på dette området (mange av disse er små forbund), er det rimelig å anslå at minst tre firedeler av alle nordiske fagforbund er engasjert i en viss form for internasjonal aktivitet. Blant noe større forbund (over 20 000 medlemmer) samt forbund i LO/SAK gjelder dette nesten samtlige. Andelen med internasjonal aktivitet er lavest blant akademikerforbundene.
- Saksfeltene som de internasjonalt aktive forbundene er involvert i, favner ganske bredt. De aller fleste er med i internasjonale faglige organisasjoner på flere nivåer. Det typiske forbundet deltar på tre møter årlig på henholdsvis europeisk nivå og nordisk nivå, og har noe lavere møteaktivitet på globalt nivå. Ser vi nærmere på saksområdene, oppgir nesten tre firedeler av de internasjonalt aktive forbundene å ha en viss aktivitet for å påvirke EU/EØS-saker; snaut 60 prosent samarbeider med andre forbund

om lønnsstatistikk, forhandlingskrav, arbeidstakerrettigheter og lignende (mest innen Norden); nesten like mange deltar i solidaritets/bistandsarbeid; drøyt 40 prosent har noe aktivitet når det gjelder EWCs og oppkjøp av virksomheter/utflytting og om lag 60 prosent av forbundene deltar tidvis i solidaritetsaksjoner eller påvirkningsarbeid overfor ILO, WTO m.fl.

- Mens en tredel av alle nordiske fagforbund har lav eller ingen internasjonal aktivitet, har en femtedel omfattende aktivitet på flere områder. Denne femtedelen omfatter mange av de største forbundene, og representerer drøye halvparten av de organiserte lønnstakerne i Norden.
- Internasjonalt arbeid er blitt viktigere for forbundene i betydningen at et stort flertall av forbundene i dag bruker mer av sin tid og sine ressurser til slike saker.

Deltakelse i internasjonale faglige organisasjonene

- *Bred og mangfoldig deltakelse:* Blant de forbundene som oppgir å ha internasjonal aktivitet, deltar de aller fleste i internasjonale organisasjoner på europeisk plan (91 prosent), mens noe færre forbund deltar på nordisk og globalt plan. To tredeler av forbundene er involvert på alle disse territorielle nivåene. De tradisjonelle LO-forbundene har en klart sterkere organisatorisk internasjonal forankring enn akademikerforbundene (i betydningen deltakelse på alle nivåer), mens tjenestemannsforbundene ligger nærmere LO-forbundene. Spesielt på nordisk nivå er forbundene involvert i et bredt spekter av sammenslutninger (40-50 ulike organisasjoner er nevnt), mens deltakelsen for øvrig i stor grad er knyttet til medlemskap i de 10-11 europeiske og globale bransjeføderasjonene/yrkessekretariatene (ITSs/GUFs).
- *Omfanget av deltakelsen i disse organisasjonene varierer betraktelig:* For en firedel av forbundene er aktiviteten begrenset til et fåtall møter i året, noe som kan tyde på at dette i hovedsak vil være en arena for å opprettholde kontakt. En tredel har omfattende møteaktivitet i betydningen at forbundet deltar på minst 20 møter årlig.
- *Ikke mange er dobbeltorganisert:* Undersøkelsen avliver langt på vei myten om at det er utbredt dobbeltorganisering på internasjonalt plan (fordi forbundsgrensene nasjonalt ikke samsvarer med de internasjonale organisasjonsmønstrene); flertallet av forbundene er kun medlem i én organisasjon på hvert territorielt nivå. Om lag 30 prosent er med i flere enn to organisasjoner, og 15-20 store forbund er med i tre eller flere bransjeføderasjoner.
- *Samarbeid mellom naboer mest nyttig:* Mange forbund oppfatter det internasjonale arbeidet som mindre nyttig, jo lengre unna det foregår. Mens 58

prosent av forbundene framhever det nordiske samarbeidet som «svært nyttig», gjelder dette 46 prosent for europeisk og 37 prosent for globalt faglig samarbeid. Forannevnte reflekterer trolig at det nordiske samarbeidet preges av sterkest historisk fellesskap, nærhet, og større homogenitet når det gjelder språk, faglige tradisjoner og interesser. På globalt nivå foregår ikke bare aktiviteten langt unna, men her møtes også forbund med svært ulik bakgrunn og interesser.

- *Europeiske bransjeføderasjoner er blitt viktigere over tid:* Flertallet av forbundene bekrefter at det arbeidet gjennom de internasjonale organisasjonene har fått økt betydning de siste 5-10 år. Dette gjelder særlig på europeisk plan som 73 prosent av de aktive forbundene sier er blitt viktigere. Også nordisk samarbeid har blitt viktigere i følge mange forbund (53 prosent), mens det i lys av den sterke oppmerksomheten om globaliseringen er litt overraskende at ikke mer enn 42 prosent svarer at de organisasjonene på globalt nivå er blitt viktigere.
- *Nordisk samarbeid fortsatt sentralt:* Kombinasjonen av Nordens sterke stilling langs ”nytte”-dimensjonen og det europeiske faglige samarbeidets økte vekt langs ”viktighets”-dimensjonen, gjenspeiler antakelig at stadig flere arbeidslivspolitiske beslutninger fattes på EU/EØS-nivå og at det nordiske samarbeidet dermed har fått økt betydning for forbundenes mulighet til å påvirke beslutninger som tidligere ble avgjort nasjonalt. Slik sett bekrefter dette bildet fra prosjektes bransjestudier i metall, telekommunikasjon og veitransport² som understreket samspillet mellom det nordiske og det europeiske samarbeidet. Det nordiske samarbeidet fungerer i hovedsak som en arena for samordning av nordiske standpunkter i forhold til europeiske organisasjoner, sektordialog og politiske myndigheter. I bransjestudiene for metall og telekommunikasjon ble det vist til at det globale faglige samarbeidet fortsatt ofte er mer preget av lite handlingsrettete seminarer og resolusjonsdebatter. Dette gjenspeiler dels fraværet av klare politiske motparter med myndighet til å innstifte faglige rettigheter på globalt plan, dels at spennvidden i faglige interesser, ressurser og språk er enormt mye større på globalt plan.
- De fremste *barrierene* for de internasjonale fagorganisasjonenes slagkraft er i følge de nordiske forbundene mangel på *økonomiske ressurser* (49 prosent), *mangel på maktmidler* (38 prosent), *for lav prioritering fra medlemsorganisasjonene* (33 prosent) og *språkbarrierer* (32 prosent). Disse faktorene henger sammen. I tråd med tesen om at ”jo større mangfold, jo mindre nytte” viser en del forbund også til sprikende nasjonale interesser (26 prosent). Det er også verdt å merke seg at mindre enn en firedel av

² Se forrige kapittel for referanse til disse.

forbundene avviste at disse faktorene, samt for mye byråkrati, virket negativt inn. Ideologisk splid/uenighet fikk derimot ingen respons. Når det gjelder språkproblemer, som i flere av bransjestudiene ble trukket fram som en hindring for å trekke med tillitsvalgte i internasjonalt arbeid, er andelen høyere blant LO/SAK-forbund.

Et internasjonalisert arbeidsliv?

- *EWCs står på dagsorden for mange forbund i privat sektor:* En tredel av de internasjonalt aktive forbundene har avtaler om EWCs (European Works Councils/Europeiske samarbeidsutvalg) innen sitt område, og en eksklusiv (men sannsynligvis voksende) gruppe på ni forbund har globale samarbeidsutvalg. Et flertall av forbundene i LO/SAK (59 prosent) har EWCs, mens dette bare gjelder en mindre andel av forbundene for tjenestemenn (23 prosent) og akademikere (14 prosent). Det er ikke bare i industri og bygg/anlegg vi finner EWCs, også i privat tjenesteyting deltar nærmere 60 prosent av forbundene i slikt arbeid (mot 70 prosent i industrien).
- *Kun for noen få har omfattende aktivitet:* De fleste forbund forvalter kun et fåtall EWC-avtaler, men 25 forbund er involvert i over ti avtaler (og ti av disse forbundene er part i 25 avtaler eller mer). Forbundenes rolle i dette arbeidet består hovedsakelig i å bistå tillitsvalgte med råd, informasjon og opplæring. Svært få forbund har spesialiserte opplæringstilbud med egne håndbøker, språkopplæring eller liknende.
- *Positive erfaringer:* Erfaringene med EWCs er betinget positive, og det kun et mindretall (16 prosent) som uttrykker en hovedsakelig kritisk holdning til ordningen («gir lite innflytelse/for svake rettigheter»).
- *Oppkjøp og utflyttinger preger hverdagen til et mindretall av forbundene:* På tross av antakelser om akselererende internasjonalisering og globalisering av økonomien, er det ikke mer enn en tredel av de internasjonalt aktive forbundene som har arbeidet med saker knyttet til oppkjøp og/eller utflytting av selskaper de siste tre årene. For flertallet av de 61 forbundene som oppgir å ha jobbet med denne type saker, gjelder det et begrenset antall saker (1-5 saker per år). Et mindre antall forbund (ni forbund) oppgir å ha mer enn ti slike saker per år. Forbundene bistår tillitsvalgte på ulike måter, men det er også vanlig at man på sentralt nivå påvirker eiere, media og opinion og politiske myndigheter.
- *Samarbeid på tvers av landegrensene når bedriftene internasjonaliseres:* Et flertall av de aktuelle forbundene har tatt kontakt med søsterforbund i andre land i saker som angår oppkjøp/utflyttinger og EWCs, og blir også kontaktet i slike saker. Slikt samarbeid oppfattes som positivt, men gir begrenset utbytte.

- *Bilateralt samarbeid – mest mellom gamle kjente:* Mange forbund har et bilateralt samarbeid utover de formelle møtefora i de faglige internasjonale organisasjonene. Nesten halvparten av forbundene oppgir at de deltar i systematisk utveksling/samarbeid knyttet til lønnsstatistikk, forhandlingskrav/resultater mv. Om lag en tredel av forbundene samarbeider systematisk med søsterforbund når det gjelder rettigheter for gjestearbeidere og utstasjonerte arbeidstakere. Blant dem som er aktive på disse områdene er nordisk samarbeid mest vanlig. Det er først og fremst forbund innen privat sektor som har et samarbeid som strekker seg utover de nordiske land, og da først og fremst til øvrige EU-land. Også fra annet hold vet vi at slikt samarbeid forekommer. For eksempel innenfor metallområdet deltar danske og svenske forbund i samordning med tyske forbund i Østersjøregionen, og de nordiske metallforbundene hadde felles møter med IG-Metall ved 2004-oppgjøret. Også her dominerer samarbeid innen Norden/EU. Forbund som deltar mye i sine internasjonale organisasjoner har oftere enn andre denne type bilateralt samarbeid.
- *Sympatiaksjoner står på dagsorden, men vanligvis begrenset til lite krevende tiltak:* Et sentralt krav fra nordisk fagbevegelse på europeisk plan, har vært retten til internasjonal sympatiaksjon (åtgerd), som er forbudt i mange land, men ikke i Norden. Om lag halvparten av forbundene med internasjonal aktivitet oppgir å ha deltatt i internasjonal aksjon/kampanje eller lignende siste tre år, men halvparten av disse har kun deltatt i lite krevende mobiliseringsformer som underskriftsaksjoner. Drøyt 20 forbund (dvs under 10 prosent av forbundene) har medvirket i internasjonal boikott/blokade (som er et hyppig brukt virkemiddel innen transportsektoren). Dobbelt så mange har deltatt i demonstrasjoner. Det er flest LO/SAK-forbund som deltar i internasjonale markeringer, mens dette ikke er vanlig blant akademikerforbund.
- *Begrenset påvirkningsarbeid overfor andre typer internasjonale organisasjoner:* Kun et mindretall av de nordiske fagforbundene (15 prosent) oppgir å være aktive i forhold til ILO og enda færre (11 forbund) sier at de er «svært aktive». Andelen som har forsøkt å påvirke organisasjoner som WTO, IMF og Verdensbanken er høyere (39 prosent). For flertallet av disse har dette skjedd via de internasjonale organisasjonene.
- *ITS/GUFs sentrale også i mer aksjonistisk arbeid:* Det ser ikke ut til at bilateralt eller mer aksjonistisk internasjonalt arbeid utgjør en alternativ strategi til de mer institusjonaliserte samarbeidsformene i ITS/GUFs-ene. Tvert om er det de samme forbundene som er aktive på begge disse frontene. Jo mer man deltar, og jo større forbund man er, jo bredere spekter av internasjonale aktiviteter blir man involvert i og (som vi skal se

nedenfor) jo mer ressurser settes av til slike oppgaver. Dette gjelder ikke minst den voksende faglige aktiviteten på europeisk plan.

EU-aktivitet

- *EU-arbeidet oppfattes som viktig for de fleste forbundene:* I lys av det siste tiårets endringer i de nordiske landenes forhold til EU og utvidelsen av EUs arbeidslivspolitiske mandat, er det ikke overraskende at flertallet av de nordiske fagforbund oppgir at de har aktivitet knyttet til EU/EØS enten hjemme og/eller på europeisk nivå. Tre fjerdedeler av forbundene med internasjonal aktivitet, og to av tre blant samtlige forbund i undersøkelsen, oppgir at de har vært noe eller svært aktive i å påvirke EU-relaterte saker. Rundt halvparten av disse oppgir å være *svært aktivt* på ett eller flere EU/EØS-relevante saksfelt. Andelen er lavest blant norske forbund (36 prosent) og høyest blant svenske forbund (58 prosent).
- *Tradisjonelle fagforeningstema:* De viktigste saksfeltene for forbundene på europeisk plan er yrkesopplæring, sektordialog og direktiv om arbeidstakerrettigheter. Akademikerforbundene er særlig aktive mht yrkesopplæring, mens LO/SAK-forbund oftere enn andre deltar når det gjelder sektor-dialogen. På hjemmebane er forbundene først og fremst aktive i forbindelse med EU-direktiver og avtaler; i å påvirke myndigheter og egen hovedorganisasjon i forkant av forhandlingsprosessen og ved å påvirke iverksettingen av direktiver.
- *Mer tid går med på EU-saker:* Tre fjerdedeler av de EU-aktive forbundene oppgir at de bruker mer tid og ressurser på EU-saker og 30 prosent angir at tidsbruken har økt mye. Andelen som oppgir at de bruker mer tid på denne typen saker er høyest blant svenske forbund, lavest blant norske og danske (hvor nivået trolig var høyest fra før).
- *EU-tilknytning har betydning:* De nasjonale variasjonene i aktivitetsnivå ser delvis ut til å gjenspeile tilknytningsformen til EU. Svenske og danske forbund er mest aktive med å påvirke EU-direktiv. Norske forbund er gjennomgående mindre aktive når det gjelder å påvirke den nasjonale fagbevegelsen og myndighetenes holdninger til utforming og implementering av direktiver/avtaler og andre europafaglige spørsmål.
- *Få er tilstede i Brussel:* Selv om mange oppgir at de arbeider med EU-saker – også på europeisk nivå – sier flertallet at de ikke driver egen aktivitet i Brussel/overfor EUs organer. Knappt noen har egen representasjon, og kun 16 prosent av forbundene oppgir at de driver eget påvirkningsarbeid (lobbyvirksomhet) i Brussel. Dette tyder på at forbundene er avhengig av andre kanaler, enten nasjonalt eller i den internasjonale fagbevegelsen, for å kunne påvirke denne type saker.

- *Nasjonale kanaler sentrale også i EU-saker:* 59 prosent av forbundene oppgir at egen hovedorganisasjon er svært viktig i deres arbeid med å påvirke beslutninger i EU/EØS og 53 prosent oppgir nasjonale myndigheter. Dette kan sammenlignes med at 43 prosent oppgir europeiske industriføderasjoner, 39 prosent den Europeiske Faglige Samorganisasjonen (EFS), og 32 prosent ser nordiske yrkessekretariat som svært viktig. Bare 13 prosent av forbundene viser til at Nordens Faglige Samorganisasjon (NFS) er viktig for forbundet som kanal for påvirkning i EU-spørsmål.
- *Hovedorganisasjonsaksen viktig også for forbundenes EU-arbeid:* Hovedorganisasjonsaksen (nasjonalt og internasjonalt) er viktig for forbundenes påvirkningsarbeid. Overraskende mange forbund trekker fram EFS (4 av 10), nesten like mange som oppgir forbundenes egne europeiske industriføderasjoner. Norske forbund trekker sjeldnere fram egen hovedorganisasjon og EFS, og dette skyldes ikke bare den særnorske situasjonen der flere av hovedorganisasjonene ikke er med i det internasjonale samarbeidet.³
- *Nordiske organisasjonsledd mindre sentrale for EU-saker:* Langt flere forbund trekker fram europeiske organisasjonsledd enn nordiske organer når det gjelder EU-påvirkning. Dette til tross for at forbundene generelt mener at de nordiske organisasjonene er viktige og nyttige for dem. De finske forbundene skiller seg ut ved at en større andel trekker fram den nordiske kanalen (nordiske yrkessekretariat og NFS), mens danskene sjeldnest fremhever de nordiske organene som viktige.
- *EU-arbeid er blitt en del av det nasjonale faglige påvirkningsarbeidet:* Den store andelen forbund som fremhever betydningen av nasjonale hovedorganisasjoner og myndigheter i EU-arbeidet, understreker at EU-spørsmål også omfatter tradisjonelt påvirkningsarbeid på nasjonalt nivå. Mange av forbundene har et relativt lavt aktivitetsnivå internasjonalt, og er derfor er henvist til å stole mye på regjering og egen hovedorganisasjon. De største og mest aktive forbundene derimot, som også representerer en dominerende andel av medlemmene i fagbevegelsen, benytter både nasjonale og internasjonale kanaler.
- *Europisering av nordisk fagbevegelse over tid:* Sett i sammenheng med at tre firedeler av forbundene mener at de internasjonale faglige organisasjonene har blitt viktigere de siste 5-10 årene, og at arbeidet både nasjonalt og i nordisk sammenheng har fått et sterkere europeisk sikte, bekrefter undersøkelsen at det har funnet sted en europeisering av nordiske fagfor-

³ Kun en av de fire norske hovedorganisasjonene (LO i Norge) var med i NFS/EFS på det tidspunktet som undersøkelsen ble foretatt.

bunds strategier de senere år. Samtidig som skillet mellom nasjonale og europeiske saker er blitt mindre tydelig, har de nasjonale hovedorganisasjonene og myndighetene fått en ny rolle som kanal for faglig interesse-representasjon på europeisk plan. Forbundenes europeiske aktivitetsnivå er dog relativt beskjedent, og det er som på de øvrige feltene av det internasjonale arbeidet et mindretall av hovedsakelig store forbund som driver et omfattende og selvstendig arbeid for å påvirke europeisk arbeidslivspolitik.

Solidaritetsarbeid

- *Bistandsrettet solidaritetsarbeid står fortsatt på den nordiske fagbevegelsens dagsorden:* Solidaritetsprosjekter i form av økonomisk og praktisk støtte til fagbevegelsen i den tredje verden og det tidligere Øst-Europa, har i mange år vært et satsningsområde for den tradisjonelle fagbevegelsen. Om lag halvparten av alle forbundene – og 60 prosent av dem som har internasjonal aktivitet – er engasjert i slike prosjekter. Prosjektene er først og fremst knyttet til å styrke fagbevegelsen i de aktuelle land (praktisk hjelp til oppbygging av fagorganisasjoner eller opplæring i faglig arbeid). Andelen som har slike prosjekter er høyest blant LO/SAK-forbundene, og de fleste større forbund er aktive i slikt arbeid.
- *Også solidaritetsarbeidet tar mer tid og ressurser:* Et flertall av de aktive forbundene oppgir at de bruker mer tid enn tidligere på denne typen arbeid (62 prosent). Det er imidlertid langt færre (13 prosent av de som er aktive i slike prosjekter og 8 prosent av alle forbund med internasjonal aktivitet) som sier at tidsbruken har økt mye.
- *Forbundene bruker av egne midler:* Generelt vet vi at denne type arbeid i stor grad finansieres ved bidrag fra de statlige bistandsorganisasjonene, og at hovedorganisasjonene og deres bistandsorganisasjoner spiller en vesentlig rolle i fagbevegelsens solidaritetsarbeid. Mange organisasjoner oppgir imidlertid at arbeidet enten (del)finansieres ved egne fond eller ved at det settes av midler over driftsbudsjettet. At såpass mange har egne solidaritetsfond bidrar sannsynligvis til jevnlig oppmerksomhet omkring potensielle prosjekter og samarbeidspartnere.
- *Arbeidstakerstandarder står på dagsorden:* Minst en firedel av forbundene – og særlig mange LO/SAK-forbund – har et internasjonalt samarbeid om arbeidstakerstandarder. Dette arbeidet skjer hovedsakelig i direkte samarbeid med forbund fra sør eller øst.

Organisering av det internasjonale arbeidet

- *Internasjonalt arbeid er sjelden fulltidsjobb:* Kun hvert femte forbund har internasjonal sekretær eller internasjonal avdeling med ett halvt årsverk

eller mer til disposisjon. Dette innebærer at kun et mindretall av forbundene disponerer en person/enhet som har som sin hovedoppgave å arbeide med internasjonale spørsmål. Det er først og fremst større forbund som har internasjonal sekretær/avdeling.

- *Mange forbund bruker lite tid til internasjonalt arbeid:* Om lag halvparten av forbundene oppgir at de bruker et halvt årsverk eller mindre på internasjonale spørsmål. Selv om det er vanskelig å gi nøyaktige anslag på denne typen tidsbruk (og en del har hoppet over spørsmålet), er likevel bildet at en betydelig andel av forbundene har såpass lite tid til disposisjon at det nok er begrenset hva man rekker over av internasjonalt arbeid.
- *Nordisk fagbevegelse legger tilsammen ned betydelig arbeidsinnsats i internasjonale spørsmål:* Det gjennomsnittlige forbundet anslår at det bruker 2 prosent av sin arbeidstid til internasjonalt arbeid. Selv om dette kan høres beskjedent ut snakker vi samlet sett om ressurser i størrelsesorden 250-300 årsverk i nordiske forbund.
- *En begrenset del av budsjettene men store beløp samlet:* På basis av opplysninger fra spørreskjemaene har vi kalkulert hvor store utgifter forbundene har til kontingenter til internasjonale organisasjoner og til reiser/opphold i forbindelse med møtedeltakelse. Et grovt anslag er at det gjennomsnittlige forbund benytter om lag 1,2 prosent av sine budsjetter til slike utgifter. En firedel bruker det dobbelte eller mer. Selv om dette kan se beskjedent ut, dreier det seg samlet om et beløp opp mot 200 millioner norske kroner på årsbasis (24 millioner euro).
- *Mer av inntektene går til internasjonalt arbeid:* Flertallet av forbundene mener at de over tid bruker mer av sine økonomiske ressurser til internasjonalt arbeid. Hvert femte forbund oppgir at de i dag bruker «mye mer» av sine ressurser sammenliknet med tidligere. Kun 15 forbund (7 prosent) svarer at de bruker mindre ressurser på slikt arbeid.
- *Rimelig tilfredshet med samarbeidet forbund imellom:* Forbundene gir i begrenset grad støtte til påstander om at det internasjonale arbeidet preges av svak koordinering mellom forbund som arbeider med samme type saker. Selv om det nok er en del som ser et forbedringspotensial, legger de mest aktive forbundene vekt på at samarbeid og samordning fungerer tilfredsstillende.
- *Noe mer kritiske vurderinger av samarbeidet mellom forbund og hovedorganisasjon.* Det er kun et mindretall som mener at arbeidsdelingen mellom forbund og hovedorganisasjon er preget av mye dobbeltarbeid, mens flere antyder at den gjensidige konsultasjonen og informasjonsutvekslingen kunne vært bedre.

- *Økonomiske ressuser viktigste barriere for eget internasjonalt arbeid:* De saksansvarlige i forbundene velger først og fremst svaralternativer som viser til utenforliggende faktorer, og gir økonomien, nasjonale oppgaver/-prioriteringer og lav interesse blant medlemmene ansvaret for det de ikke får gjort mer internasjonalt. Et flertall avviser at manglende kompetanse, språkproblemer og manglende interesse i ledelsen er viktige barrierer, selv om en del forbund velger svaralternativer som antyder at slike forhold nok spiller inn (slik flere forbundsrepresentanter i bransjestudiene også pekte på). Påstander om «mye strid om slike spørsmål i forbundet om internasjonale spørsmål» ble avvist aller fleste forbundene.

Konkluderende bemerkninger

I lys av det siste tiårets forestillinger om en raskt økende globalisering og europeisk integrasjon av arbeidslivet, tegner undersøkelsen et interessant og sammensatt bilde av de nordiske fagforbundenes internasjonale arbeid. På den ene siden viser et stort flertall av forbundene til at internasjonale, og særlig europeiske, saker er blitt stadig viktigere for dem. De fleste forbundene driver følgelig også en viss internasjonal virksomhet, i hovedsak knyttet til det institusjonaliserte samarbeidet innenfor de europeiske og globale bransje/industriføderasjonene. Dette gjelder i størst grad LO/SAK-forbundene og i minst grad akademikerforbundene, hvilket indikerer betydelig kontinuitet i det internasjonale aktivitetsmønstret. Mange forbund er også involvert i et bilateralt samarbeid over landegrensene og i bistandspreget solidaritetsarbeid, men dette synes å representere en forlengelse snarere enn et alternativ til det tradisjonelle faglige samarbeidet.

Selv om mange av forbundene oppgir at tids- og ressursbruken på internasjonalt arbeid har økt, er det ikke noe som tyder på at det siste tiårets internasjonalisering har innebåret noe tidsskille i fagorganisasjonenes aktivitetsmønster på dette området. Langs de fleste aktivitetsdimensjonene vi har undersøkt er det et forholdsvis lite mindretall av fagforbundene som rapporterer om høy/omfattende aktivitet eller deltar i mer omfattende grenseoverskridende samarbeid for å håndtere saker knyttet til internasjonaliseringen av produksjonslivet. Åtte av ti forbund har således verken internasjonal sekretær eller avdeling og halvparten bruker ett halvt årsverk eller mindre til internasjonalt arbeid, samtidig som det jevne forbund har ganske begrenset møtedeltakelse. Utgiftene til internasjonale kontingenter utgjør for et typisk forbund et begrenset beløp (11,50 NOK/1,41 € per medlem i året), og etter forbundenes egne anslag brukes et par prosent av tilgjengelige årsverk til typisk internasjonale oppgaver. Egen hovedorganisasjon og nasjonale myndigheter oppgis av mange forbund som de viktigste kanalene for å øve innflytelse på europeisk plan, hvilket understøtter bildet av at nasjonalstaten fortsatt er den sentrale arenaen for fagforbundenes arbeid.

På den annen side er det et mindretall på om lag en femtedel av forbundene som er engasjert i et bredt spekter av saker og organisasjonsledd på europeisk, nordisk og globalt plan. Disse forbundene utviser et høyt og voksende internasjonalt aktivitetsnivå, de fleste har egen internasjonal sekretær og/eller avdeling, og en god del av dem har vært involvert i grenseoverskridende samarbeid knyttet til internasjonale oppkjøp, utflagging og europeiske samarbeidsutvalg de senere år. Selv om det altså er et begrenset utsnitt av de nordiske fagforbundene som er i direkte inngrep med og/eller arbeider mye med saker knyttet til internasjonalisering og europeisering av arbeidslivet, omfatter denne gruppen til gjengjeld mange av de største og mektigste fagforbundene i Norden. De representerer dermed en betydelig del av medlemsmassen. Bred deltakelse i de tradisjonelle kanalene for faglig samarbeid, synes også å gå sammen med hyppigere deltakelse i bilateralt samarbeid, internasjonale aksjoner mv. Ulike former for internasjonal aktivitet, nettverksbygging og kompetanseutvikling ser altså ut til å være gjensidig forsterkende. Ved siden av at mange av disse forbundene tilhører de mest ressurssterke nasjonalt, er de ofte medlem av de sterkeste bransjeføderasjonene internasjonalt.

Sett i sammenheng med at de viktigste barrierene for mange forbunds internasjonale arbeid er knyttet til ressursmangel (og at nasjonale oppgaver får forrang når inntektene skrumper), kan man altså se tegn til en voksende kløft mellom et flertall av relativt små forbund som i hovedsak er nasjonalt innrettet og et mindretall (hovedsakelig) store, ressurssterke forbund som i økende grad tar del i internasjonaliseringen av fagbevegelsen og arbeidslivspolitikken. Denne kløften er ikke bare interessant i forhold til mulighetene for internasjonal påvirkning. Det er rimelig å anta at systematiske ulikheter i internasjonal deltakelse innvirker på forbundenes erfarings – og læringstilfang, kompetanse, rekruttering, alliansebygging og kapasitet til å utvikle/forfølge selvstendige strategier både ute og hjemme. For eksempel vil gode kontakter og tidlig kunnskap om EU-saker som kan berøre forbundets medlemmer, kunne gi et overtak i den hjemlige striden om å påvirke regjeringens politikk. I hvilken grad og på hvilken måte forskjeller i internasjonal deltakelse også virker inn på forbundenes virkelighetsforståelse, holdningsdannelse og strategiutvikling kan vi ikke besvare ut fra våre spørreskjema; det avhenger både av hvor godt integrert/forankret det internasjonale arbeidet er i forbundenes organisasjon og av det innholdsmessige samspillet mellom det internasjonale og nasjonale arbeidet. Når avgjørelser på internasjonale arenaer legger føringer for stadig flere arbeidslivspolitiske saker, øker innflytelsesgapet mellom forbund som kan drive et selvstendig, løpende påvirkningsarbeid på slike arenaer og forbund som i stor grad er avhengig av egen hovedorganisasjons evne til å fremme medlemmenes interesser, samt egen evne til å påvirke hovedorganisasjonens holdning i omstridte saker. Det ser dermed ut til at ressursbetingede forskjeller i

internasjonal deltakelse og integrasjon kan forsterke eksisterende skjevheter i maktforholdene innad i fagbevegelsen.

De fleste forbundene oppgir at de er ganske tilfreds med samordningen med andre nasjonale forbund og hovedorganisasjonen i internasjonale saker. Dette henspiller trolig primært på den innholdsmessige koordinering av synspunkter, gitt det rådende organisasjonsmønster. Ut fra henvisningene til ressursmangel og sviktende medlemsinteresse gir undersøkelsen likevel grunn til å spørre om utvikling av mer praktisk-organisatorisk samordning mellom forbundene kunne bidra til å bøte på ressursknappheten i det internasjonale arbeidet. En kan tenke seg at slik samordning dels kan dreie seg om å utnytte stordriftsfordeler i utvikling av informasjon, nyhetsstoff, skolering, konferanser, håndtering av tverrgående temaer/saker mv overfor grunnorganisasjonene, dels om å bygge opp kompetansemiljøer som kan sikre bedre kvalitet og ressursutnytting i utredning og rådgivning overfor de politiske instansene i de deltakende forbund.

Dilemmaet er selvsagt at konsentrasjon av ressursene kan bidra til økt avstand til medlemmene og forbundenes nasjonale arbeid. På den annen side kan sentral samordning i prinsippet frigjøre ressurser som kan utnyttes mer aktivt overfor medlemmene og lokale ledd. En skal heller ikke – i den grad medlemsmotstand mot internasjonal ressursbruk er en seriøs hindring – se bort fra at en viss profesjonalisering av informasjon og kommunikasjonsflyt kan være et viktig ledd i å synliggjøre betydningen og relevansen av internasjonalt faglig arbeid i mange forbund. I et slikt perspektiv er det verdt å merke seg at blant annet det danske kartellet CO-industri har samlet ansvaret for det internasjonale arbeidet i medlemsforbundene; dette er en nyskaping som det er litt tidlig å vurdere erfaringene med, men signalene er så langt at det i hvert fall har gitt grunnlag for en mer profesjonell og effektiv informasjonsspredning og saksbehandling (Andersen m.fl. 2003, Colclough m.fl.2003). Innen dansk LO foregår også en prosess med sikte på å samle mer av forbundenes ressurser til internasjonalt arbeid innenfor LO-paraplyen. I hvilken grad en slik sammenlegning av ressurser fører til uønsket sentralisering av det politiske ansvaret og økt fremmedgjøring av «baglandet» i forbundene gjenstår å se. Det er mange argumenter for at internasjonale saker i økende grad bør integreres i forbundenes løpende innenlandske arbeid. For mange små forbund med lite ressurser skal en likevel ikke se bort fra at en samling av kompetanse og personale kan hjelpe til å sortere det uviktige fra det viktige – og dermed bidra til kompetanseutvikling og bedre prioritering av de knappe ressursene til internasjonalt arbeid.

I tillegg til å påvirke relasjonene mellom forbundene, har tendensene til økt internasjonalisering av det faglige arbeidet også virkninger for interne organisasjonsforhold i forbundene. Økt tids- og ressursbruk på internasjonale saker kan både virke inn på nasjonale prioriteringer, arbeids- og saksfordelingen innad i ledelsen og i forhold til profesjonelt ansatte, rekrutteringspolitikk, og mulig-

hetene for demokratisk forankring av viktig saker. Alt annet likt, vil internasjonalisering av det faglige arbeidet innebære at det blir større avstand og flere ledd mellom medlemmer og de beslutende organer, og at det som følge av tidspress, språk- og kunnskapsbarrierer ofte vil bli vanskeligere å trekke med medlemmene i beslutningsprosessene. Samtidig som dette kan bidra til økt sentralisering og profesjonalisering av forbundenes arbeid, oppgir de fleste forbundene at manglende ressurser og sviktende interesse blant medlemmene, er de største hindrene for forbundets internasjonale arbeid. For de internasjonale organisasjonene trekkes mange av de samme faktorene fram, ved siden av manglende maktmidler. Samtidig viser studien at de fleste forbundene reelt sett bruker en meget begrenset del av sine samlede ressurser til internasjonalt arbeid (1-3 prosent). Snarere enn absolutt ressursknapphet, kan en følgelig spørre om ressursmangelen i stor grad gjenspeiler nasjonale politiske prioriteringer og delvis representerer en bortforklaring av at det er vanskelig å skape interesse og oppslutning om økt satsing på internasjonal faglig solidaritet i mange forbund.

Bransjestudiene i programmet bekreftet langt på vei slike tolkninger; fra forbund i alle de nordiske landene ble det meldt om tendenser til å omgå problemene med å få «baglandet med» ved at forbundsledelsen pragmatisk unnlater å utfordre medlemmene og tillitsvalgtsjiktet på betydningen og innrettingen av det internasjonale arbeidet. Dette kan i så fall føre til en innkapsling av det internasjonale arbeidet som gjerne blir en sak for den øverste ledelsen og eventuelle «fagdiplomater». En vanlig følge av slike mekanismer er at forbundenes internasjonale representanter ofte har et vagt mandat og derfor blir tilbakeholdne med å utvikle/innnta standpunkter som kan være kontroversielle, samtidig som de prøver å forebygge vedtak som kan skape uro hjemme.

Uten delaktighet og støtte blant medlemmene er det vanskelig for forbundene å reise økte midler eller mobilisere maktressurser i det internasjonale arbeidet, og omvendt. Dette hemmer utviklingen av de internasjonale organisasjonenes evne til å levere resultater som kan rettferdiggjøre økt prioritering fra medlemsorganisasjonene. Forbundsledelsene sitter altså mellom barken og veden; på den ene siden opplever de at det internasjonale arbeidet blir viktigere og tar mer tid, men ikke er slagkraftig nok. På den andre siden viser de til at manglende forståelse for dette blant medlemmene gjør det vanskelig å sette av de ressursene som kreves. Ut fra forbundenes svar på Fafos undersøkelse kan det se ut som at internasjonaliseringen har brakt fagorganisasjonene inn i en tiltakende organisatorisk og strategisk spagat. Mens den økonomiske og politiske makten dels internasjonaliseres, dels desentraliseres, har forbundene vansker med å omforme sine nedarvete nasjonale organisasjons- og maktstrukturer på en måte som kan gjøre fagbevegelsen til en tilnærmedesmessig like sterk partner internasjonalt som den lenge har vært nasjonalt. Med mindre fagorganisasjonene klarer å bryte denne

sirkelen og utvikle mer slagkraftige strategier på tvers av landegrensene, er det fare for at de internasjonale styrkeforholdene mellom kapital og arbeid blir skjevere og skjevere etter hvert som fagbevegelsen må bruke en stadig økende andel av sine ressurser på å føre forsvarskamp på nasjonalt nivå.

1 Internasjonal fagorganisering – bakgrunn og perspektiver

1.1 Problemstillinger

Internasjonalt arbeid er ikke noe nytt for nordisk fagbevegelse. Tradisjonelt har mange forbund hatt en ganske bred internasjonal aktivitet knyttet til bistand og solidaritetsarbeid, deltakelse i internasjonale organisasjoner som for eksempel ILO og medvirkning i de internasjonale faglige organisasjonene på nordisk, europeisk og globalt/internasjonalt nivå. I denne rapporten vil vi både belyse hvorvidt det har vokst fram nye former for internasjonalt samarbeid og hvordan internasjonaliseringen har påvirket fagorganisasjonenes tradisjonelle arbeid på dette saksfeltet. Endres betydningen av de etablerte internasjonale organisasjonene når den internasjonale agendaen forandres? Hva er de viktigste internasjonale prioriteringene, satsingsområdene og arbeidsformene for nordiske fagforbund? I hvilken grad utviser forbund fra ulike sektorer og nordiske land forskjeller i mål, vurderinger og ressursinnsats på det internasjonale området?

Selv om det er gode grunner til å trekke fram betydningen av økt internasjonalisering, betyr ikke det nødvendigvis at saksfeltet gjennomgående er blitt mer dominerende blant de nordiske forbundene. Forbund berøres ulikt av internasjonaliseringen. Ofte er det de hjemlige kjerneoppgavene som i størst grad berører medlemmene, og i striden for å mestre konsekvensene av internasjonalisering er mange forbund henvist til lokale og nasjonale strategier. Forskjellene mellom forbundene når det gjelder størrelse, økonomi, bemanning og dermed ressurser til å arbeide på internasjonale arenaer er store. Mange internasjonale saker er av en slik karakter at de også berører hovedorganisasjonenes dagsorden, og reiser spørsmål ved arbeidsdelingen og samordningen mellom forbundene og hovedorganisasjonene.

I denne rapporten har vi kartlagt hvilke internasjonale aktiviteter de nordiske fagforbundene deltar i, hvordan arbeidet er organisert og hvordan de vurderer resultatene og nytten av denne innsatsen. Vi har også spurt om hvilke barrierer forbundene møter i sitt eget internasjonale arbeid og hvilke faktorer som hindrer utviklingen av et mer effektivt faglig samarbeid over landegrensene.

I dette innledningskapitlet gir vi først en oversikt over bakgrunnen, rammene og en del nøkkelproblemstillinger for fagorganisasjonenes internasjonale arbeid.

1.2 Mer enn sine lenker å miste? Historisk bakgrunn og rammer for fagbevegelsens internasjonale arbeid

Siden Marx i 1848 lanserte slagordet ”proletarer i alle land foren eder” ut fra tesen om at arbeiderklassen ikke hadde annet enn sine lenker å miste, har inter-

nasjonal solidaritet vært en kilde til inspirasjon og kontrovers, samarbeid og splittelse i fagbevegelsen. Etter at den Første Internasjonale (1864) gikk i oppløsning etter feider mellom etterkommerne av Marx og Bakunin i 1880-årene og ble etterfulgt av den Andre Internasjonale, led bestrebelsene på å utvikle felles internasjonale fagorganisasjoner et hardt tilbakeslag ved utbruddet av 1. verdenskrig i 1914. Fagorganisasjonenes støtte til sine respektive regjeringer bar bud om nasjonalstatens sentrale rolle som ramme for identifikasjon og solidaritet i den framvoksende arbeiderbevegelsen. Dannelsen av landsomfattende fagorganisasjoner skjedde parallelt i de fleste vesteuropeiske land i 1880 og 1890-årene og ble inspirert av kontakt over landegrensene – som ved de skandinaviske arbeiderkongressene i København hvor europeiske pionerer tok aktivt del – men utviklingen i fagorganisasjonene ble i første rekke formet av endringer i de nasjonale økonomier, arbeidsliv, rettsregler og politiske system (Visser 1996: 180).

Utviklingen på den internasjonale arenaen hadde likevel sterk innvirkning utover i det 20. århundret. Sammenbruddet i den Andre Internasjonale og den sovjetiske revolusjonen i 1917 gav opphav til dyptgående og langvarige splittelser både i de nasjonale fagorganisasjoner og internasjonalt. Mellomkrigstiden ble således preget av rivaliseringen mellom den reformistiske faglige internasjonale (IFTU, forløper for FFI)⁴ og den ”røde internasjonale” underlagt Komintern,⁵ ved siden av sammenslutningen av katolske, kristelige fagorganisasjoner.⁶

Ved siden av, og forut for, utviklingen av de internasjonale paraplyorganisasjonene, hadde det allerede fra slutten av 1800-tallet vokst fram internasjonale sammenslutninger av nasjonale forbund organisert med utgangspunkt i fag, yrker eller bransjer/sektorer. Tyske og britiske forbund var ofte pionerer, og de fleste sammenslutningene hadde kontor i Tyskland. Det første *yrkessekretariatet*, som de ble kalt (*International Trade Secretariats – ITSs*), ble dannet av skomakerne i 1889, etterfulgt av gruvearbeiderne (1890), og så fulgte tekstilarbeiderne, typografene, metall, transport og andre utover i 1890-årene. I 1914 var antallet yrkessekretariat om lag 30 (Windmuller 2000, EIRR 2000: 19, EIRR 2001a og 2001b). Med et praktisk fokus på gjensidig faglig støtte og hjelp i de respektive bransjer og fag, var de uavhengige ITS-ene mindre ideologisk innrettet enn de sektorovergrepene Internasjonale. Utover i mellomkrigstiden slo mange ITS-er seg også sammen i mer bærekraftige enheter i tråd med industriforbundsformen.

⁴ IFTU, International Federation of Trade Unions, oppgav ved gjenetableringen i 1919 å ha om lag 20 millioner medlemmer. Ble i 1949 omdannet til ICFTU/FFI (International Confederation of Free Trade Unions/den Frie Faglige Internasjonale).

⁵ RILU, Red International of Labour Unions, oppgav i 1920-årene å ha 10 millioner medlemmer.

⁶ CISC – Confederation Internationale des Syndicat Chretien, oppgav ved dannelsen i 1920 å ha 4 millioner medlemmer, i 1968 omdannet til WCL (World Confederation of Labour).

Ved siden av den ideologiske splittelsen i tre retninger, har altså den internasjonale faglige organiseringen fra starten av vært karakterisert ved to hovedakser – forbundsaksen og hovedorganisasjonsaksen – som på globalt plan formelt sett har vært uavhengige av hverandre. De senere tiår har det i tillegg vokst fram et konsernnivå som i stor grad har vært drevet fram av yrkessekretariatene.

Under den anti-fascistiske stemningsbølgen rett etter 2. verdenskrig, dannet et bredt flertall av landsorganisasjonene i de allierte landene en felles faglig internasjonal – World Federation of Trade Unions (WFTU). Sameksistensen mellom øst og vest varte imidlertid ikke lenge, ikke minst på grunn av strid om yrkessekretariatenes rolle. Kommunistene ønsket at ITS-ene skulle bli integrert i WFTU-strukturen, men de fleste ITS-ene satte seg kraftig til motverge for å forsvare sin uavhengighet, samtidig som en massiv strøm av amerikanske fagforbund meldte seg inn. Når den kalde krigen satte inn i for fullt, brøt også de vestlige landsorganisasjonene ut av WFTU og dannet i 1949 den Frie Faglige Internasjonale (FFI/ICFTU – International Confederation of Free Trade Unions).⁷ Deretter størknet de ideologiske frontene mellom de tre hovedretningene – den Frie Faglige Internasjonale (FFI), den kommunistiske internasjonale (WFTU) og det kristelig-katolske arbeiderforbundet (WCL) – inntil tøværet satte inn i 1989 (Dølvik 1999a). De siste årene er det tatt flere initiativ for å få til en tilnærming mellom de ulike internasjonale (FFI og WCL) og knytte tettere bånd mellom ITS-ene og de globale paraplyorganisasjonene – blant annet under den nye felles logoen fra 2002 – Global Unions (se www.global-unions.org). ITS-ene omdøpte samtidig seg selv til Global Union Federations (GUFs). I 2004 kom så vedtaket om å danne en ny felles Internasjonale som tar opp i seg både FFI og WCL og inviterer andre fagorganisasjoner til å slutte seg til (se www.congress.icftu.org).

I Vest-Europa førte den europeiske integrasjonen til at utviklingen tok en noe annen vending. Etter at den europeiske kull- og stålunionen gav støtet til opprettelse av ulike europeiske bransje- og yrkessammenslutninger på 50-tallet, førte planene om utvidelse av EF med Storbritannia, Danmark og Norge tidlig på 70-tallet til dannelsen av en europeisk paraplyorganisasjon (EFS/ETUC).⁸ Denne kom til å omfatte både sosialistiske, kristelig-katolske og kommunistisk orienterte nasjonale landsorganisasjoner, og kom etter hvert også til å integrere de europeiske yrkessekretariatene (industri/bransjeføderasjonene, som de ofte kalles nå). De faglige strukturene i Europa har følgelig vært mer integrert både langs ideologiske og bransjevise linjer enn på globalt plan, og insisterte fra starten av på å være uavhengige av de globale organisasjonsleddene. Disse

⁷ WFTU – World Federation of Trade Unions ble etter bruddet i 1949 videreført som paraply for de kommunistisk orienterte fagorganisasjonene.

⁸ ETUC, the European Trade Union Confederation (den Europeiske Faglige Samorganisasjonen, EFS), ble formelt etablert i 1973 med 17 medlemsorganisasjoner som representerte 35 millioner arbeidstakere fra EF, EFTA og andre europeiske land.

trekkene gjenspeiler også at fagorganisasjonene på europeisk plan, i motsetning til på globalt plan, har en politisk motpart med myndighet til å regulere arbeidslivspolitiske spørsmål. For nasjonale forbund innebærer denne organisasjonsstrukturen at de i prinsippet har to kanaler til å påvirke EFSs politikk – gjennom nasjonale hovedorganisasjoner og gjennom europeiske industriføderasjoner – mens den eneste formelle kanalen til FFI har gått gjennom egen hovedorganisasjon.

Den internasjonale fagbevegelsen har altså vært preget av et broket organisasjonsmønster (se figur 1.1 nedenfor). Ved siden av ulike relasjoner mellom forbunds- og hovedorganisasjonsaksen, har ikke minst forholdet mellom de regionale og globale organisasjonsleddene vært omstridt. På globalt plan er ITS'ene (GUFs) ikke formelt en del av FFI – i kontrast til på europeisk plan – men forholdet mellom ITS-ene og FFI har siden 1951 vært regulert av den såkalte Milano-avtalen. Den slo fast aktørenes uavhengighet, men etablerte også ordninger for gjensidig representasjon i styremøter, en liasion-komité, samt at ITS-ene og FFI var del av en felles fagbevegelse, som innebar at ITS'ene aksepterte hovedlinjene i FFIs generelle politikk (Carew 2000: 211). FFI har opprettet regionale strukturer i de fleste verdensdeler., slik som AFRO (African Regional Organisation), APRO (Asian and Pacific Regional Organisation) og ORIT i Latin-Amerika (Gordon 2000: 85, Gumbrell-McGormick 2000: 414-446). Disse har vært ledd i FFIs organisasjon, i motsetning til EFS/ETUC. Etableringen av EFS som en bred, selvstendig europeisk organisasjon i 1973 var meget omstridt i FFI – hvor antikommunismen sto sterkt – og relasjonene mellom EFS og FFI har periodevis vært preget av en viss rivalisering (ikke minst i Øst-Europa de senere år). Dette gjenspeiler blant annet at fagbevegelsen på europeisk plan har kunnet trekke veksler på langt større ressurser og politisk støtte enn på globalt nivå (Barnouin 1986, Dølvik 1999a). Disse spenningene gjelder også på bransjenivå hvor det i EFS har vært et krav at de europeiske industriføderasjonene skal være selvstendige og uavhengige av de globale yrkessekretariatene (ITSs/GUFs).⁹ Dette har sammenheng med at de europeiske bransjeføderasjonene er direkte medlemmer, og dermed en del av EFSs beslutningsstruktur, og derfor ikke kan være underlagt en annen organisasjon (ITS). Slike rivninger gjaldt for eksempel tidligere Euro-FIET, som ble ansett som et Brusselkontor underlagt FIETs styring fra Geneve; liknende spenninger gjør seg i dag gjeldende i forholdet mellom UNI-Europa og UNI-International, hvor den daglige ledelsen er skeptisk til regional organisering og sosial dialog på europeisk plan (Colclough 2003).

I tillegg til de europeiske og globale leddene i det vi kan kalle den ”tradisjonelle” internasjonale fagbevegelsen – nå omdøpt til Global Unions som omfatter

⁹ Omvendt har en del europeiske forbund vært nektet medlemskap i ITSs/GUFs pga sine tidligere kommunistiske tilknytninger.

ITSs/GUFs, FFI og EFS – har vi en bred flora av nordiske samarbeidsorganer, samt mer yrkes- og profesjonsrettete internasjonale sammenslutninger. Mange av profesjonsorganisasjonene står utenfor Global Union-paraplyen og har mer karakter av yrkesfaglige arenaer. En oversikt over Global Unions og deres medlemstall er gitt i tabell 1.1 til 1.3 som er plassert på slutten av dette kapitlet.

Figur 1.1 Internasjonal fagorganisering – struktur/mønster (Kilde: Dølvik 2002)

Nivå	Selskap/Konsern	Yrke/profesjon	Sektor/bransje	Sektorover- gripende/ Tverrsektorielt
Nasjonalt	Klubb, bedrifts- demokrati, konsernfaglig samarbeid	Profesjonsforbund	Forbund/Kartell	Hoved- organisasjon
Nordisk	Nordiske samarbeidsutvalg	Nordiske profesjons- organisasjoner	Nordisk bransje/yrkes- sekretariat	Nordens Faglige Samorganisa- sjon (NFS)
Europeisk	Europeisk samarbeidsutvalg (EWC), konsernfaglig samarbeid	Europeiske profesjons- assosiasjoner, Euro-Cadres	Europeiske industri/bransje- føderasjoner (EIFs)	Europeiske Faglige Samorganisa- sjonen (EFS)
Globalt	World Councils, Rammeavtaler i multinasjonale selskaper (MNC)	Internasjonale profesjons- assosiasjoner	Global Union Fedrations (GUFs)/ Internasjonale yrkessekretariat (ITSs)	FFI, WCL, TUAC

Fremveksten av de faglige organisasjonene nasjonalt var kjennetegnet av en gradvis aktivitets- og maktforskyvning fra øverste venstre til øverste høyre del av tabellen ovenfor – dvs fra lokale klubber til nasjonale hovedorganisasjoner, fra markedsforhandlinger til sentrale avtaler og trepartssamarbeid. Spørsmålet er nå om vi er inne i en diagonalbevegelse hvor makten flytter fra sentraliserte nasjonale arenaer i øvre høyre del av tabellen til nedre venstre del der konsernfaglig samarbeid i multinasjonale selskaper er på frammarsj både i Europa og globalt. Med andre ord er det aktører på konsern, forbunds- eller hovedorganisasjonsnivå som styrker sin innflytelse og betydning i fagbevegelsen som følge av internasjonaliseringen? Og hvor langt flytter makten – til nordisk, europeisk eller globalt nivå?

1.3 Nordiske perspektiver på globale utfordringer

Mens de fleste hovedorganisasjonene i de nordiske land (bortsett fra i Norge) er med i FFI og EFS, viser denne rapporten at en betydelig andel av fagforbundene er med i bransje- og yrkesføderasjoner på nordisk, europeisk og globalt plan, samt ulike profesjonelle og yrkesbaserte sammenslutninger. Flere av de nordiske forbundssammenslutningene har røtter tilbake til fagorganisasjonenes framvekst i Norden, da man også diskuterte om man like godt skulle opprette felles nordiske fagforbund i enkelte bransjer (Ousland 1949: 543). Paraplyorganisasjonen NFS (Nordens Faglige Samorganisasjon) ble derimot ikke opprettet før i 1972, for å confirmere nordisk samhold i forbindelse med striden om oppretting av EFS og de danske og norske forhandlingene om EF-medlemskap.

Etter en bølge med økt oppmerksomhet om internasjonalt faglig samarbeid i begynnelsen av 70-årene, da de multinasjonale selskapene for alvor kom på dagsorden og EF begynte å utvikle sin sosiale agenda, var det først med EFs lansering av prosjekt "1992", murens fall i 1989, og den tiltakende globaliseringen, at spørsmålet om transnasjonal fagorganisering igjen kom i fokus i de nordiske fagorganisasjonene. Etter at vyene om globale konsernråd fra 1960–1970-tallet bleknet, hadde det internasjonale faglige engasjementet vært preget av solidaritetsarbeid i den 3. verden og støtte til faglige feller i udemokratiske regimer som Hellas, Spania, Portugal og Sør-Afrika, ved siden av den institusjonaliserte deltakelsen i ILO og TUAC¹⁰ knyttet til OECD. Med globaliseringen og regionaliseringen av økonomien ble situasjonen med ett annerledes; spørsmålet om internasjonal solidaritet ble sterkere koplet til regionale egeninteresser og kunne ikke lenger sees løsrevet fra fagbevegelsens nasjonale virksomhet.

Innretningen av det internasjonale arbeidet har vært omstridt i mange nordiske forbund, dels knyttet til forholdet mellom *nasjonale, nordiske, europeiske og globale* hensyn i utformingen av internasjonale strategier; dels knyttet til forholdet mellom *faglig virksomhet* og *politisk påvirkning* og dels til forholdet mellom arbeid langs *hovedorganisasjonsaksen* (NFS/EFS/FFI), *forbundsaksen* (nordiske yrkessekretariat/EIFs/GUFs/ITSs) og den *konsern-faglige* aksen. En katalysator for disse spenningene var de nordiske landenes tilnærming til EF/EU fra slutten av 80-årene og utviklingen av den sosiale dimensjon og dialog på europeisk plan, som gav støtet til mer forpliktende samarbeid og etter hvert avtaler på europeisk plan (se Strøby Jensen 1998, Dølvik 1997). På tross av stridigheter om medlemskap i EU/EF, traktat-revisjoner, euroen, østutvidelsen mv, har de nordiske aktørene deltatt aktivt i det europeiske samarbeidet, selv om det har vært betydelig skepsis og usikkerhet blant forbundene og medlemmene. Ikke minst i Danmark, hvor de gjentatte traktatrevisjonene i EF skapte bølger i fagbe-

¹⁰ The Trade Union Advisory Committee (TUAC) to the OECD har konsultativ status overfor OECD, og har 56 nasjonale medlemmer (hovedorganisasjoner) fra de 30 OECD-landene.

vegelsen, var det frykt for at europeiske reguleringer skulle tvinge fram en uønsket juridifisering og individualisering av arbeidslivsrelasjonene, og sette den nasjonale avtalemодellen under press (Andersen 2003).

Et grunntema i de nordiske fagorganisasjonenes debatt har således vært forholdet mellom *nasjonal suverenitet* og *internasjonal/overnasjonal innflytelse*, dels i forhold til organer som EU og WTO, dels i forhold til delegering av myndighet og ressurser til internasjonale organer i fagbevegelsen. Mens sterke europeiske krefter har ønsket å gi EFS og de ulike europeiske industriføderasjonene bredere forhandlingsfullmakter – samtidig som flere GUFs/ITSs har kjørt kampanjer for globale konsernavtaler – har de nordiske organisasjonene vært tilbakeholdne og nøye med at framvekst av internasjonale forhandlinger skjer i ordnete, og helst konsensusbaserte, former (Blomqvist og Murhem (red) 2003). Likevel, ved inngangen til det nye århundret har de nordiske organisasjonene inntatt en mer aktiv internasjonal rolle, samtidig som forholdet til europeiske organisasjonene har kommet mer i forgrunnen. Disse endringene, samt de forskjellige relasjonene til EU og ØMU, har påvirket samarbeids- og maktforholdene innen Norden og aksentuert spørsmål om den nordiske ”blokkens” strategier og behov for bredere alliansebygging både i regional og global sammenheng.

De globale faglige organisasjonene er naturlig nok preget av det store mangfoldet blant medlemsforbundene, ulikheten i ressurser og de formidable organisatoriske barrierene som skal overvinnes for å bli enige om forpliktende felles strategier. Den faglige aktiviteten på globalt plan gjenspeiler at fagorganisasjonene ikke har noen tydelig ”statlig” motpart som kan presse arbeidsgiverne til å inngå i forpliktende partsrelasjoner (Dølvik 1999a, 2002). Myldret av globale institusjoner – som FN/ILO, WTO, IMF, Verdensbanken, samt de ulike regionale handelsarrangementene som NAFTA, Mercusor, ASEAN, SADC osv, og disse organisasjonenes gjennomgående mellomstatlige karakter, gjør at fagbevegelsen har manglet klare politiske adresser og støttespillere for sin virksomhet. På tvers av de globale institusjonene har det imidlertid de senere år vokst fram kampanjer hvor lokale fagforeninger, NGO'er og forbrukerorganisasjoner, tildels med betydelig suksess, har samarbeidet om PR- og boikottaksjoner mot selskaper som bryter grunnleggende arbeidsstandarder. Kombinert med beslutningen om å reformere fagbevegelsens internasjonale struktur har globaliseringen således vitalisert og fornyet engasjementet i den internasjonale fagbevegelsen. Men fagbevegelsens internasjonale nederlag er flere enn seierene, og det er mange hindringer for samarbeidet over landegrensene. Dette var bakgrunnen for at FFI-kongressen i Durban 2000 reiste den såkalte Millennium-debatten om hvordan man kan skape en mer slagkraftig internasjonal fagbevegelse. Sentrale spørsmål i denne sammenheng var blant annet hvordan man kan fornye og forsterke relasjonene mellom:

- Hovedorganisasjoner, forbund/ITSs og konsernfaglig arbeid;
- Nasjonale, regionale/europeiske og globale organisasjonsledd;
- Metoder for faglig stridstiltak/kollektivforhandlinger, politisk mobilisering og nye former for sivilsamfunnsaktivisme

1.4 Tradisjonelle kilder til faglig makt – nasjonalt vs internasjonalt

Et velkjent ankepunkt mot de internasjonale fagorganisasjonene er deres manglende sting og evne til å bruke industrielle muskler overfor arbeidsgiverne og mobilisere medlemmene for å sikre politisk innflytelse gjennom de institusjonaliserte kanalene for faglig representasjon. Resolusjoner og politisk lobbying har således vært den dominerende arbeidsformen. Like viktig som å fornye organisasjonsmønstret og arbeidsredskapene er det derfor å styrke kapasiteten til å mobilisere faglige maktressurser på tvers av landegrensene.

For å overvinne arbeidsgivernes motvilje mot å inngå avtaler på internasjonalt plan kreves kløkt og felles opptreden. Det er ofte lettere sagt enn gjort i internasjonale paraplyorganisasjoner hvor mandatet og evnen til å mobilisere medlemmene kontrolleres av de grunnleggende nasjonale enhetene. Som de fleste internasjonale institusjoner har fagbevegelsen dermed vært preget av «mellomstatlige» beslutningsformer hvor jakt på konsensus, vetorett og minste felles multiplum-løsninger har virket som bremseklosser (Hyman 1999).

I figur 1.2 illustreres forskjellene i fagbevegelsens maktressurser på internasjonalt og nasjonalt nivå. I kontrast til det nasjonale nivået, hvor fagbevegelsen i Europa vokste fram nedenfra og gradvis ble institusjonalisert gjennom et vekselspill mellom statsbygging og organisasjonsbygging (Marks and McAdam 1996), er den internasjonale fagbevegelsens maktressurser langt mer begrenset – spesielt på globalt nivå (Erne 2001). De viktigste kildene til de nasjonale fagorganisasjonenes makt er evnen til å mobilisere medlemmene, inngå kollektivavtaler, bruke stridstiltak, kanalisere motstand («voice») på arbeidsplassen, og utnytte den tyngden disse ressursene gir i valg til å vinne samfunnmessig innflytelse gjennom interesserepresentasjon og politiske bytteprosesser med staten. Innflytelse er altså betinget av fagorganisasjonenes historiske evne til å skape rekruttering, identifikasjon og legitimitet blant arbeidstakerne. Gjennom det 20. århundret ble disse maktressursene inkorporert og etter hvert så innvevd i nasjonalstatenes strukturer og politikk, at fagorganisasjonene nærmest fikk status som semi-offentlige aktører (Offe 1985).

Figur 1.2 Faglige maktressurser nasjonalt og internasjonalt
(Kilde: Dølvik 2002)

Faglige maktressurser	Nasjonalt	Nordisk	Europeisk	Globalt
Institusjonelt –legalt/rettslig	X	-	x	-
Politisk	X	(x)	x	-
Organisatorisk	X	x	x	x
Kollektive forhandlinger & representasjon	X	-	x	I en håndfull multinasjonale selskaper
Arbeidskamp, stridstiltak	X	-		
Faglig identitet	X	x	(?)	(?)
Medlemskap	X	Indirekte	Indirekte	Indirekte

Situasjonen på internasjonalt plan er ganske annerledes. Uten noen direkte relasjon til medlemmene har de internasjonale organisasjonene vært henvist til indirekte representasjon gjennom tilsluttete nasjonale organisasjoner. Som følge av den svake medlemsidentifikasjon med slike fjerne, ofte ukjente, overbygninger, har evnen til kollektiv handling og mobilisering vært begrenset (selv om unntak finnes, typisk den Internasjonale Transportarbeiderføderasjonen). Reelle kollektivforhandlinger har med få unntak vært fraværende på internasjonalt plan, delvis også på grunn av fraværet av politiske tredjeparter med myndighet til å knesette bindende regler og presse arbeidsgiverne til forhandlingsbordet. Historisk spilte staten slik en avgjørende rolle i framveksten av fagorganisasjoner og avtaleregulering nasjonalt (Crouch 1993, Visser 1995). De strukturelle forutsetningene som lå til grunn for organisasjonsbyggingen nasjonalt – og som i noen grad er i ferd med å etableres på europeisk plan – har således vært fraværende på globalt nivå (Dølvik 1999a). I tillegg kommer at de organisatoriske, kulturelle, og ideologiske barrierene – så vel som kompleksiteten når det gjelder interesser,

samordning av beslutningsgang, delegering av mandat og demokratisk forankring – er større på internasjonalt plan.

Store forskjeller i faglig organisasjonsgrad, ressurser og strukturer – ikke minst mellom utviklingsland og industrialiserte land – har komplisert utviklingen av effektive internasjonale organisasjoner. Den estimerte gjennomsnittlige organisasjonsgraden i den formelle arbeidsstyrken utenfor landbrukssektoren er omkring 13 prosent i Afrika, 12 prosent i Asia/Pacific, og 15 prosent i Amerika, mot omkring 35 prosent i Europa, men trenden er nedadgående på alle kontinenter (ICFTU 2000). FFI og WCL representerer drøyt 150 millioner medlemmer hvorav EFS med drøye 60 millioner står for en vesentlig andel, jf. også at kontingenten differensieres etter inntektsnivå. Dette betyr at en del toneangivende forbund i europeiske land (inklusive Norden) er hjørnesteiner både i de europeiske og globale organisasjonsleddene – så vel langs forbunds- som hovedorganisasjonsaksen (jfr hovedorganisasjonene får sine inntekter fra de samme nasjonale forbundene som ITS/GUF-ene). I tillegg til å utgjøre en merkbar ressursbyrde i form av penger og personell, kan dette i en situasjon med skrumpende kasser konfrontere nasjonale forbund med vanskelige prioriteringer.

På tross av historiske appeller om at arbeiderklassen ikke har noe fedreland og oppfordringer til grenseoverskridende solidaritet, proletarisk internasjonalisme og nylig, «global unionism», har internasjonaliseringen av fagorganisasjonene av de forannevnte grunnene vært en treg prosess. Og for de fleste praktiske formål utøves fagbevegelsens kjerneoppgaver fortsatt innenfor nasjonalstatens rammer. Det internasjonale engasjementet har lenge vært dominert av tradisjonelt solidaritetsarbeid (bistand), ofte styrt av geopolitiske motiver (jfr amerikansk fagbevegelses innsats i Øst-Europa under den kalde krigen), nasjonale næringsinteresser, de internasjonale sekretariatenes faglige diplomati, og ritualistiske internasjonale gester på kongresser og i 1. mai-parader (Hoffmann 2002), men de senere år har det skjedd endringer som varsler om ny dynamikk og pågangsmot.

1.5 Vitalisering av den internasjonale fagbevegelsen?

Tegnene til økt samarbeid over landegrensene har vært mest synlig i europeisk sammenheng, hvor den økonomiske og politiske integrasjonen siden slutten av 80-årene har utløst endringer. Eksempler er europeiske samarbeidsutvalg (EWCs), grenseoverskridende rammeavtaler og en styrking av de faglige strukturene på europeisk plan (Dølvik og Visser 2001). På globalt plan har det skjedd interessante utviklingstrekk knyttet til striden om grunnleggende globale arbeidsstandarder i ILO og WTO, økt faglig aktivitet i multinasjonale selskaper (MNC), kampanjer for etisk handel, bedriftenes samfunnsansvar, ”global compacts” mv, og flere GUFs har blåst liv i og fornyet 70-tallets kampanjer for World Works Councils (WWCs) og globale rammeavtaler om grunnleggende rettigheter i multinasjonale selskaper. I øyeblikket har rundt 20 av de om lag 60 000-70 000

multinasjonale selskapene signert slike avtaler, de fleste med europeisk opprinnelse (EWC Bulletin 2002). Innovative tiltak for å bruke data og det globale nettet til å utvikle faglige informasjonsnettverk og nye måter å mobilisere på – såkalt cyber-unionism – har også spredt om seg (Waterman 1998, Lee 1997, Løken 2002).

På organisatorisk nivå førte Millenniumsdebatten til bedre samarbeid mellom de ulike internasjonale faglige organisasjonene som har banet vei for de historiske vedtakene i 2004 om at FFI og WCL skal gå sammen og danne en ny internasjonal hvor også uavhengige nasjonale hovedorganisasjoner kan bli medlem (www.congress.icftu.org).

For de nordiske fagforbundene reiser disse utviklingstrekkene mange viktige problemstillinger, både knyttet til mål og virkemidler for eget internasjonalt arbeid og deltakelsen i de internasjonale fagorganisasjonene. Når det internasjonale samarbeidet dreier seg om mer enn uforpliktende resolusjoner, og i økende grad berører spørsmål som direkte angår medlemmenes interesser på hjemmebane, øker både forpliktelsesgraden, fallhøyden og muligheten for interessekonflikter og politiske motsetninger. Skillene mellom faglig innenriks- og utenrikspolitikk viskes ut, spesielt i europeisk sammenheng hvor reguleringer og avtaler på EU/EØS-plan direkte kan binde forbundene og deres medlemmer. Spørsmål om demokratisk-politisk forankring og medlemmenes delaktighet i utformingen av forbundenes internasjonale engasjement rykker dermed høyere på dagsorden.

Fagbevegelsen står dermed overfor større utfordringer når det gjelder organiseringen av arbeidet i de internasjonale faglige organisasjonene. Hvordan utvikle nettverk for å knytte sammen strategier langs de ulike aksene? Hvordan kombinere kollektive forhandlinger mer effektivt med politisk påvirkning overfor mylderet av globale og regionale institusjoner? Hvordan skal man unngå byråkratisering og voksende sjikt av ”fagdiplomater” uten tillitsvalgterfaring? Kan de tradisjonelle faglige strukturene tilføres nytt liv og kraft ved å åpne for økt deltakelse nedenfra, samtidig som man forbedrer samordningen fra toppen? Og hva slags tilpasninger i nasjonale strukturer, arbeidsformer og prioriteringer er nødvendig for å understøtte en slik internasjonal utvikling? Sentrale utfordringer for organisasjonene er:

- Hvordan bygge identifikasjon, mobilisering og solidaritet nedenfra, dvs på hjemmebane?
- Hvordan kombinere politisk-institusjonelle strategier, faglig strid og kollektive forhandlinger med nye sivile allianser og kampanjeformer?
- Hvordan balansere ønsker om nasjonal suverenitet, demokrati og overnasjonalitet i beslutningsprosessene – er det mulig å overskride veto-kraften til etternølerne?

Tabell 1.1 De eurpeiske industriføderasjonene/*European Industry Federations (EIFs)*, 2002. Antall medlemsforbund, antall land som er representert og antall medlemmer i de tilknyttede forbundene^a.

	Medlem sforbund	Land	Medlemmer (millioner)
EMF – European Metalworkers’ Federation	60	26	6,0
EPSU – European Federation of Public Service Unions	191	32	7,8
EMCEF – European Mine, Chemical and Energy Workers’ Federation	119	33	2,4
UNI-Europa	282	33	6,0
EFFAT – European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Unions	120	35	1,8
ETF European Transport Workers’ Federation	199	34	2,4
EFBWW – European Federation of Building and Woodworkers	49	17	2,3
EFJ European Federation of Journalists	56	32	0,3
ETUF-TCL – European Trade Union Federation – Textiles Clothing and Leather			1,1
ETUCE – European Trade Union Committee for Education	81	19	2,1
EEA – European Entertainment Alliance	-	-	0,3

a. Members within the territory covered by ETUC organisation

Kilde: Willy Buschak (2003)

Tabell 1.2 Globale yrkessekretariat/Global Union Federations (GUFs), 2004. Antall medlemsforbund, antall land som er representert og antall medlemmer i de tilknyttede forbundene.

	Medlems- forbund	Land	Medlemmer (millioner)
EI – Education International	345	165	29
ICEM – International Federation of Chemical, Energy, Mine and General Workers' Union	400	120	20
IFBWW – International Federation of Building and Wood Workers	281	125	10,5
IFJ – International Federation of Journalists		100	0,5
IMF – International Metalworkers' Federation	200	100	25
ITF – International Transport Workers' Federation	621	137	5
ITGLWF – International Textile, Garment and Leather Workers' Federation	216	106	10
IUF – International Union of Food, Agricultural, Hotel, Restaurant, Catering, Tobacco and Allied Workers' Association	336	120	12
PSI – Public Services International	600+	140	20
UNI – Union Network International	900	140	15

Kilde: ICFTU 2004

Tabell 1.3 Internasjonale paraplyorganisasjoner, 2004. Antall medlemsorganisasjoner, antall land som er representert og antall medlemmer i de tilknyttede organisasjonene.

	Medlems- forbund	Antall land	Medlemmer (millioner)
ICFTU – International Confederation Of Free Trade Unions	234	152	148
ETUC – European Trade Union Confederation	77 + 11 EIFs	35	60
WCL – World Confederation of Labour	144	116	30
NFS – Nordens Faglige Samorganisasjon / Council of Nordic Trade Unions	14	5 + Grønland	8

Kilde: ICFTU 2004

2 Data og metode

Høsten 2002 og våren 2003 gjennomførte Fafo en spørreundersøkelse blant nordiske fagforbund. Formålet var å kartlegge forbundenes internasjonale arbeid. Undersøkelsen var konsentrert om følgende tema:

- Deltakelse i internasjonale faglige organisasjoner og en vurdering av hvilken betydning disse organisasjonene har
- Internasjonalt samarbeid mellom forbund utenom de internasjonale faglige organisasjonene
- Saker som berører EU/EØS
- Multinasjonale selskaper og internasjonaliserte bedrifter (EWCs, internasjonale oppkjøp, utflyttinger)
- Internasjonalt solidaritetsarbeid
- Organiseringen av det internasjonale arbeidet og vurderinger av dette

Oversendelsesbrevet var adressert til leder/internasjonalt ansvarlig, og her ble det gitt en kort begrunnelse for undersøkelsen. Forbund uten internasjonal aktivitet kunne angi dette på en spesiell svarslipp, og kunne dermed la være å svare på selve spørreskjemaet. Disse ble registrert og inngår i undersøkelsen som forbund uten internasjonal aktivitet. Spørreskjemaet ble også sendt til de danske kartellene som i større eller mindre omfang arbeider med internasjonale saker på vegne av sine tilsluttede forbund.

2.1 Utvalg og svarprosent

Undersøkelsen omfatter alle nordiske arbeidstakerorganisasjoner med mer enn 1000 medlemmer. Dette er dermed ikke en utvalgsundersøkelse basert på et tilfeldig trukket utvalg blant en populasjon av forbund.¹¹ Forbundene fikk høsten 2002 tilsendt et spørreskjema med spørsmål om deres internasjonale aktivitet. Forbundene fikk to påminnelser (purrebrev) høsten 2002 og tidlig på året i 2003. Undersøkelsen omfattet opprinnelig ikke Island. Vi ønsket imidlertid å inkludere islandske forbund og disse fikk skjemaet ved årsskiftet 2002-2003.

Alt i alt ble det sendt ut spørreskjema til 330 arbeidstakerorganisasjoner med mer enn 1000 medlemmer. Listen over relevante forbund er basert på opplysninger fra hovedorganisasjonenes hjemmesider. I tillegg har vi hentet opplysninger fra ulike hold når det gjelder frittstående forbund. Det er først og fremst i Norge at man finner en del forbund som ikke står tilknyttet en hovedorganisasjon.

Svarprosenten for det opprinnelige utvalget (Danmark, Finland, Norge og Sverige) var 74 prosent, korrigert til 73 prosent når noen få mangelfullt utfylte

¹¹ Vi benytter likevel begrepet utvalg om de forbundene som deltar i undersøkelsen.

skjema er tatt bort (tabell 2.1). Dette inkluderer de organisasjonene som oppgir at de ikke har internasjonal aktivitet av den typen vi spør etter. Svarprosenten er høyest i Norge (83 prosent) og – blant de opprinnelig fire landene i undersøkelsen – lavest i Finland (64 prosent). Aller lavest svarprosent har Island der vi kun fikk svar fra 48 prosent av forbundene.

Svarprosenten er høyest blant de største forbundene. Blant forbund med mer enn 50000 medlemmer har mer enn 90 prosent avart, mens svarprosenten er 63 prosent blant de minste forbundene (forbund med under 5000 medlemmer). Det er også visse forskjeller mellom de ulike hovedorganisasjonene. Svarprosenten er høyest blant LO/SAK-tilknyttede forbund¹² og blant organisasjonene for funksjonærer/tjenestemenn¹³, og lavest blant akademikerorganisasjonene¹⁴. En forklaring er at det er mange små forbund blant akademikerorganisasjonene. Men det kan også være at enkelte akademikerforbund oppfattet undersøkelsen som mindre relevant for den type internasjonale arbeid de er engasjert i.¹⁵

Tabell 2.1 Antall utstedte skjema, antall svar, brutt og netto svarprosent og andel av de organiserte lønnstakerne som er medlem av forbund som deltar i undersøkelsen.

	Antall skjema sendt ut	Antall svar	Brutto svarprosent	Mangelfulle skjema	Netto svarprosent	Andel av organiserte lønnstakere
Danmark	95	68	72	1	71	-
- kun forbund	89	64	72	1	71	85
Finland	76	51	67	1	64	80
Norge	72	61	85	1	83	95
Sverige	65	50	77	0	77	94
Totalt, Norden utenom Island	309	228	74	3	73	89
Island	21	10	48	0	48	-
Totalt, Norden inkl. Island	330	238	72	3	71	-

¹² LO i Danmark, LO i Norge, LO i Sverige, Finlands Fackförbunds Centralorganisation/ Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK) og Alusamband Íslands (ASÍ).

¹³ I Danmark FTF, i Finland Tjänstemannacentralorganisationen STTK, på Island BSRB (Bandalag starfsmanna ríkis og bæja), i Norge YS (Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund) og UHO (Utdanningsgruppenes Hovedorganisasjon) og i Sverige TCO.

¹⁴ I Danmark Akademikernes Centralorganisation (AC), i Finland AKAVA, på Island Bandalag háskólamanna (BHM), i Norge Akademikerne, i Sverige SACO – Sveriges Akademikers Centralorganisation.

¹⁵ Noen få profesjonsforbund har gitt tilbakemelding om at de ikke arbeider med den type internasjonale spørsmål som undersøkelsen omfatter.

Vi er i hovedsak godt fornøyd med svarprosenten. Det er i denne typen undersøkelser ikke realistisk å forvente svar fra alle som har fått skjemaet, og spørreskjemaet i denne undersøkelsen var i tillegg omfattende. De organisasjonene vi har fått respons fra har ca 89 prosent av alle medlemmene i nordiske fagforbund (vi ser her bort fra Island). Dette betyr at vi har svar fra forbund som dekker en svært stor andel av de organiserte arbeidstakerne i Norden.

Alle aktuelle nordiske fagforbund fikk tilsendt spørreskjema. Undersøkelsen er dermed ikke en utvalgsundersøkelse, og usikkerheten omkring resultatene vil først og fremst være knyttet til frafallet. Frafallet er høyest blant de minste forbundene, særlig blant forbund med 1000-2000 medlemmer. Vi kan regne med at mange av disse ikke har noen vesentlig internasjonal aktivitet. Finske forbund og forbund med tilknytning til hovedorganisasjonene for akademikere, er også noe underrepresentert. Både frafallet fra de minste forbundene og frafallet fra akademikerforbundene vil føre til at undersøkelsen i noen grad overvurderer internasjonal aktivitet blant nordiske forbund. Hoveddelen av analysen er avgrenset til de forbundene som har internasjonal aktivitet. Dette betyr at frafallet fra de minste forbundene er mindre alvorlig siden mange av disse uansatt ikke ville hatt internasjonal aktivitet.

2.2 Datakvalitet

Vi utarbeidet et omfattende spørreskjema på 19 sider (se vedlegg 1). Spørreskjemaet var opprinnelig skrevet på norsk, men ble oversatt til finsk. Den norske varianten av spørreskjemaet ble gjennomgått av danske og svenske personer med kjennskap til prosjektet og fagbevegelsen. Enkelte ord og uttrykk ble rettet opp, men skjemaene ble ikke oversatt. De islandske forbundene fikk den danskspråklige versjonen av spørreskjemaet. Kun på ett av de svenskspråklige skjemaene fikk vi tilbakemeldinger som tyder på at språket har medført problemer.

Spørreskjemaet ble utformet slik at en person med god kjennskap til forbundets internasjonale aktivitet skulle kunne besvare alle spørsmålene. I hovedsak er spørreskjemaene besvart av leder/generalsekretær (46 prosent) eller internasjonal sekretær/internasjonalt ansvarlig (38 prosent). I de øvrige tilfellene er også skjemaet i all hovedsak besvart av personer som er sentralt plassert i organisasjonen, for eksempel nestleder eller assisterende generalsekretær.

De fleste skjemaene er tilfredsstillende fylt ut i betydningen at de fleste spørsmål er besvart. Noen få har hoppet over enkelte spørsmål, sannsynligvis fordi disse oppfattes som lite relevante. Frafallet ved enkeltspørsmål er dog ikke større enn det som er rimelig å forvente ved denne type spørreundersøkelser. Enkelte spørsmål har imidlertid gitt mer systematiske problemer. Dette gjelder særlig spørsmålene som går på tidsbruk til internasjonal aktivitet og kostnader knyttet til dette. Her er det en del forbund som ikke har kunnet eller ikke ville

svare. I de tilfeller der spørsmål om datakvalitet (forståelse og svarprosent på enkeltspørsmål) er relevant for analysen, kommenteres dette i teksten.

I skjemaet benyttet vi begrepene «nordiske fagsekretariat», «europiske industriføderasjoner» og «globale fagsekretariat» om de internasjonale faglige organisasjonene på de tre nivåene. Vi ønsket også å fange opp vurderinger er/erfaringer med internasjonale organisasjoner blant de forbund som har internasjonale medlemskap utenfor den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen. En del forbund som har sine medlemskap utenfor den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen har enten svart «vet ikke» eller hoppet over disse spørsmålene. Dette kan tyde på at de nevnte begrepene har vært forvirrende for en del forbund med medlemskap utenom den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen.

En annet og mer grunnleggende spørsmål er om forbundene har gitt et for positivt eller «politisk korrekt» bilde av sitt internasjonale arbeid eller av måten de internasjonale faglige organisasjonene fungerer på. I og med at respondenten svarer på forbundets vegne, kan det være at man er forsiktig med å gi uttrykk for alt for kritiske synspunkter for eksempel på samarbeidet med andre forbund eller vurderingen av forbundets interesse for eller nytte av ulike typer internasjonalt arbeid. Det ble opplyst om at vi ikke ville offentliggjøre opplysninger som kunne føres tilbake til enkeltforbund. Vi må likevel ta som utgangspunkt at spørreskjemaene i mange tilfeller nok gir uttrykk for hva forbundet ville sagt i en mer offentlig sammenheng. Videre vet vi at dem som har besvart spørreskjemaet i all hovedsak er aktive når det gjelder internasjonale saker, og ofte også ansvarlige for dette arbeidet. Dette kan dels føre til at man legger større vekt på betydningen av slike saker for forbundet, blant annet fordi man selv har stor oppmerksomhet rettet mot saksfeltet, dels til at de mer (selv)kritiske vurderingene av fagbevegelsens arbeid på dette feltet i begrenset grad er kommet til uttrykk i svarene.

2.3 Presentasjonen av resultatene

Undersøkelsen var lagt opp slik at forbund som ikke hadde internasjonal aktivitet kunne merke av dette på en svarslipp og dermed slippe å svare på hele spørreskjemaet. I alt har 28 forbund (samt ett av kartellene) oppgitt at de ikke har internasjonal aktivitet, dvs at de heller ikke har besvart spørreskjemaet. Dette er i hovedsak små forbund, drøye halvparten har under 5000 medlemmer og kun ett har mer enn 20 000 medlemmer.

Forbund som driver internasjonalt arbeid svarte på et ganske omfattende spørreskjema. De som for eksempel var medlem i internasjonale faglige organisasjonene ble stilt spørsmål om forbundets vurdering av disse organisasjonene. De som ikke var medlemmer kunne gå videre til neste gruppe spørsmål. Dette betyr at vi i noen tilfeller vil presentere data som omfatter *alle forbund, inkludert dem som ikke har internasjonal aktivitet*, i andre tilfeller vil vise tall for *forbund med internasjonal aktivitet* og i mange tilfeller vil vi kun konsentrere oss

om *dem som er aktive på et bestemt felt*. Hvilken gruppe forbund vi ser på angis i teksten og i overskriften til tabeller/figurer.

Vi presenterer i hovedsak opplysninger om de nordiske forbundene samlet og for hvert enkelt land. I tillegg vil vi ofte vise forskjeller mellom ulike typer hovedorganisasjoner og små og store forbund. I noen tilfeller vil vi også se på forbund fra ulike sektorer. Her har vi måttet foreta en skjønnsmessig klassifisering i og med at mange forbund organiserer på tvers av bransjer og sektorer. Enkelte forbund er gruppert i flere sektorer.

Det er visse systematiske forskjeller mellom forbund fra ulike hovedorganisasjoner og land. For eksempel er akademikerforbundene gjennomgående mindre enn forbund tilknyttet LO/SAK. Når akademikerforbundene skiller seg ut på enkelte områder, kan dette skyldes ulik tradisjon for internasjonalt arbeid, men også at disse ofte er mindre enn andre typer forbund. Sammenliknet med de øvrige landene finner vi mange mindre funksjonærforbund i Danmark. Forskjeller mellom danske forbund og forbund fra øvrige nordiske land kan dermed delvis skyldes dette fenomenet.

3 *De internasjonale faglige organisasjonene*

3.1 Innledning

Fagbevegelsen har lang tradisjon for å organisere seg på internasjonalt nivå, både på yrkes- og bransjenivå (forbundsaksen) og på sektorovergripende nivå (hovedorganisasjonsaksen). I kapittel 1 er det gitt en beskrivelse av de internasjonale organisasjonene på ulike nivåer, både langs bransje-/sektoraksen og hovedorganisasjonsaksen, inkludert en oversikt over hvilke disse er samt deres medlemstall. I spørreundersøkelsen er vi først og fremst opptatt av hvilken rolle *de internasjonale bransje- eller yrkessekretariatene* spiller for nordiske fagforbund, inkludert organisasjoner som står utenfor den tradisjonelle fagbevegelsen. På *globalt* nivå finnes det ti såkalte globale yrkessekretariat (ITSs/GUFs) som samler forbund innen ulike bransjer eller sektorer. På *europisk* nivå finner vi 11 europeiske industriføderasjoner (EIFs). Også på *nordisk* nivå finner vi ulike bransje-, sektor eller yrkesbaserte organisasjoner. Noen av disse kan betraktes som det nordiske nivået av de globale eller europeiske bransjeorganisasjonene. Andre er et møtested kun på nordisk nivå. Det finnes også internasjonale organisasjoner utenfor det som kan betegnes den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen. De internasjonale organisasjonene for ulike profesjoner står for eksempel ofte utenfor dette nettverket. Selv om disse organisasjonene vil ha profesjonsfaglige spørsmål høyt på sin dagsorden, kan man anta at de også arbeider med mer tradisjonelle arbeidstakerrettigheter. Også på nordisk plan vil man finne organisasjoner utenfor det som kan betegnes som den tradisjonelle fagbevegelsen. For eksempel møtes de nordiske akademikerorganisasjonene jevnlig, uavhengig av ulik tilknytning til NFS, EFS og FFI.

Det er grunn til å anta at de internasjonale faglige organisasjonene spiller en viktig rolle for de nordiske forbundenes internasjonale arbeid. Innledningsvis har vi trukket fram at det særlig er det europeiske nivået som har fått en utvidet formell rolle. Men en lang rekke internasjonale aktiviteter foregår i regi av disse organisasjonene, inkludert det å være en arena for uformelle kontakter mellom forbund på tvers av landegrensene.

Vi starter med å se på hvor mange forbund som er medlem av internasjonale faglige organisasjoner på nordisk, europeisk og globalt nivå. I den forbindelse er vi også opptatt av hvor de nordiske forbundene har sine medlemskap. Hvor dominerende er den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen, og hvilke organisasjoner finnes på siden av denne? Hvor mange er medlem på henholdsvis nordisk, europeisk og globalt nivå? En annen problemstilling er hva medlemskapene medfører av aktivitet. Nøyer forbundene seg med rutinemessig deltakelse på et fåtalls møter årlig? Eller innebærer medlemskapet en mer

omfattende aktivitet målt ved møter, deltakelse i utvalg og komiteer osv? Vi har også spurt om de nordiske forbundene vurderer de internasjonale organisasjonene som nyttige i sitt arbeid, og om disse er blitt mer eller mindre viktige over tid. Til slutt ser vi hva forbundene mener er viktige barrierer for de internasjonale faglige organisasjonenes slagkraft.

3.2 Medlemskap i internasjonale faglige organisasjoner

Fagforbundene som deltok i undersøkelsen ble spurt om de var medlem av noen internasjonale faglige organisasjoner. De som svarte ja, ble bedt om å angi hvor de var medlem. En del organisasjoner var listet opp slik at man kunne krysse av for riktig organisasjon. Men det var også mulig å angi andre organisasjoner enn dem vi i utgangspunktet hadde listet opp.

Et stort flertall av nordiske fagforbund er medlem av internasjonale faglige organisasjoner (tabell 3.1). Blant de forbundene som har respondert på undersøkelsen – inkludert dem som oppgir at de ikke har noen internasjonal aktivitet og derfor ikke har besvart skjemaet – er i overkant av 80 prosent medlem av internasjonale organisasjoner. Ser vi kun på forbund som oppgir at de har internasjonal aktivitet, er andelen med internasjonale medlemskap hele 94 prosent.

Tabell 3.1 Andel fagforbund som er medlem av en eller flere internasjonale faglige organisasjoner. Etter land. Alle forbund og forbund som oppgir å ha internasjonal aktivitet. Prosent

	Alle forbund	N	Forbund som har internasjonal aktivitet	N
Alle	82	231	94	203
Danmark	79	62	96	51
Finland	80	51	87	47
Norge	82	60	93	53
Sverige	88	48	98	43
Island	90	10	100	9

Undersøkelsen bekrefter dermed inntrykket av at det er svært vanlig å være medlem av internasjonale profesjons-, bransje- eller sektororganisasjoner.¹⁶ Det

¹⁶ Vi kan anta at forbundene som ikke har svart sjeldnere har internasjonal aktivitet enn de som har svart. Dette begrunnes blant annet på at svarandelen er lavest blant de små organisasjonene, og disse er sjeldnere enn andre medlem av internasjonale organisasjoner. Vi kan anslå at om lag 75 prosent av nordiske fagforbund er tilknyttet en eller flere internasjonale faglige organisasjoner. Dette betyr at 230-240 av de drøye 320 fagforbundene vi opprinnelig sendte spørreskjemaet til, er med i et internasjonalt samarbeid med utgangspunkt i deres faglige eller yrkesfaglige interesser.

er knapt nok noen forbund som oppgir at de er aktive internasjonalt og som ikke er medlem av denne type organisasjoner. Tabell 3.1 viser også at det kun er små forskjeller mellom forbund fra de ulike nordiske land når det gjelder andelen som er medlem i denne type organisasjoner.

Hvem er så det mindretallet av nordiske forbund som ikke er medlem av internasjonale faglige organisasjoner? Det er først og fremst mindre forbund (tabell 3.2).¹⁷ Nesten samtlige forbund med mer enn 20 000 medlemmer har slike medlemskap. Forbund som er tilknyttet de nordiske LO-ene/SAK er nesten alltid medlem av internasjonale faglige organisasjoner. Dette gjelder også små LO/SAK-forbund, noe som antakelig kan forklares med den sterke tradisjonen for internasjonalt faglig samarbeid innen denne delen av fagbevegelsen. Det er ingen forskjeller av betydning mellom forbund som er tilknyttet hovedorganisasjonene for funksjonærer/tjenestemenn, akademikersammenslutningene eller frittstående forbund.

Tabell 3.2 Andel fagforbund som er medlem av en eller flere internasjonale faglige organisasjoner. Etter størrelse og hovedorganisasjon. Alle forbund inkludert dem som oppgir å ikke ha noen internasjonal aktivitet. Prosent.

	Andel som er medlem	N
Alle	82	231
<i>Størrelse</i>		
Under 5000 medlemmer	71	70
5000 – 9999 medlemmer	77	44
10 000 – 19 999 medlemmer	76	37
20 000 – 49 999 medlemmer	97	35
50 000 – 99 999 medlemmer	100	25
100 000 medlemmer og mer	96	21
<i>Hovedorganisasjon^a</i>		
LO/SAK	97	72
Funksjonærorganisasjoner	78	82
Akademikerorganisasjoner	72	54
Frittstående	74	23

a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2.

¹⁷ Vi har antatt at forbund som oppgir at de ikke har noen form for internasjonal aktivitet heller ikke er medlem av internasjonale faglige organisasjoner. Størrelseseffekten underdrives antakelig siden svarprosenten er lavest blant de minste organisasjonene samtidig som det er rimelig å anta at organisasjoner uten internasjonal aktivitet vil være minst tilbøyelig til å svare på en undersøkelse av denne typen.

Hvor er de nordiske forbundene medlem?

De internasjonale faglige organisasjonene er ulikt bygget opp. Ofte vil det finnes organisasjoner både på europeisk og globalt nivå, i en del tilfeller finnes det også et organisasjonsledd på nordisk nivå. Det mest vanlige er at de nordiske, europeiske og globale organisasjonene er selvstendige organisasjoner, men i et samarbeid mellom de ulike nivåene. I andre tilfeller har en verdensomspennende organisasjon opprettet organisasjonsledd på regionalt (blant annet europeisk) nivå (se kapittel 1).

Tabell 3.3 *Andel fagforbund som er medlem på nordisk, europeisk og globalt nivå samt andelen som har medlemskap på alle tre nivåer. Kun forbund som mer medlem av en eller flere internasjonale faglige organisasjoner. Prosent*

	Nordisk nivå	Europeisk nivå	Globalt nivå	Deltar på alle tre nivåer	N
Totalt	85	91	78	68	190
Danmark	80	96	78	65	49
Finland	88	93	78	71	41
Norge	84	88	76	65	49
Sverige	90	90	86	74	42
Island	100	67	67	67	9

Nesten samtlige forbund med internasjonale medlemskap, er medlem i en eller flere organisasjoner på europisk nivå (tabell 3.3). Et stort flertall (85 prosent) deltar også på nordisk nivå. Andelen som er medlem på globalt nivå er noe lavere (78 prosent). To av tre er medlem av organisasjoner både på nordisk, europeisk og globalt nivå. Det er ikke noen vesentlige forskjeller mellom forbund fra de ulike nordiske landene.

Små forbund har en smalere deltakelse, i betydning at de deltar på færre nivåer, enn store forbund (tabell 3.4). Forskjellen er størst når det gjelder deltakelse på globalt nivå. Man kan anta at dette delvis er et spørsmål om ressurser – deltakelse i organisasjoner på globalt nivå vil være kostbart og kanskje også mindre matnyttig – og dette slår sterkest ut for mindre forbund. Men det er også klare forskjeller mellom ulike hovedorganisasjoner. Organisasjonene som er tilknyttet de nordiske LO-ene/SAK deltar i hovedsak på alle tre nivåer, og har blant annet en sterk tradisjon for organisering på nordisk nivå. Tabell 3.5 viser at det først og fremst er akademikerorganisasjonene som skiller seg ut ved at de langt sjeldnere har et organisasjonstilbud som spenner fra nordisk til globalt nivå. Kun halvparten av disse organisasjonene oppgir at de er medlem av en internasjonal faglig organisasjon på globalt nivå.

Tabell 3.4 Medlemskap i internasjonale organisasjoner på nordisk, europeisk og globalt nivå. Andel som er medlem samt andelen som har medlemskap på alle tre nivåer. Etter størrelse og hovedorganisasjon. Kun forbund med ett eller flere internasjonale organisasjonsmedlemskap. Prosent

	Nordisk nivå	Europeisk nivå	Globalt nivå	Deltar på alle tre nivåer	N
<i>Størrelse</i>					
Under 5 000 medlemmer	71	82	63	43	51
5 000 – 9 999 medlemmer	83	87	73	63	30
10 000 – 19 999 medlemmer	90	83	67	57	30
20 000 – 49 999 medlemmer	94	100	91	85	34
50 000 – 99 999 medlemmer	92	100	96	92	25
100 000 medlemmer og mer	100	100	100	100	20
<i>Hovedorganisasjon^a</i>					
LO/SAK	99	91	91	89	70
Funksjonærorganisasjoner	84	94	80	69	64
Akademikerorganisasjoner	74	82	51	36	39
Frittstående	65	94	82	59	17
Alle	86	91	78	68	190

a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2.

Hvilke internasjonale organisasjoner er nordiske forbund medlem av?

Det finnes en rekke ulike internasjonale faglige organisasjoner. Et skille går mellom bransje/sectororganisasjoner som er tilknyttet den tradisjonelle fagbevegelsen (medlem av EFS eller indirekte knyttet til FFI) og øvrige. Eksempler på det siste vil være profesjonsorganisasjoner av ulik type. Vi ba forbundene oppgi hvilke internasjonale organisasjoner de er medlem av på nordisk, europeisk og globalt nivå. Svarene viser bredt spenn i internasjonale organisasjoner.

Nordisk nivå. Forbundene har til sammen oppgitt mellom 40 og 50 ulike organisasjoner på nordisk nivå. Listen spenner fra tradisjonelle nordiske yrkessekretariater til organisasjoner som vi kan anta i større grad ivaretar yrkesfaglige interesser. Blant de typer organisasjoner som oppgis er:

- Yrkessekretariat som omfatter en bransje (metall, bygg, næringsmiddelindustri, handel, bank osv)
- Yrkessekretariat innen de tidligere og nåværende statlige etater og virksomheter (post, tele, politi, fengsel, toll, offiserer osv)
- Ulike organisasjoner for offentlig ansatte/tjenestemenn¹⁸

¹⁸ Blant dem som nevnes er: Nordens Offentliganställdas Fackliga Samorganisation (NOFS) og Nordiskt tjenstemannaråd NTR.

- Organisasjoner for profesjons/utdanningsgrupper (sosionomer, sykepleiere, leger, jordmødre, lærere osv)
- Interesseorganisasjoner for mindre grupper med hovedsakelig (vil vi tro) vekt på yrkesfaglige spørsmål (siviløkonomer, skoleledere, musikkpedagoger osv)

En del av de nordiske organisasjonene samler svært mange forbund. Ett eksempel er Nordens Offentliganställdas Fackliga Samorganisation (NOFS) som i følge egne opplysninger har nesten 50 medlemsforbund. En annen organisasjon med mange medlemmer er den Nordiske Transportarbeiderføderasjon. Andre nordiske organisasjoner med mange medlemmer er Nordiska Lärarorganisationers Samråd. Det samme gjelder UNI-IBITs Norden. Men også yrkessekretariatene innen industrien har ofte flere medlemmer fra hvert land. Eksempler er Nordiska Industrierbetarefederationen, Nordisk Metall, Nordiska Byggnads- och Träarbetarefederationen og Nordisk Union innen Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund. De nordiske organisasjonene er dermed ikke bare en møteplass for forbund fra forskjellige land. Her vil også forbund fra samme land møtes for å diskutere saker av internasjonal relevans. Andre nordiske organisasjoner har langt færre medlemmer. Ett eksempel er Nordiska Handels (en relativt nyopprettet organisasjon for handelsforbundene i Norden) som har seks medlemsforbund.

Undersøkelsen viser dermed et bredt spenn i organisasjonstilbudet på nordisk nivå. Vi kan anta at aktiviteten varierer betraktelig, noen organisasjoner har egne sekretariater, i andre er aktiviteten begrenset til ett eller to årlige møter uten noen aktivitet utover dette.

Europeisk nivå. På europeisk nivå kan man skille mellom de organisasjonene som er tilknyttet EFS, og de uten slik tilknytning. Tre av fire forbund med europeiske medlemskap, oppgir at de er medlem av et europeisk yrkessekretariat/industriføderasjon (EIFs) som er tilknyttet EFS. Vi finner noenlunde samme mønster når vi teller antall medlemskap, jf. at en del organisasjoner vil være medlem av flere internasjonale organisasjoner på europeisk nivå. De 11 EFS-tilknyttede bransjeføderasjonene er dermed dominerende, men langt fra enerådende. Det finnes mange europeiske interesseorganisasjoner. Eksempler er de europeiske sammenlutningene for profesjonsgrupper som leger, veterinærer, sykepleiere, jordmødre, psykologer og fysioterapeuter. Også andre yrkesgrupper har sluttet seg sammen utenfor EFS-paraplyen, eksempler er offiserer, politi og sosialarbeidere.

Globalt nivå. Også på globalt nivå dominerer organisasjoner som er tilknyttet den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen (FFI). Et stort flertall av de forbund som har denne type medlemskap, er medlem av en av de FFI-tilknyttede

yrkessekretariatene (GUFs). Men også har finner vi andre typer organisasjoner, blant annet globale profesjonsorganisasjoner. Organisasjoner med tilknytning til den tradisjonelle fagbevegelsen er mer dominerende på globalt nivå enn på europeisk nivå.

Mange medlemskap?

Et spørsmål som av og til stilles er om forbundene sprer sine ressurser bredt ved at det enkelte forbund deltar i mange internasjonale organisasjoner, eller ved at mange forbund fra samme land møter i samme internasjonale organisasjon. En god del forbund vil for eksempel ha en medlemssammensetning som gjør at flere internasjonale organisasjoner kan være aktuelle for dem.

Sju av ti nordiske forbund er medlem av kun én internasjonal organisasjon på hvert nivå (tabell 3.5). De som er medlem av flere organisasjoner (om lag 30 prosent) oppgir oftest to medlemskap. Kun et mindre antall, 15-20 forbund, er medlem av mer enn to av de faglige organisasjoner på hvert nivå. Dette er i hovedsak store forbund med en bredt sammensatt medlemsmasse. De fleste av disse er tilknyttet LO-ene/SAK, men det finnes også større organisasjoner tilknyttet hovedorganisasjonene for tjenestemenn/funksjonærer blant dem med mange medlemskap. Eksempler er det norske Fellesforbundet og danske Specialarbejderforbundet (SID) som begge organiserer innen flere bransjer, det norske og danske Handel og Kontor og svenske SEKO (Facket för Service och Kommunikation). Hovedinntrykket er likevel at de fleste forbund forholder seg til én internasjonal organisasjon, men med medlemskap på flere nivåer.¹⁹

Tabell 3.5 *Andel forbund med kun ett medlemskap på hvert nivå og gjennomsnittlig antall medlemskap på hvert nivå. Kun forbund som er medlem i minst en organisasjon på angjeldende nivå*

	Andel med kun ett medlemskap	Gjennomsnittlig antall medlemskap	N
Nordisk nivå	70	1,5	157
Europeisk nivå	76	1,5	169
Globalt nivå	72	1,6	149

Andre del av det spørsmålet vi stilte var om mange forbund fra samme land (og kanskje også samme hovedorganisasjon) møtes på de samme internasjonale arenaene. I så fall kan man både spørre om den internasjonale deltakelsen kunne vært mer effektiv og mindre ressurskrevende ved en koordinering på nasjonalt nivå framfor at "alle deltar overalt". På den annen side favner flere av de inter-

¹⁹ Teknisk sett vil dette ofte dreie seg om tre selvstendige organisasjoner, men med et nært samarbeid.

nasjonale yrkesssekretariatene en rekke bransjer og har også organisasjonsledd på bransjenivå. Eksempler er UNI og yrkesssekretariatene for transportarbeidere på europeisk og globalt nivå. Disse har en rekke nordiske medlemmer, inkludert flere forbund fra samme hovedorganisasjon. Det samme gjelder de internasjonale organisasjonene for offentlig ansatte (EPSU/IPSA). De internasjonale yrkesssekretariatene innen industribransjer har vanligvis også 3-5 medlemmer fra hvert av de nordiske landene, Island unntatt.

Vårt datamateriale sier ikke noe om det skjer en koordinering av den internasjonale deltakelsen i form av at forbund uformelt eller uformel lar seg representere av andre i stedet for å spre ressursene og deltakelsen på flere internasjonale organisasjoner. Det er lite som tyder på at forbundene prioriterer bort medlemskap i internasjonale organisasjoner som er relevante for deres kjerneområder (bransjer). Det kan likevel være at forbund med flere medlemskap prioriterer aktiviteten i noen framfor i andre internasjonale organisasjoner, og dermed overlater til andre og mer direkte berørte forbund å være aktive utover et minstemål. Et eksempel på dette er referert i den norske bransjestudien innen metall (Bråten og Dølvik 2003:108). Her vises det til at flere LO-forbund som har en begrenset andel av sine medlemmer sine innen metallsektoren, prioriterer andre internasjonale bransjeorganisasjoner og overlater hovedansvaret for arbeidet innen metallsektoren til Fellesforbundet.

3.3 Hvor omfattende deltakelse?

I forrige avsnitt viste vi at det store flertallet av nordiske forbund er medlem av internasjonale faglige organisasjoner, ofte på nordisk, europeisk og globalt nivå. Det vil imidlertid variere hvor høy aktivitet dette medfører. For noen forbund er deres engasjementet i de internasjonale organisasjonene begrenset til et årlig møte. Andre har omfattende engasjement i sine internasjonale organisasjoner. Vi har stilt spørsmål om to forhold som kan gi en pekepinn på hvor omfattende deltakelse som følger med medlemskapene i de internasjonale faglige organisasjonene. Er forbundet medlem av *komiteer og utvalg*? Og hvor mange *møter* deltar forbundet på årlig?

Om lag halvparten av forbundene oppgir at de også deltar i komiteer eller utvalg i regi av organisasjonene (tabell 3.6). Dette kan være bransjekomiteer, kvinnekomiteer eller for eksempel komiteer for tariffspørsmål og andre sakfelt.²⁰ Andelen forbund som deltar i komiteer eller utvalg, er høyest på europisk nivå. Men også på nordisk og globalt nivå oppgir halvparten av forbundene at de deltar i denne type organer. Det er heller ikke uvanlig at forbund deltar i mer enn én komité/utvalg på hvert nivå. Særlig på europeisk nivå finner vi at forbundene rapporterer om bred deltakelse i komiteer og utvalg.

²⁰ Vi har ikke spurt om hvilke typer komité/utvalg forbundene deltar i.

Det er først og fremst de tradisjonelle yrkessekretariatene (EIFs/GUFs) som arbeider ved hjelp av komiteer/utvalg. De fleste av disse er store organisasjoner der viktige deler av arbeidet skjer i bransjekomiteer. Men dette tyder også på at aktivitetsnivået er høyere, og at denne typen internasjonale organisasjoner engasjerer seg på et bredere saksfelt.

Svenske fagforbund er oftest medlem av komiteer og utvalg. Danske forbund skiller seg ut ved sjeldnest å rapportere om slik aktivitet på nordisk nivå, mens mange finske forbund deltar på europeisk nivå.

Tabell 3.6 Andel forbund som oppgir at de er medlem av komiteer/utvalg i sine internasjonale faglige organisasjoner på ulikt nivå. Kun forbund med internasjonale medlemskap. Prosent

	Nordisk plan	Europeisk plan	Globalt plan
Totalt	54	64	56
Danmark	31	55	50
Finland	60	76	55
Norge	53	56	53
Sverige	76	75	75

Vi spurte også om hvor mange *møter* på henholdsvis nordisk, europeisk og globalt nivå som forbundene deltar i årlig. Dette vil være en indikator på hvor aktive forbundene er i sine internasjonale faglige organisasjonene og vil samtidig si noe om i hvilken grad de internasjonale organisasjonene har potensial for å spille en vesentlig rolle medlemsforbundene i det internasjonale arbeidet.²¹

Det er betydelig variasjon i hvor mange møter forbundene deltar på. Mens noen forbund kun rapporterer om ett årlig møte, er det høyeste tallet som er oppgitt 200 møter per år (tabell 3.7). I og med at noen rapporterer om svært mange møter, vil disse enkeltsvarene påvirke vanlig (aritmetrisk) gjennomsnitt betydelig. Et bedre mål på hva som er vanlig eller gjennomsnittlig, er median, som er det svaret (antall møter) som deler utvalget i to like store grupper, de som har færre og de som har flere møter.

Det vanlige eller gjennomsnittlige forbundet deltar årlig i fem møter på nordisk plan og like mange møter på europeisk plan. På globalt plan ligger medianen på tre årlige møter. Samlet for alle tre nivåer finner vi et gjennomsnitt (median) på 13,5 møter per år. Vi ser også på hvor mange som har omfattende aktivitet,

²¹ Enkelte har hatt visse problemer med å angi antall møter, og har latt svaret stå åpent. Disse ser vi bort fra. Når vi ser på antall møter totalt har vi imidlertid inkludert disse forbundene ved at manglende svar er erstattet med gjennomsnittet for forbund med lignende medlemskap.

beregnet ut fra antall møter. På nordisk og europeisk nivå oppgir en drøy tredel av forbundene at de deltar på ti eller flere møter per år. På globalt nivå er det langt færre som rapporterer om så omfattende møteaktivitet. Alt i alt kan vi si at en tredel av de nordiske fagforbundene med internasjonale medlemskap, deltar jevnlig på møter i betydningen at man deltar minst på et par internasjonale møter per måned.²²

Hvor mange er det så som kun har det som kan betegnes som en minimumsaktivitet? Dette kan både skyldes at forbundene velger å delta lite, for eksempel på grunn av begrensede ressurser, eller at de er medlemmer av organisasjoner som ikke har særlig aktivitet. Ett av fem forbund oppgir at de kun deltar på ett eller to årlige møter på henholdsvis nordisk og europeisk nivå (tabell 3.7). På globalt nivå er det flere som rapporterer om få møter. Alt i alt kan vi nok si at iallfall en firedel av de nordiske forbundene har begrenset aktivitet knyttet til internasjonale faglige medlemskap, målt ved møtedeltakelse.

Tabell 3.7 Møtedeltakelse på ulike nivåer og totalt. Gjennomsnitt, median, andel med lav aktivitet og andel med høy aktivitet. Forbund som er medlem av internasjonale faglige organisasjoner.

	Gjennomsnitt	Median	Andel med lav aktivitet	Andel med høy aktivitet	N
Norden	8,8	6	22 ^a	38 ^c	152
Europa	8,5	5	22 ^a	33 ^c	163
Globalt	5,7	3	45 ^a	16 ^c	128
I alt	19	13,5	24 ^b	34 ^d	190

a. 2 møter eller færre årlig

b. 5 møter eller være årlig

c. Minst 10 møter årlig

d. Minst 20 møter årlig

Det er ikke umiddelbart enkelt å konkludere om de nordiske fagforbundene har høy eller lav aktivitet i sine internasjonale organisasjoner. Hovedinntrykket er likevel at medlemskap i internasjonale organisasjoner for et flertall innebærer mer enn rene rutinemessige årlige eller halvårlige møter. Et mindretall har så høy møtefrekvens at vi kan anta at arbeidet i tilknytning til de internasjonale medlemskapene innebærer mer eller mindre løpende aktivitet.

Hvem deltar mye?

Forbund som er tilknyttet de nordiske LO-ene/SAK har en mer omfattende deltagelse i internasjonale faglige organisasjoner enn forbund tilknyttet andre

²² For dem som er medlem av flere internasjonale organisasjoner på samme nivå, omfatter svarene antall møter totalt.

hovedorganisasjoner. En forklaring er at LO-forbundene gjennomgående er større og har mer ressurser til denne type deltakelse, og at en bredere sammensatt medlemsmasse fører til flere medlemskap. Det samme vil gjelde større forbund for tjenestemenn. Men det kan også forklares ved at den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen, som LO/SAK-forbundene og en del forbund for funksjonærer/tjenestemenn er tilknyttet, har et høyere aktivitetsnivå.

Forbund som organiserer innen industri og bygg skiller seg ut ved bred deltakelse i sine internasjonale faglige organisasjoner. Det er også de største forbundene som er mest aktive både når det gjelder møter og når det gjelder deltakelse i komiteer og utvalg.

3.4 Hva betyr de internasjonale faglige organisasjonene?

Vi har sett at mange av de nordiske forbundene bruker betydelig tid (og dermed også økonomisk ressurser) på internasjonale organisasjoner. Her ser vi på følgende spørsmål:

- Hvor mange av de nordiske fagforbundene mener at de internasjonale organisasjonene er svært nyttige for dem i deres arbeid?
- Ser vi noen utvikling i retning av at det globale eller europeiske nivået er blitt mer viktig over tid?
- Ser vi systematiske forskjeller mellom de nordiske land avhengig av hvilken tilknytning de har til EU?

Vi spurte de nordiske fagforbundene om hvor stor nytte forbundet har av aktiviteten i nordiske, europeiske og globale internasjonale faglige organisasjoner. Forbundene ble bedt om å bruke en skala som gikk fra 1 (svært nyttig) til 6 (svært lite nyttig). Vi tar som utgangspunkt at de som bruker svaralternativene 1 eller 2 mener at arbeidet i de internasjonale yrkessekretariatene er *klart nyttige* for dem, og at de som velger svar i den andre enden av skalaen (5 eller 6) vurderer denne typen organisasjoner som *lite nyttige*. Det kan diskuteres hvordan midtkategoriene skal fortolkes. En mulighet er å ta som utgangspunkt at det å ikke angi at en bestemt type internasjonale organisasjoner er klart nyttig, må betraktes som et tegn på at disse ikke spiller noen vesentlig rolle. En begrunnelse for en slik fortolkning vil være at det skal svært mye til før et forbund velger et klart negativt svar, blant annet fordi man ikke ønsker å være for kritiske eller negative. Alternativt kan man ta utgangspunkt i at de som ikke er klart avvisende, i hovedsak mener at disse organisasjonene er nyttige for dem. Vi ser gjennom hele undersøkelsen at forbundene sjelden velger de mest negative svaralternativene. Dette taler for å skille mellom dem som er klart positive, og de øvrige.

En betydelig andel nordiske fagforbund gir uttrykk for at de internasjonale organisasjonene er nyttige for dem i deres arbeid. Andelen som vurderer de internasjonale organisasjonene som klart nyttige, varierer fra 56 prosent når det gjelder de internasjonale organisasjonene på nordisk nivå til 36 prosent for org-

anisasjonene på globalt nivå (tabell 3.8). Nesten ingen oppgir at disse organisasjonene er unyttige. Man kan likevel legge merke til at en ganske betydelig andel velger midtkategoriene (skore 3 og 4) som nok indikerer en viss reservasjon, jf. vår diskusjon ovenfor. Jo nærere en internasjonal organisasjon er, jo nyttigere mener de nordiske forbundene at den er. Dette kan skyldes at de internasjonale organisasjonene på nordisk nivå er små, at medlemmene er ganske homogene og delvis har felles språk og at nordiske forbund ofte vil være sammenfallende interesser. En tilleggsforklaring på den positive vurderingen av de nordiske organisasjoner er at disse har fått en viktigere funksjon i forhold til de europeiske organisasjonene. I slike møter får nordiske forbund anledning til å diskutere saker og luften synspunkter i forkant av møter på europeisk nivå (jf. diskusjonen av det nordiske nivået i kapittel 1). I den forbindelse kan vi bemerke at forbund som oppfatter de nordiske yrkessekretariatene som nyttige, vanligvis også vurderer organisasjonene på europeisk nivå som nyttige.

Tabell 3.8 *Hvor stor nytte har forbundet av aktiviteten i de faglige yrkessekretariatene på ulikt nivå? Skala der 1 betyr svært nyttig og 6 er svært lite nyttig. Prosent*

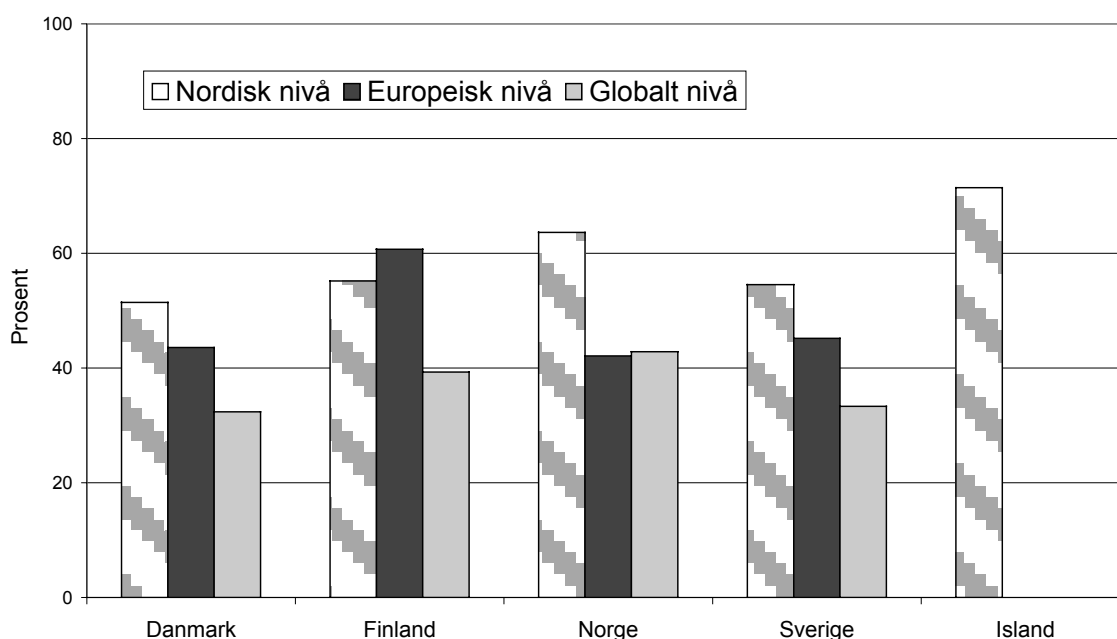
	Svært nyttig						Svært lite nyttig		Total	N	Gjennomsnittlig skore
	1	2	3	4	5	6					
Nordiske yrkessekretariat	29	29	31	8	3	1	100	137	2,3		
Europeiske industriføderasjoner	21	25	36	11	5	2	100	140	2,6		
Globale yrkessekretariat	15	22	29	21	10	4	100	131	3,0		

Det er en klar tendens til at forbund som er aktive i sine internasjonale organisasjoner, målt ved at de er med i komiteer/utvalg og deltar på mange møter i året, regner disse organisasjonene som mer nyttige for dem enn forbund med lav aktivitet. Andelen som sier at de har stor nytte av de internasjonale yrkessekretariatene er for eksempel dobbelt så høy blant dem som har høy aktivitet målt ved antall møter, sammenliknet med de som deltar lite.

Er det forskjeller mellom de ulike nordiske land i hvordan de vurderer de internasjonale organisasjonene? Skiller for eksempel EØS-landene Norge og Island seg ut ved at de legger større vekt på de nordiske internasjonale organisasjonene sammenliknet med forbund fra EU-landene Danmark, Finland og Sverige? Eller er det slik at danske forbund, med sin langvarige EU-tilknytning, legger større vekt på det europeiske nivået?

Norske (og islandske) forbund skiller seg ved vektleggingen av organisasjonene på nordisk nivå.²³ Nesten to tredeler av de norske forbundene mener at det nordiske nivået er klart nyttig (skore 1 og 2), mens drøye 40 prosent mener at de europeiske organisasjonene er klart nyttige for dem i deres arbeid (figur 3.1). Finske forbund oppgir oftere enn andre at de europeiske organisasjonene er nyttige, mens det ikke er noen nasjonale forskjeller når det gjelder vurderingen av hvor nyttige de globale internasjonale organisasjonene er.

Figur 3.1 Andel forbund som vurderer internasjonale organisasjoner på nordisk, europeisk og globalt nivå som klart nyttig (skore 1 eller 2 på en skala fra 1 til 6 der 1 er svært nyttig og 6 er svært lite nyttig). Etter land. Prosent

Vi spurte også om de internasjonale faglige organisasjonene er blitt *mer* eller *mindre viktige* for forbundet i løpet av de siste 5-10 årene. I utgangspunktet regner vi med at det internasjonale arbeidet har fått økt betydning på grunn av den internasjonalisering som har skjedd i arbeidslivet. På den annen side kan det være at internasjonalt arbeid nå finner andre kanaler enn gjennom de tradisjonelle internasjonale organisasjonene.

En betydelig andel av de nordiske forbundene sier at de internasjonale faglige organisasjonene er blitt viktigere for dem over tid. Dette gjelder særlig organisasjonene på europeisk nivå. Tre av fire forbund angir at disse er blitt mer viktig for dem i løpet av de siste 5-10 årene (tabell 3.9). Om lag halvparten oppgir at

²³ I og med at få islandske forbund er medlem på europeisk og globalt nivå presenterer vi ikke tall for disse nivåene.

organisasjonene på nordisk nivå er blitt viktigere, mens 42 prosent sier det samme om organisasjoner på globalt nivå. Det er knapt nok noen som svarer at de internasjonale faglige organisasjonene er blitt mindre viktige. En åpenbar forklaring på den økte betydningen av de europeiske organisasjonene, er utviklingen innen EU. Ikke bare har alle de nordiske landene nå en tilknytning til EU, enten direkte gjennom medlemskap eller indirekte gjennom EØS-avtalen. Den europeiske fagbevegelsen er også trukket sterkere inn gjennom den sosiale dialogen og sektordialogen. Som figur 1.1 (kapittel 1) viser, det er særlig på europeisk nivå at man ser konturene av en mer institusjonalisert rolle for de internasjonale faglige organisasjonene. Når det nordiske nivået også har økt i betydning kan dette blant annet skyldes at de to nivåene er komplementære, nordiske møter vil også være en arena for diskusjoner av europeiske spørsmål.

Tabell 3.9 ”Har det vært noen endring i hvor viktige de ulike internasjonale faglige organisasjonene er for forbundet i løpet av de siste 5-10 årene?” Forbund som er medlem av denne type organisasjoner. Prosent

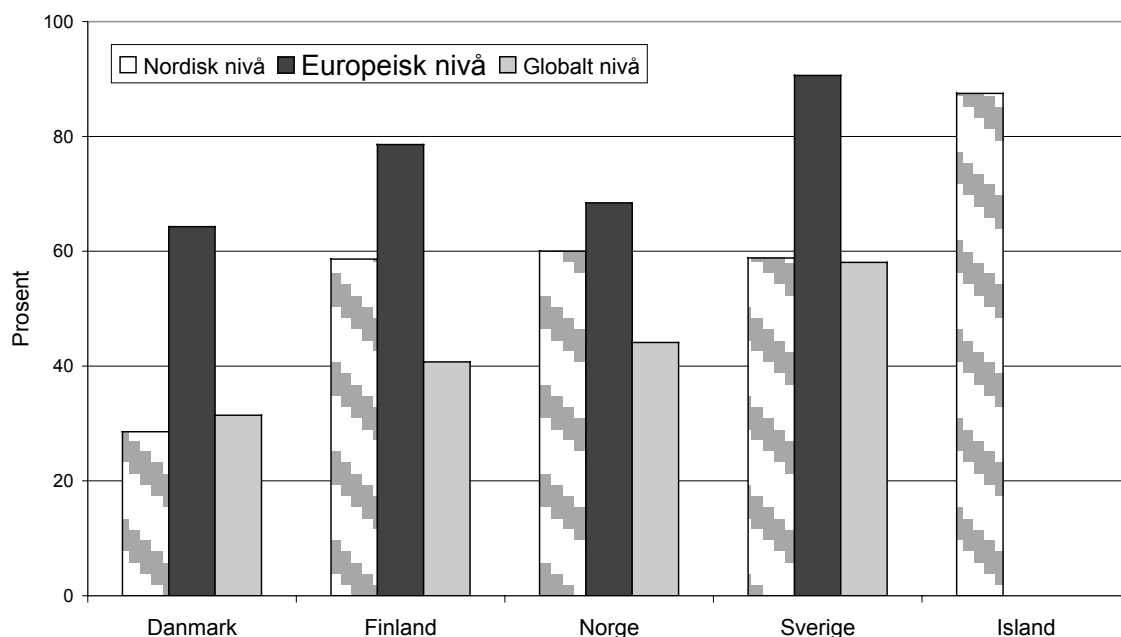
	Mer viktig	Som før	Mindre viktig	Vet ikke	Total	N
Nordiske yrkessekretariat	53	39	5	3	100	141
Europeiske industriføderasjoner	73	20	3	4	100	144
Globale yrkessekretariat	42	50	6	2	100	131

Det er visse nasjonale forbund i vurderingen av de internasjonale faglige organisasjonenes betydning. Danske forbund angir sjeldnest at de nordiske og de globale yrkessekretariatene er blitt mer viktige (figur 3.2). Kun ett av fire danske forbund mener at nordiske organisasjoner er blitt viktigere for dem. Blant forbund fra Finland, Norge og Sverige er andelen dobbelt så høy.

Ni av ti svenske forbund sier at de europeiske organisasjonene er blitt viktigere for dem over tid. Svenske forbund oppgir dobbelt så ofte som danske forbund at organisasjonene på globalt nivå er blitt viktigere. En forklaring kan være at dansk fagbevegelse ble «internasjonalisert» på et tidligere tidspunkt i og med Danmarks langvarige EU-medlemskap. Men noe av forklaringen kan også ligge i at Danmark har mange små forbund med begrenset internasjonal aktivitet.

Det er særlig de store forbundene som oppgir at de europeiske organisasjoner er blitt viktigere for dem over tid (vises ikke her). Mellomstore forbund oppgir oftest at det nordiske nivået er blitt viktigere. Dette kan tyde på at det nordiske nivået er særlig viktig for forbund som har ambisjoner knyttet til for internasjonalt arbeid, men som på grunn av sin størrelse er avhengig av å prioritere sin innsats.

Figur 3.2 Andel som oppgir at de internasjonale organisasjonene på nordisk, europeisk og globalt nivå er blitt viktigere over tid. Prosent

Den siste indikatoren på betydningen av de internasjonale yrkessekretariatene er om forbundene bruker *mer* eller *mindre* tid og ressurser på denne type arbeid.²⁴ Hvert fjerde forbund svarer at tids- og ressursbruken har økt mye, og ytterligere 46 prosent sier at tidsbruken har økt noe (tabell 3.10). Nesten ingen sier at de bruker mindre tid og ressurser på denne type arbeid. Finske fagforbund skiller seg ut ved at nesten samtlige oppgir økt tidsbruk. Utover det er det ingen vesentlige forskjeller mellom de ulike nordiske land.

Det er en tendens til at forbund som i dag har omfattende aktivitet (mange medlemskap og/eller mange møter) oftest sier at tidsbruken har økt mye. Men også mange forbund med middels høy aktivitet sier det samme. Det er med andre ord kun én gruppe som skiller seg ut ved ofte å si at ressursbruken *ikke* har økt – små organisasjoner med svært begrenset internasjonal aktivitet. Utover dette er det en samstemt oppfatning av at dette er noe man bruker mer tid på.

²⁴ På grunn av en feil i spørreskjemaet har noen forbund med internasjonale medlemskap ikke fått dette spørsmålet eller spørsmålet om hindre for internasjonalt arbeid (se nedenfor). Dette gjelder i underkant av 30 forbund. Blant dem som har falt bort er forbund utenfor LO overrepresentert, det samme gjelder forbund med ganske lav aktivitet i de internasjonale organisasjonene. De forbundene som faller fra på dette spørsmålet, skiller seg imidlertid ikke ut når det gjelder andelen som oppgir at de bruker mer av forbundets økonomiske ressurser på internasjonalt arbeid totalt sett (se kapittel 7). Det er rimelig å anta at tabell 3.12 overdriver andelen som oppgir ”økt tidsbruk” noe, men at denne effekten ikke er stor.

Tabell 3.10 Utviklingen i forbundets samlede tids- og ressursbruk på internasjonale faglige organisasjoner de siste 5 årene. Forbund som er medlem av internasjonale organisasjoner. Prosent

	Økt mye	Økt noe	Om lag stabil	Avtatt noe	Avtatt sterkt	Usikker	Total	N
Total	24	46	24	4	1	1	100	144
Danmark	23	38	35	5	-	-	100	40
Finland	21	62	7	3	3	3	100	29
Norge	24	48	21	6	-	-	100	33
Sverige	30	48	21	-	-	-	100	32
Island	13	13	63	-	-	12	100	8

3.5 Barrierer for de internasjonale faglige organisasjonene

Vi ba de nordiske forbundene ta stilling til en del påstander om forhold som kan virke som hindre for de internasjonale faglige organisasjonenes slagkraft. Her valgte vi forhold som gjerne trekkes fram som barrierer for at denne type organisasjoner. ²⁵ Noen av disse påstandene er ganske ukontroversielle, som mangel på økonomiske ressurser. Andre påstander venter vi vil være mer kontroversielle, for eksempel at kulturforskjeller eller sprikende nasjonale interesser hindrer disse organisasjonene i å få økt betydning. Igjen legger vi vekt på hvor mange som markerer klar enighet (skore 1 og 2) og hvor mange som markerer klar uenighet (skore 5 og 6).

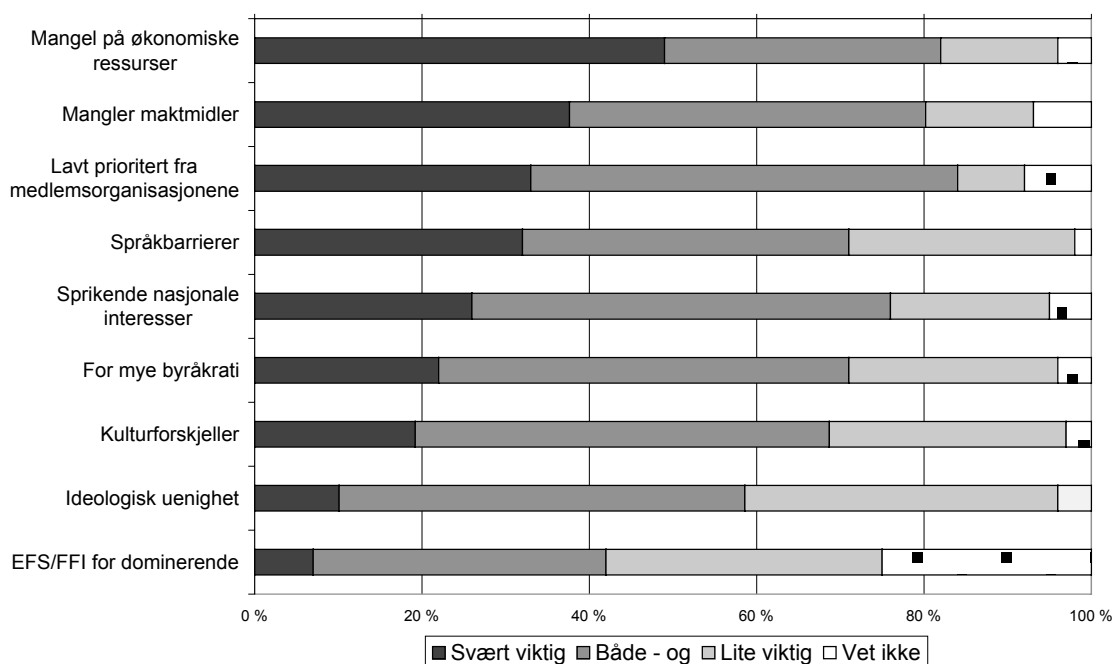
Halvparten av alle nordiske fagforbund mener at mangel på økonomiske ressurser er en viktig forklaring på manglende gjennomslag for de internasjonale organisasjonene og det er kun 14 prosent som mener at dette ikke spiller noen rolle (figur 3.3). At organisasjonene mangler maktmidler oppfattes også som en barriere av mange, drøye en tredel av forbundene angir at dette er svært viktig (skore 1 eller 2). Om lag like mange sier at de internasjonale organisasjonene prioriteres for lavt fra medlemsorganisasjonenes side. Dette siste kan synes å stå noe i motsetning til at flertallet av forbundene oppgir at de internasjonale organisasjonene over tid er blitt viktigere og at de bruker mer ressurser på disse. Det kan likevel være slik at organisasjonene synes andre medlemsorganisasjoner prioriterer denne delen av det internasjonale arbeidet for lavt. To påstander avvises langt på vei: At ideologisk uenighet er en barriere og at EFS/FFI er for

²⁵ Se forrige note. Også her er forbund med begrenset aktivitet i de internasjonale organisasjonene underrepresentert pga feil i spørreskjemaet.

dominerende i forhold til de bransjebaserte yrkessekretariatene. I det siste tilfellet er det også mange som svarer ”vet ikke”.²⁶

Enkelte utsagn støttes av noen og avvises av andre. Hvert tredje forbund mener at språkbarrierer er et viktig hinder for de internasjonale organisasjonenes gjennomslagskraft, mens ett av fire forbund avviser dette klart. Når en betydelig andel i tillegg velger svaralternativer som verken støtter eller avviser utsagnet (men som nok kan tolkes som at man iallfall erkjenner at dette kan være et problem), er det rimelig å anta at språk i mange tilfeller er en utfordring i denne type organisasjoner.

Figur 3.3 Hindre for at de internasjonale faglige organisasjonene får større slagkraft. Forbund som er medlem av internasjonale faglige organisasjoner. Andel som sier i stor grad (skore 1 og 2 på en skala fra 1 til 6), både og (skore 3 og 4) og i liten grad (5 og 6). Prosent

Tre påstander deler forbundene i to grupper, men der et flertall verken klart støtter eller klart avviser utsagnene. Dette gjelder påstandene om at sprikende nasjonale interesser, for mye byråkrati og kulturforskjeller skaper problemer for de internasjonale organisasjonene. Man kan ut fra dette argumentere for at mange forbund mener at slike forhold har betydning for hvordan de internasjonale organisasjonene fungerer.

²⁶ Vi har her kun sett på de som er tilknyttet organisasjoner innunder disse paraplyorganisasjonene, jf at det er her denne påstanden er relevant.

Det er ikke noen klare forskjeller i hvordan små og store forbund vurderer disse spørsmålene. Forbund tilknyttet LO'ene /SAK rapporterer oftere enn andre at språkproblemer er en barriere. Det er imidlertid ikke slik at de ideologiske motsetningene eller nasjonale interesser vurderes som større eller mindre barrierer i den tradisjonelle fagbevegelsen sammenliknet med forbund som er tilknyttet andre internasjonale organisasjoner.

3.6 Oppsummering og avslutning

En stor andel av de nordiske fagforbundene er medlem av en eller flere faglige organisasjoner på internasjonalt nivå. Flertallet av de nordiske forbundene er medlem av organisasjoner med tilknytning til den tradisjonelle fagbevegelsen (ITS/EIFs, GUFs), men det finnes også et bredt spekter av andre typer internasjonale organisasjoner. Det typiske nordiske forbund er medlem av én type internasjonal organisasjon, men deltar på nordisk, europeisk og globalt nivå. En del forbund har flere medlemskap på hvert nivå, men kun et mindre antall store forbund har mange medlemskap.

Vi har også sett på hvor aktive forbundene er i sine internasjonale organisasjoner målt ved hvor mange møter forbundene deltar på og om de er med i komiteer og utvalg i regi av de internasjonale organisasjonene. For noen er møtefrekvensen såpass lav at vi kan anta at organisasjonene først og fremst bidrar til at forbundenes ledelse møtes på årlig eller halvårlig basis. Flertallet har imidlertid aktivitet av en viss betydning, og et betydelig mindretall har omfattende møtedeltakelse. Mange av de nordiske fagforbundene oppgir at de bruker mer tid og ressurser på disse organisasjonene i dag sammenliknet med situasjonen for 5-10 år siden.

I all hovedsak mener de nordiske forbundene at de internasjonale organisasjonene er nyttige for dem i deres arbeid. Dette gjelder særlig det nordiske og europeiske nivået. De internasjonale organisasjonene – og særlig de europeiske – er også blitt viktigere over tid. Men også det nordiske nivået har fått økt betydning i en periode med internasjonalisering utover Nordens grenser. En forklaring er at de nordiske organisasjonene er en arena for diskusjon og samordning av nordiske interesser i forkant av møter på europeisk og globalt nivå. I så fall kan man argumentere for at det nordiske nivåets økte betydning er en funksjon av at det som skjer utenfor Norden har fått økt betydning.

Det kommer få direkte kritiske synspunkter på hvordan de internasjonale faglige organisasjonene fungerer. Det er nesten ingen som sier at disse organisasjonene er unyttige eller at de over tid har mistet betydning. Dette er kanskje ikke så overraskende i og med at dette er en tradisjonell og veletablert arena for internasjonalt faglig arbeid som forbundene prioriterer i og med sine medlemskap.²⁷ I

²⁷ Bransjestudiene som er gjennomført i tilknytning til dette forskningsprogrammet (se forordet for referanser) tyder på at det nok er større skepsis til disse organisasjonenes gjennomslags-

vår undersøkelse trekkes knappe økonomiske ressurser, manglende maktmidler og for lav prioritering fra medlemsorganisasjonene fram som viktige hindre for disse organisasjonenes gjennomslagskraft. En god del forbund mener også at språkbarrierer er et problem.

Forbund med høy aktivitet i sine internasjonale organisasjoner – for eksempel målt ved antall møter – skiller seg særlig ut ved å trekke fram de internasjonale organisasjonene som nyttige og av økt betydning. Men også forbund med lav møtefrekvens mener at de internasjonale organisasjonene er nyttige for forbundet. En fortolkning av sistnevnte observasjon er at man her mener at medlemskapet er verdt innsatsen som legges ned. Selv med begrenset tidsbruk og møtehyppighet vil forbund kunne opprettholde forbindelser, utveksle informasjon og synspunkter og ha en kanal inn til det som skjer på europeisk eller globalt nivå.

Den brede oppslutningen om de internasjonale faglige organisasjonene tyder på at disse fortsatt oppfattes om en selvsagt arena for forbund med internasjonal aktivitet, om enn ikke den eneste. I neste kapitlene skal vi ta for oss ulike typer internasjonal aktivitet som den nordiske fagbevegelsen engasjerer seg i, inkludert hvilken rolle de internasjonale organisasjonene spiller på ulike saksfelt.

kraft enn det som kommer fram i vår spørreundersøkelse. Antakelig kommer denne type kritiske/selvkritiske synspunkter sjeldnere til syne i en spørreundersøkelse som vår, der respondenten i større eller mindre grad svarer på vegne av forbundet.

4 Et internasjonalt arbeidsliv

4.1 Innledning

Fagbevegelsen står overfor utfordringer knyttet til økt internasjonalisering av bedriftene og markedene. En antakelse er at fagbevegelsen prøver å møte et mer internasjonalt arbeidsliv gjennom økt samarbeid over landegrensene. Gjennom utveksling av informasjon og felles innsats kan forbundene søke å påvirke internasjonaliseringens virkninger for medlemmene. Vi vet imidlertid lite om hvor bred utbredelse slike strategier har. Denne type arbeid vil være ressurskrevende. Det kan heller ikke tas for gitt at slikt arbeid gir den ønskede uttellingen. Forbund fra ulike land har ikke nødvendigvis sammenfallende interesser i slike saker, og det er ikke gitt at de virkemidler fagbevegelsen rår over er effektive i alle sammenhenger. Internasjonaliseringen av bedrifter og arbeidsmarkeder vil heller ikke berøre alle bransjer og forbund like mye. Det kan derfor være at denne type aktivitet fortsatt er begrenset til et mindretall av de nordiske forbundene.

Internasjonalisering av bedriftene vil berøre fagforbundenes arbeidsoppgaver på mange områder. Vi har konsentrert spørsmålene om følgende tema: Samarbeid om lønsspørsmål og arbeidsbetingelser, europeiske samarbeidsutvalg (EWCs) og aktiviteter i forbindelse med internasjonale oppkjøp og utflytting av bedrifter, og internasjonale solidaritetsaksjoner og påvirkingsarbeid ovenfor internasjonale institusjoner. Vi ser på hvor mange forbund er aktive i denne type aktiviteter, hvilke typer forbund dette gjelder, hva disse gjør og om forbundene mener at denne type aktiviteter gir uttelling og innflytelse.

4.2 Samarbeid om lønsspørsmål og arbeidsbetingelser

Internasjonalt faglig samarbeid foregår også utenom de formelle aktivitetene i de internasjonale organisasjonene. To av de områdene hvor slikt samarbeid forekommer er *lønsspørsmål* og *arbeidsvilkår for arbeidstakere som krysser landegrensene*. Det har lenge vært diskutert om man går i retning av en økt koordinering av lønnsforhandlingene på tvers av de europeiske landene. Så langt har man ikke sett mange eksempler på at selve forhandlingene koordineres (Dølvik og Vartiainen 2002). Men det finnes eksempler på at forbund samarbeider om utveksling av lønnsstatistikk og informasjon om forhandlingsopplegg, resultater osv. Et slikt samarbeid vil både kunne gi nyttig informasjon i egne forhandlinger samtidig som det kan gjøre det vanskeligere for arbeidsgiversiden å spille forbund fra ulike land ut mot hverandre. Det andre saksfeltet hvor det er naturlig å forvente et samarbeid over landegrensene, er arbeidsvilkårene for arbeidstakere som beveger seg over landegrensene (gjestearbeidere,

utplasserte arbeidstakere etc). Dette området har fått økt betydning i og med EU-utvidelsen. Undersøkelsen ble gjennomført høsten 2002/tidlig i 2003. Dette var i hovedsak før spørsmålet om arbeidsinnvandring fra de nye EU-landene kom høyt på dagsorden i de nordiske landene.

Vi stilte forbundene spørsmål om de samarbeidet direkte med forbund i andre land om utveksling av lønnsstatistikk, forhandlingskrav/resultater, samordning av strategien i lønnsforhandlinger etc.²⁸ Nesten halvparten av de nordiske forbundene oppgir at de har et systematisk samarbeid på tvers av landegrensene dette området (tabell 4.1). Her har vi inkludert også forbund som ikke har noen internasjonal aktivitet. I tillegg oppgir 21 prosent at et slikt samarbeid forekommer, men bare tilfeldig. Det er kun mindre forskjeller mellom forbund fra de ulike nordiske landene.

Tabell 4.1 ”Samarbeider forbundet direkte med fagorganisasjoner i andre land om utveksling av lønnsstatistikk, forhandlingskrav/resultater, samordning av strategier i tariff/lønnsforhandlinger etc.?” Alle forbund, inkludert forbund som ikke har noen internasjonal aktivitet. Prosent

	Ja, systematisk	Bare tilfeldig	Nei	Har ikke noen internasjonal aktivitet	Total	N
Alle	45	21	22	13	100	230
Danmark	42	13	27	18	100	62
Finland	52	28	12	8	100	50
Norge	45	23	18	13	100	60
Sverige	40	25	25	10	100	48
Island	50	0	40	10	100	10

Hvem samarbeider så de nordiske forbundene med? Er dette forbund innen Norden, forbund fra øvrige EU-land eller samarbeider man også med forbund utenom Norden/EU? I og med at undersøkelsen ble gjennomført før EU-utvidelsen vil de nye EU-landene falle i gruppen ”andre”.

Nesten samtlige forbund som har et systematisk samarbeid på dette området oppgir at de samarbeider med forbund i de øvrige nordiske landene (92 prosent). Litt under halvparten har et systematisk samarbeid med EU-land utenom Norden, mens ett av fire forbund oppgir at samarbeidet (også) omfatter land utenfor Norden/EU (tabell 4.2). Andelen som oppgir å ha et nordisk samarbeid er høyt

²⁸ Hensikten var å kartlegge aktiviteter som foregår utenfor de internasjonale faglige organisasjonene. Det er imidlertid ikke usannsynlig at forbundene også har inkludert aktiviteter som springer ut av for eksempel de nordiske yrkessekretariatene.

blant forbund i samtlige nordiske land. Danske og svenske forbund oppgir oftere enn andre at de har et systematisk samarbeid med forbund fra EU-land utenom Norden. Mens to tredeler av de svenske forbundene oppgir slik kontakt, gjelder det kun en tredel av de norske og finske forbundene. Finske forbund skiller seg også ut ved sjeldnere enn andre å samarbeide med land utenom Norden/EU.

Tabell 4.2 *Med hvem samarbeides det systematisk om utveksling av lønnsstatistikk, forhandlingskrav etc? Andel som angir nordiske forbund, europeiske forbund forøvrig og forbund fra land utenfor Norden/EU. Prosent*

	Nordiske forbund	EU utenom Norden	Land utenfor Norden/EU	N
Alle	92	45	24	103
Danmark	88	54	31	26
Finland	88	35	15	26
Norge	93	33	26	27
Sverige	100	68	32	19

Vi stilte samme spørsmål om samarbeid når det gjelder arbeidsvilkår og rettigheter for gjestearbeidere, utplasserte arbeidstakere og ansatte i selskaper med oppdrag i flere land. Ett av tre nordiske forbund oppgir at de har et systematisk samarbeid på tvers av landegrensene på dette saksfeltet (tabell 4.3). I tillegg oppgir en drøy firedel at man samarbeider om dette, men bare på tilfeldig basis.

Tabell 4.3 *"Samarbeider forbundet direkte med fagorganisasjoner i andre land når det gjelder arbeidsvilkår/rettigheter for gjestearbeidere, utplasserte arbeidstakere, ansatte i selskaper med oppdrag i flere land m.v.?" Alle forbund, inkludert forbund som ikke har noen internasjonal aktivitet. Prosent*

	Ja, systematisk	Bare tilfeldig	Nei	Har ikke internasjonal aktivitet	Total	N
Alle	33	27	27	13	100	227
Danmark	31	15	37	18	100	62
Finland	21	42	29	8	100	48
Norge	37	25	25	13	100	60
Sverige	43	28	19	11	100	47
Island	30	50	10	10	100	10

Svenske fagforbund oppgir oftest at de har et systematisk samarbeid på området, mens andelen er lavest blant finske fagforbund. Andelen som svarer nei – inkludert dem som har oppgitt at de ikke har noen form for internasjonal aktivitet – er høyest blant danske forbund (drøye halvparten) og lavest blant svenske fagforbund (30 prosent). En forklaring er at det i Danmark er mange små forbund.

I motsetning til lønsspørsmål kan man anta at spørsmål som går på denne type rettigheter er vel så aktuelt når det gjelder arbeidstakere som kommer fra land utenfor Norden og muligens også utenfor EU, jf. at det er her vi vil finne størst forskjeller mellom hjemlandets arbeidsbetingelser og nordiske lønns- og arbeidsvilkår. Samtidig har man også på nordisk nivå tradisjoner for et samarbeid på dette området, for eksempel når det gjelder arbeidstakere innen bygg og anlegg.

Av de 74 forbundene som oppgir å ha et systematisk samarbeid på dette området, oppgir drøye 70 prosent at de samarbeider med forbund innen Norden (tabell 4.4). Halvparten av de 74 forbundene samarbeider (også) med forbund fra det øvrige EU, mens i underkant av en firedel (18 forbund) oppgir å ha et samarbeid med forbund fra land utenfor EU.

Tabell 4.4 Med hvem samarbeides det systematisk om arbeidsvilkår/rettigheter for gjestearbeider etc? Andel som angir nordiske forbund, europeiske forbund og forbund fra land utenfor Norden/EU. Prosent

	Andel
Nordiske forbund	72
EU utenfor Norden	54
Land utenfor Norden/EU	22
N	74

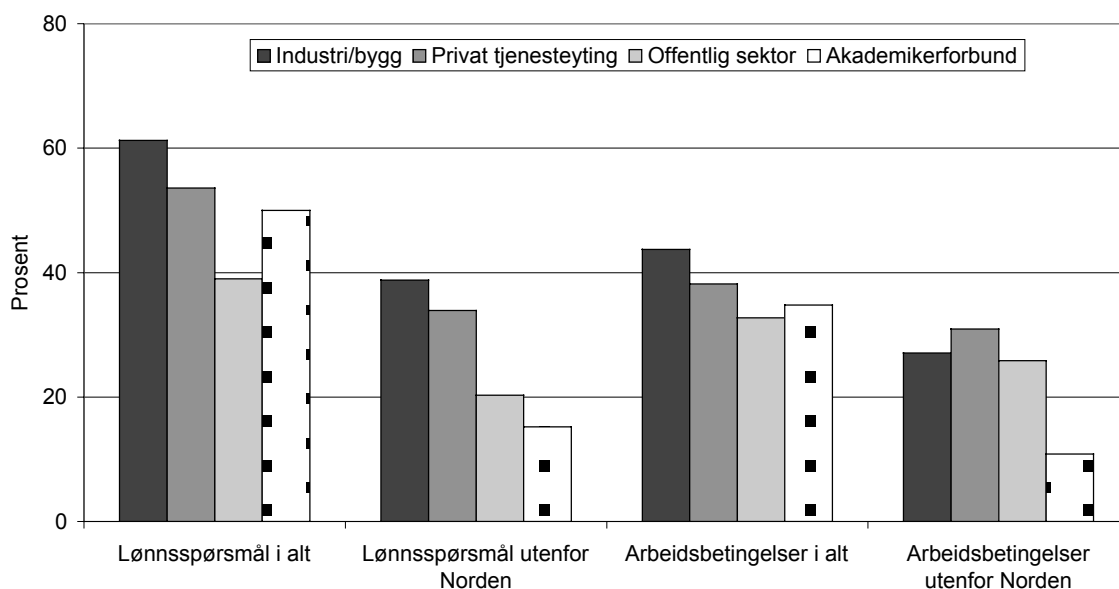
Hvilke forbund er det så som har direkte samarbeid med søsterforbund i andre land om lønsspørsmål eller arbeidsvilkår? Er dette først og fremst forbund fra privat sektor og særlig de delene av privat sektor som i størst grad er konkurranseutsatt?

Forbund som organiserer innen industri og bygg og innen tjenesteytende bransjer (her har vi sett bort fra rene akademikerforbund) samarbeider oftest om lønn og om utplasserte medarbeidere (figur 4.1).²⁹ Drøye 60 prosent av disse oppgir at de samarbeider systematisk om lønn, mens rundt 45 prosent har et

²⁹ Noen forbund organiserer i flere bransjer og er derfor med i flere av gruppene. Vi har imidlertid forsøkt å gruppere slik at forbundets hovedsektor legges til grunn. Post, tele og jernbane er gruppert som privat tjenesteyting.

samarbeid med forbund fra andre land om lønns- og arbeidsvilkår blant gjeste- arbeidere/utplasserte arbeidstakere. Forbund som hovedsakelig organiserer innen privat tjenesteyting har imidlertid nesten like ofte denne type internasjonalt sam- arbeid. Slikt samarbeid er imidlertid ikke avgrenset til privat sektor. Innen offentlig sektor rapporterer rundt 40 prosent av forbundene at de har et internasjonalt samarbeid når det gjelder lønns spørsmål, mens ett av tre forbund samarbeider om arbeidsvilkår for gjestearbeidere/utplasserte arbeidstakere. Også akademikerforbundene oppgir å samarbeide om slike spørsmål.

Figur 4.1 Andel forbund som oppgir å ha et strukturert samarbeid om lønn/for- handlinger og arbeidsvilkår for gjestearbeidere/utplasserte arbeidstakere. Etter bransje (se note 29). Strukturert samarbeid totalt og med forbund utenfor Norden. Prosent

Det er noe overraskende at vi ikke finner større sektorvise forskjeller mellom forbund fra bransjer vil stå ovenfor ulik grad internasjonalisering av arbeids- markeder og bedrifter. Nordiske forbund har imidlertid lang tradisjon for å møtes og utveksle erfaringer og informasjon, jf. den store bredden av nordiske faglige organisasjoner som det ble rapportert om i forrige kapittel. Man kan anta at samarbeid utover Norden vil være mer krevende, og kanskje også i større grad drevet fram av behov som springer ut fra endringer i omgivelsene/markedene. Spørsmålet er derfor om det er større sektorvise forskjeller hvis vi kun ser på samarbeid som omfatter forbund utenfor Norden. I noen grad finner vi dette. Forbund fra privat sektor, både industri/bygg og privat tjenesteyting, oppgir oftere enn andre å ha et samarbeid utover orden når det gjelder lønns spørsmål.

Når det gjelder arbeidsvilkår for gjestearbeidere/utplasserte arbeidstakere, er det ikke forskjeller mellom privat og offentlig sektor. Dette er kanskje ikke så overraskende, jf. at man vil finne gjestearbeidere også innen ulike typer tjenesteyting. Akademikerorganisasjonen har sjelden et samarbeid som strekker seg utover Norden. Dette kan synes noe overraskende i og med at nettopp akademikere vil være mobil arbeidskraft. En mulig forklaring er ulike tradisjoner mellom Norden og mange andre land når det gjelder akademikerorganisering og mer tradisjonelt fagforeningsarbeid. Det er ikke sikkert at nordiske akademikerorganisasjoner så lett vil finne (sterke) forbund å samarbeide med i slike spørsmål.

De største forbundene oppgir oftest å ha et internasjonalt samarbeid på disse områdene. Dette gjelder særlig samarbeid utover Norden. Både små og store forbund utveksler imidlertid informasjon om lønn og forhandlinger med sine nordiske søsterforbund.

Det er lite som tyder på at denne type direkte samarbeid er et alternativ til aktivitet i internasjonale organisasjoner. Forbund som deltar mye i aktiviteter innen de faglige organisasjonene, har også oftere direkte samarbeid når det gjelder lønsspørsmål og arbeidstakerrettigheter. Forbund med svært lav aktivitet i de internasjonale organisasjonene – målt ved møtedeltakelse – er lite aktive også når det gjelder bilateralt samarbeid. En forklaring er at denne type arbeid krever internasjonal erfaring og internasjonale kontakter, og at dette oppnås gjennom deltakelse i de internasjonale organisasjonene. Direkte transnasjonalt samarbeid vil dermed være et supplement, ikke et alternativ, til den aktivitet som foregår i de internasjonale organisasjonene.

4.3 Internasjonale samarbeidsutvalg

Bestemmelsene om europeiske samarbeidsutvalg (EWC) har gitt europeiske arbeidstakere en sterkere formell rolle i multinasjonale selskaper. Direktivet om EWCs kan dermed betraktes som et viktig eksempel på at vedtak på EU-nivå kan bidra til å styrke rettighetene til arbeidstakerne og fagbevegelsen. På den annen side diskuteres det hvor stor betydning disse bestemmelsene faktisk har fått for fagbevegelsen i Norden. Vi er derfor interessert i å kartlegge hvor mange forbund som er delaktige i denne typen avtaler. Er dette noe som først og fremst berører noen få forbund i særlig internasjonaliserte bransjer? I tillegg til avtaler om europeiske samarbeidsutvalg, vil vi også se på utbredelsen av andre typer internasjonale samarbeidsutvalg. Andre relevante spørsmål er hvilke aktiviteter forbundene har på sentralt nivå når det gjelder europeiske samarbeidsutvalg og om fagbevegelsen mener at denne typen avtaler gir resultater.

Om lag hvert tredje nordiske forbund har avtaler om internasjonale samarbeidsutvalg, inngått sentralt eller lokalt (tabell 4.5). Andelen er høyest blant svenske forbund, der om lag halvparten oppgir at de har avtaler om

internasjonale samarbeidsutvalg av en eller annen type, og lavest blant danske og islandske forbund (blant de sistnevnte har kun ett av de ni forbundene i undersøkelsen slike avtaler). Avtaler om internasjonale samarbeidsutvalg er først og fremst vanlig blant LO/SAK-forbund: 59 prosent av alle LO/SAK-forbund har slike avtaler, mot 23 prosent av funksjonærforbundene og 14 prosent av akademikerforbundene. Det er også betydelig bransjevise forskjeller. Innen industri og bygg har 70 prosent av de internasjonalt aktive forbundene slike samarbeidsutvalg. Men også innen privat tjenesteyting er det vanlig med slike avtaler/utvalg, her har drøye halvparten av forbundene avtaler om EWC eller andre internasjonale samarbeidsutvalg. Akademikerforbundene har sjelden slike avtaler. Noen få forbund som i hovedsak organiserer i offentlig sektor oppgir å ha slike avtaler. Dette er forbund som også har medlemmer i andre bransjer.

Tabell 4.5 ”Har forbundet sentralt eller lokalt inngått avtaler om europeiske samarbeidsutvalg (EWCs) eller avtaler om globale eller nordiske samarbeidsutvalg i multinasjonale selskaper?” Alle og forbund med internasjonal aktivitet. Prosent

	Har avtale	N
Alle – inkludert dem som ikke har internasjonal aktivitet	31	221
Forbund med internasjonal aktivitet		
<i>Alle</i>		
<i>Land:</i>		
Danmark	36	193
Finland	26	50
Norge	33	43
Sverige	36	50
Island	54	43
	11	9
<i>Hovedorganisasjon^a</i>		
LO/SAK	66	66
Funksjonærorganisasjoner	23	68
Akademikerorganisasjoner	14	44
Frittstående	47	17
<i>Bransje^b</i>		
Industri/bygg	70	47
Privat tjenesteyting	58	55
Offentlig sektor	5	57
Akademikerforbund	14	44

a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2

b. Se note 29

Den vanligste formen for samarbeidsutvalg er utvalg på europeisk nivå (EWCs). Blant forbund som har internasjonale samarbeidsavtaler, rapporterer 90 prosent om europeiske samarbeidsutvalg (EWCs), mens om lag en firedel oppgir at de (også) har avtaler på nordisk nivå (tabell 4.6). Kun et mindretall – 13 prosent eller ni forbund – svarer at de har avtaler om globale samarbeidsutvalg. Nordiske avtaler finnes blant annet innen bank/forsikring. Det er naturligvis også mulig å ha en avtale om EWC som kun omfatter nordiske land.

Tabell 4.6 *Hvilke typer internasjonale samarbeidsavtaler har forbundet? Kun forbund med internasjonale samarbeidsavtaler. Prosent og antall forbund. N=69.*

	Prosent	Antall forbund
Nordiske samarbeidsutvalg	23	16
Europeiske samarbeidsutvalg	90	62
Globale samarbeidsutvalg	13	9

Vi spurte også hvor mange avtaler om internasjonale samarbeidsutvalg forbundene er delaktige i (tabell 4.7). Formålet var å undersøke hvor mange forbund som har en omfattende aktivitet på dette området målt ved antall avtaler, og for hvor mange dette er en ganske begrenset aktivitet. Flertallet av forbundene er kun delaktige i et begrenset antall avtaler. Over halvparten (58 prosent) sier at de har fem eller færre avtaler. Kun 21 prosent (15 forbund) sier at det er mer enn ti avtaler innen deres område, og 14 prosent (ti forbund) oppgir at de er delaktige i 25 avtaler eller mer. Selv om forholdsvis mange forbund er involvert i denne type arbeid, er det dermed ganske få som har så mange avtaler at dette uten videre kan betraktes som en sentral (i betydningen løpende) arbeidsoppgave for forbundet.

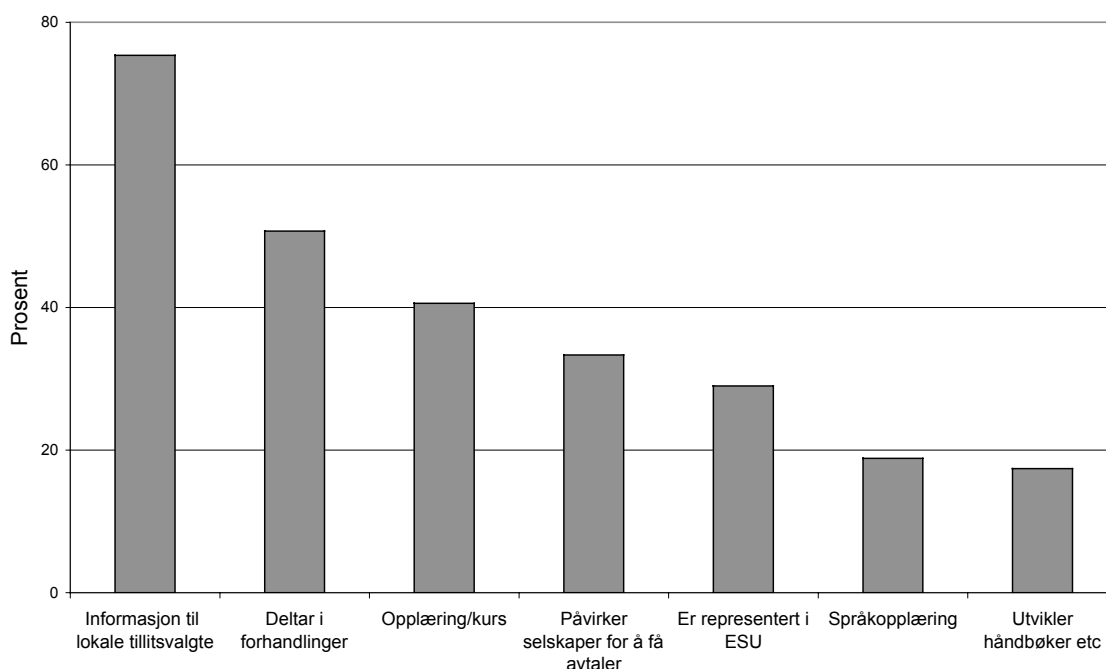
Tabell 4.7 *”Om lag hvor mange slike avtaler finnes innen forbundets område?” Prosent og antall forbund.*

	Prosent	Antall forbund
1 – 5 avtaler	59	40
6 – 10 avtaler	16	11
11 – 24 avtaler	7	5
25 og flere avtaler	15	10
Usikker	3	2
Total	100	68

Den nordiske fagbevegelsen har en sterk arbeidsplassorganisering, noe som betyr at vi vil forvente at avtaler om internasjonale samarbeidsutvalg/EWCs i hovedsak inngås og forvaltes på konsernnivå. Samtidig vet vi at forbundene sentralt blant annet påtar seg oppgaver når det gjelder opplæring og informasjon. Vi regner også med at forbundene i noen grad deltar i forhandlinger om denne type avtaler.

Det er i alt 69 forbund i undersøkelsen som oppgir å ha internasjonale samarbeidsavtaler. Tre firedeler av disse oppgir at de bistår lokale tillitsvalgte med informasjon om regelverk og rettigheter (figur 4.2). En god del færre (41 prosent eller 35 forbund) sier at de har arrangert kurs og opplæring for tillitsvalgte i internasjonale konsern. Kun et mindretall har spesialiserte og ressurskrevende opplæringsaktiviteter som språkopplæring eller utvikling av håndbøker. Undersøkelsen bekrefter videre at det i hovedsak er de lokale tillitsvalgte som bemanner denne type utvalg. Under 30 prosent av forbundene med internasjonale samarbeidsutvalg, sier at forbundet sentralt er representert i disse. Det er imidlertid ikke uvanlig at forbundet deltar i forhandlinger omkring nye avtaler, dette skjer i halvparten av forbundene som har denne type konsernavtaler. Ikke overraskende har forbund med mange internasjonale avtaler bredere aktivitet enn forbund med få avtaler om internasjonale samarbeidsutvalg.

Figur 4.2 "Hvilke oppgaver har forbundene i forbindelse med internasjonale samarbeidsutvalg?" Kun forbund som har denne type avtaler. Prosent. N=67.

Vi ønsket også å kartlegge hvilke erfaringer forbundene har med europeiske samarbeidsutvalg. Det vises ofte til at ordningen med EWCs er for uforpliktende. Samtidig kan man spørre om ikke den sterke nordiske tradisjonen for medbestemmelse også vil bidra til at denne type ordninger fungerer bra, spesielt i konsern med nordiske eiere. Vi forsøkte å innhente vurderinger gjennom et spørsmål der forbundene kunne velge å slutte seg til utsagn som spente fra svært positive erfaringer til svært negative erfaringer (tabell 4.8).

Gjennomgående kan man si at erfaringene med EWCs er betinget positive. Flertallet av de aktuelle forbundene velger enten å si at de har positive erfaringer, men at disse avhenger av ledelsens holdninger/faglige ildsjeler (49 prosent) eller at dette varierer mye fra konsern til konsern (17 prosent). Kun 5 prosent (eller 4 forbund) sier at erfaringene er «svært positive». Det er også ganske få, 15 prosent, som sier at de i hovedsak har negative erfaringer i betydningen at ordningen gir for lite innflytelse. Ingen av forbundene svarer at de har svært negative erfaringer. En ikke urimelig tolkning er at forbundene ser denne type avtaler som et skritt i riktig retning for å kunne øve innflytelse på tvers av landegrensene i multinasjonale konsern, men at innflytelsen dette gir normalt vil være ganske moderat.

Tabell 4.8 *Hvordan er forbundets erfaringer med europeiske samarbeidsutvalg? Forbund som har slike utvalg. Prosent og antall*

	Prosent	Antall
Svært positive	6	4
Betinget positive (avhenger av ledelsens holdninger og faglige ildsjeler)	49	34
Betinget negative (gir lite innflytelse/rettighetene for svake)	15	10
Svært negative (er mest blitt et redskap for konsernledelsen)	0	0
Variere mye fra konsern til konsern	17	12
Ubesvart	13	9
Total	100	69

4.4 Oppkjøp og utflytting

Ett annet saksfelt som preger nordiske forbunds hverdag er økt internasjonalisering av bedriftene i form av internasjonale oppkjøp og/eller utflyttinger av nasjonal virksomhet. Internasjonale oppkjøp behøver ikke nødvendigvis å medføre utflytting, men kan for eksempel føre til usikkerhet omkring hovedkontorets plassering, nedskalering av virksomheten eller at etablerte samarbeidsformer blir vanskeligere å føre videre. Utflytting av virksomhet fører vanligvis til tap av arbeidsplasser. Denne type saker vil kunne føre til mobilisering både sentralt og

lokalt. Igjen er vi opptatt av å kartlegge i hvilket omfang slike saker preger de nordiske fagforbundenes hverdag.

Vi spurte de nordiske forbundene om de i løpet av de siste årene hadde vært engasjert i enkeltsaker som angår utflytting, oppkjøp eller liknende i egen bransje. En knapp tredel oppgir å ha arbeidet med denne typer saker i løpet av de siste tre årene (tabell 4.9). Danske forbund har sjeldnest vært aktive i slike saker, mens det ikke er noen forskjell mellom forbund fra Finland, Sverige og Norge.

Drøye halvparten av forbundene innen industri og bygg har arbeidet med denne type enkeltsaker de siste tre årene (vises ikke). Men også mange forbund innen privat tjenesteyting har hatt slike saker på sin dagsorden. Alt i alt har halvparten av de nordiske forbundene innen privat sektor (akademikerforbund unntatt) arbeidet med saker som gjelder oppkjøp, utflyttinger etc. LO/SAK-forbund oppgir langt oftere enn andre at slike saker har stått på deres dagsorden.

Tabell 4.9 "Har forbundet de siste tre år vært engasjert i enkeltsaker som gjelder internasjonale oppkjøp, utflytting av virksomhet eller lignende saker i egen bransje?" Andel som sier ja. Alle og forbund som oppgir å ha internasjonal aktivitet. Prosent

	Andel	N
Alle, inkludert forbund uten internasjonal aktivitet	28	220
<i>Forbund som har internasjonal virksomhet</i>		
Alle	32	192
Finland	38	42
Norge	36	50
Sverige	40	42
Island	0	9

I alt oppgir 61 av forbundene i undersøkelsen at de har arbeidet med saker som går på internasjonale oppkjøp eller utflytting i løpet av de siste tre årene. For flertallet av disse dreier det seg kun om et mindre antall saker per år. Kun 15 prosent – eller ni forbund – har mer enn ti slike saker per år (tabell 4.10). Dette dreier seg i hovedsakelig om store forbund fra Sverige og Finland.

Også på dette området kan vi konkludere med at internasjonaliseringen av bedriftene berører mange av forbundene i privat sektor, men at flertallet av disse kun befatter seg med et mindre antall saker årlig. Vi kan anta at dette arbeidet i mange tilfeller vil ha et ad-hoc preg i betydningen at forbundene reagerer når konkrete saker kommer opp. Samtidig vil denne type saker i stor grad berøre andre deler av forbundenes næringspolitiske arbeid hvor iallfall noe større forbund i privat sektor vanligvis vil ha omfattende aktivitet.

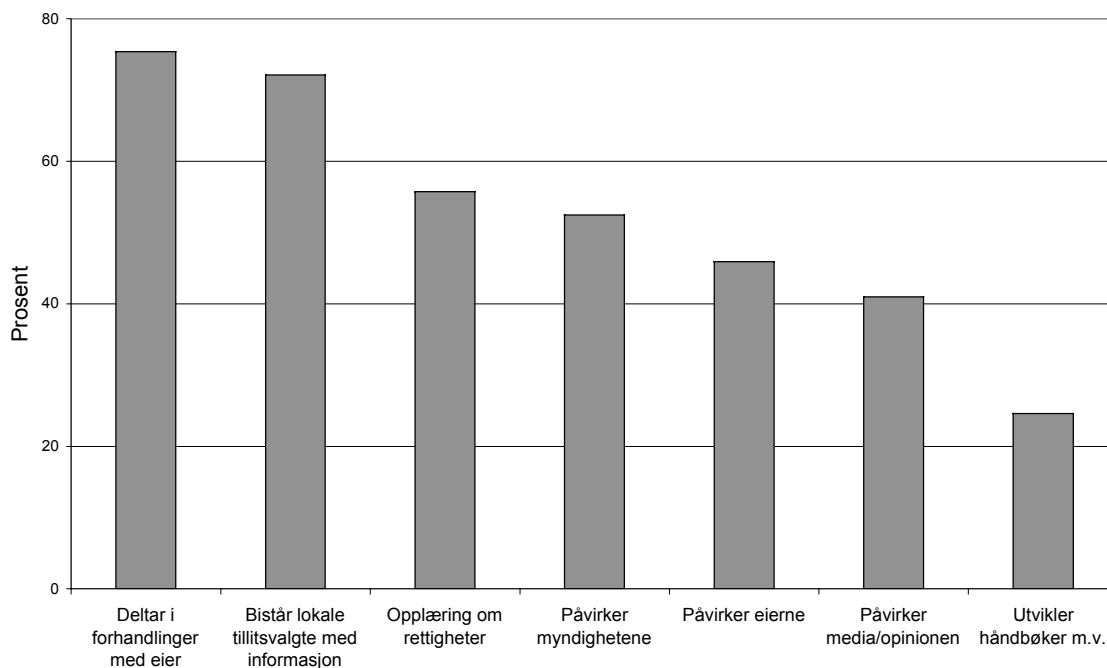
Tabell 4.10 Antall saker vedrørende oppkjøp, utflytting m.v. som forbundet arbeider med per år. Prosent

	Prosent	Antall
1 – 5 saker	64	39
6 – 10 saker	10	6
11 – 24 saker	13	8
25 og flere saker	2	1
Usikker/ubesvart	11	7
Total	100	61

Hvilke oppgaver har så forbundene sentralt på dette saksfeltet? Er arbeidet konsentrert om å legge til rette for at lokale tillitsvalgte skal kunne håndtere slike saker? Eller forsøker forbundet også å påvirke sakene direkte gjennom for eksempel kontakt med politikere, media eller de eierne i de aktuelle selskapene?

Tre av fire forbund med aktivitet på området, oppgir at de bistår lokale tillitsvalgte i forhandlinger/drøftinger med eiere. Like mange sier at de bistår med informasjon om regelverk og rettigheter (figur 4.3). Drøye halvparten av forbundene driver opplæring på saksfeltet, men kun et mindretall har utviklet håndbøker eller eget opplæringsmaterieil.

Figur 4.3 Hvilke oppgaver har forbundene i forbindelse med oppkjøp, utflyttinger m.v. Kun de som har vært aktive i denne type saker siste tre år. Prosent

Mange forbund driver også ekstern påvirkning i forbindelse med slike saker. Om lag halvparten har forsøkt å påvirke sentrale myndigheter/politikere. Like mange oppgir at de har forsøkt å påvirke eiere, mens 40 prosent sier at de har forsøkt å påvirke media/opinionen. Dette er med andre ord et saksfelt som både aktiverer forbundets rolle som rådgiver for lokale tillitsvalgte, samtidig som forbundet må mobilisere sin politisk påvirkingskraft på et bredt spekter.

Det er langt på vei de samme forbundene som er aktive når det gjelder EWCs og oppkjøp/utflyttinger. En drøy tredel av forbundene i privat sektor (akademikerforbund unntatt) oppgir at de er aktive på begge disse områdene. Blant noe større forbund i privat sektor (forbund med 20 000 medlemmer og mer) er over halvparten aktive både når det gjelder EWCs og internasjonale oppkjøp/utflyttinger.

4.5 Gir tverrnasjonalt faglig samarbeid resultater?

Hvilken rolle spiller så internasjonale kontakter mellom fagforbund i spørsmål som angår konsernfaglig samarbeid og internasjonale oppkjøp/utflyttinger? På den ene siden kan vi anta at det nettopp er i denne type saker at det etablerte internasjonale samarbeidet som er beskrevet i forrige kapittel har sin styrke. Det er ikke bare kapitalen som er internasjonal, men også fagbevegelsen. På den annen side kan det stilles spørsmål ved hvor effektive slike kontakter vil være når alt kommer til alt. Dette betinger blant annet at man har å gjøre med forbund som har styrke og organisatoriske ressurser til å kunne påvirke i sitt hjemlandet. Forbund fra ulike land vil heller ikke nødvendigvis ha samme interesser i slike saker, særlig når det gjelder oppkjøp/utflyttinger.

Vi ba forbundene angi hvor ofte de *tar kontakt med søsterforbund i andre land eller de internasjonale faglige organisasjonene i forbindelse med oppkjøp, utflyttinger, EWCs eller liknende*. På tilsvarende måte spurte vi hvor ofte *de selv får henvendelser når det gjelder nasjonale selskaper opptreden i utlandet*. Spørsmålet ble kun stilt til forbund som arbeider med denne type saker, dvs de som enten har avtaler om internasjonale samarbeidsutvalg og de som har vært aktive i forbindelse med internasjonale oppkjøp/utflyttinger.³⁰ Et flertall blant disse forbundene – drøye 70 prosent – har i løpet av de siste tre årene tatt kontakt med forbund fra andre land i forbindelse med oppkjøp/utflyttinger eller EWCs. Hvert femte forbund (18 prosent) sier at dette skjer svært ofte, 54 prosent sier at det skjer av og til. En noe lavere andel, 60 prosent, har selv mottatt slike henvendelser. De fleste av disse sier at slike henvendelser kommer ”av og til”.

³⁰ Ved en feil har en del forbund som kun har aktivitet når det gjelder EWC (og ikke når det gjelder oppkjøp/utflyttinger) ikke fått spørsmålene om kontaktfrekvens, erfaringer og tidsbruk til denne typen aktivitet. Dette gjelder 17 forbund. Man kan anta at disse har noe lavere aktivitet når det gjelder denne typen internasjonalt arbeid og at denne feilen gjør at andelen forbund som har hyppig internasjonal kontakt og/eller har økt sin tidsbruk på dette området overdrives noe.

Inntrykket er dermed at det er vanlig med kontakt i slike saker, men at slike kontakter neppe utgjør noen omfattende og systematisk del av nordiske fagforbund sitt internasjonale arbeid. Forbund som arbeider mye med denne type internasjonale spørsmål, i betydningen at de har mange saker/avtaler, oppgir oftere både å ha internasjonal kontakt på dette området. Men heller ikke her rapporteres det ofte om svært hyppige kontakter. Dette kan tyde på at den viktigste delen av denne type påvirkningsarbeid foregår nasjonalt.

Tabell 4.11 *Hvor ofte har forbundet henvendt seg til/fått henvendelser fra søsterforbund i andre land? Forbund som er aktive når det gjelder EWCs, oppkjøp etc. Prosent og antall forbund*

	Forbundet har tatt kontakt i forbindelse med oppkjøp/utflyttinger av nasjonale selskaper, EWC etc		Forbundet har mottatt henvendelser når det gjelder nasjonale selskapers opptreden i utlandet, for eksempel oppkjøp, EWC, behandling av ansatte etc	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Svært ofte	18	12	10	7
Av og til	54	37	50	34
Sjelden	16	11	24	16
Aldri	7	5	9	6
Vet ikke	4	3	7	5
Total	100	68	100	68

Vi spurte også hvilke erfaringer forbundet hadde med internasjonalt faglig samarbeid i saker som går på oppkjøp, EWC og andre forhold som angår internasjonale konsern. Igjen tyder svarene at internasjonalt samarbeid anses som (potensielt) positivt, men med begrenset betydning (tabell 4.12). Mens 17 prosent mener at denne type kontakter har vært svært nyttige og gitt resultater, sier 57 prosent at erfaringene er positive selv om kontaktene har gitt begrensede resultater. Det er imidlertid enda færre som avviser nytten av slike kontakter, kun fem forbund sier at erfaringene er skuffende og ingen har valgt svaralternativet «nytteløst»! Blant dem som sier skuffende finner vi imidlertid flere store forbund med omfattende aktivitet på dette området.

Tabell 4.12 "Hvordan er forbundets erfaringer med internasjonalt faglige samarbeid i saker som går på oppkjøp, ESU og andre forhold som angår internasjonale konsern." Prosent og antall forbund

	Prosent	Antall
Svært nyttig, har gitt resultater	20	11
Positivt, men begrensede resultater	57	32
Skuffende, alle hegner om egeninteresser	9	5
Nytteløst, eierinteressene rår uansett	0	0
Både positive og negative erfaringer	14	8
Total	100	56

4.6 Tid og ressurser

Vi spurte også om forbundene bruker mer av sin tid og sine ressurser på saker som gjelder internasjonalisering av selskapene. Dette spørsmålet ble kun stilt til dem som oppga å være aktive når det gjelder EWCs eller internasjonale oppkjøp/utflyttinger.³¹ To tredeler av de relevante forbundene oppgir at tidsbruken på dette området har økt noe eller mye over tid (tabell 4.13). De øvrige angir stabil tidsbruk, og kun ett forbund sier at tidsbruken er redusert. Her må man imidlertid huske på at det kun er en drøy tredel av samtlige forbund som har denne type aktivitet. Andelen som har angitt økt tidsbruk på området omfatter dermed neppe mer enn 20 til 25 prosent av samtlige nordiske forbund. Blant forbund som potensielt er mest berørt av slike saker – mellomstore og store forbund i privat sektor – rapporterer imidlertid et betydelig flertall av samtlige forbund om økt tidsbruk. Dette gjelder både forbund innen industri/bygg og forbund innen ulike deler av privat tjenesteyting.

Tabell 4.13 Utvikling siste fem år i tids- og ressursbruk i saker som gjelder internasjonalisering av selskapene. Forbund som arbeider med oppkjøp/utflyttinger etc. Prosent og antall

	Prosent	Antall
Økt sterkt	18	12
Økt noe	48	32
Om lag stabil	30	20
Avtatt noe	1	1
Avtatt sterkt	-	
Usikker	3	2
Total	100	67

³¹ Se note 30.

4.7 Sympatiaksjoner og internasjonalt påvirkingsarbeid

Sympatiaksjoner på tvers av landegrensene er en gammel arbeidsform, ikke minst innen den tradisjonelle fagbevegelsen. Sympatiaksjoner spenner vidt, fra underskriftsaksjoner via demonstrasjoner til blokad eller boikott. Her ser vi både på hvor mange som har deltatt og hvilke former for aksjoner som benyttes.

I alt har drøye 40 prosent av de nordiske forbundene deltatt i slike aksjoner siste tre år, inkludert forbund uten internasjonal aktivitet (tabell 4.14). Blant forbundene med internasjonal aktivitet, har om lag halvparten vært aktive i denne typen arbeid. Andelen er klart høyest blant LO/SAK- forbundene og lavest blant forbund som er tilknyttet hovedorganisasjonene for akademikere. Det er en klar sammenheng mellom antall medlemskap i internasjonale organisasjoner på europeisk og globalt nivå, og denne type aksjoner.

Tabell 4.14 Andel forbund som har deltatt i sympatiaksjoner på tvers av landegrensene de siste tre årene. Alle og forbund med internasjonal aktivitet. Etter hovedorganisasjon og antall medlemskap (i alt) på europeisk og globalt nivå. Prosent

	Andel	N
Alle, inkludert forbund uten internasjonal aktivitet	43	227
Forbund med internasjonal aktivitet	49	199
<i>Hovedorganisasjon^a</i>		
LO/SAK	72	69
Tjenestemannsorganisasjoner	46	68
Akademikerorganisasjoner	20	45
Frittstående forbund	47	17
<i>Antall medlemskap på europeisk og globalt nivå totalt</i>		
Ingen, ett medlemskap	9	57
To medlemskap	57	100
Tre til fire medlemskap	75	24
Fem og flere medlemskap	89	19

a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2.

En forklaring på at andelen forbund som har deltatt i ulike typer sympatiaksjoner er høyest blant dem som har flere internasjonale medlemskap, er at slike aksjoner ofte skjer i regi av de denne type organisasjoner. Vi spurte om aksjonene skjedde i regi av de internasjonale faglige organisasjonene eller om det var snakk om andre typer aksjoner. Blant dem som har deltatt i slike aksjoner siste tre årene, sier 60 prosent at de har deltatt i aksjoner i regi av de

internasjonale faglige organisasjonene, mens om lag 40 prosent sier at de deltatt i annen type aksjon (tabell 4.15).³²

Sympatiaksjoner spenner fra lite ressurskrevende aktiviteter som for eksempel underskriftsaksjoner til blokade og boikott. Ikke overraskende er det de minst ressurskrevende aksjonsformene som er mest utbredt. To tredjedeler av dem som har vært aktive, har deltatt i underskriftsaksjonen eller lignende, en tredjedel sier at de har deltatt i demonstrasjoner eller markeringer, og kun hvert femte av forbundene har vært involvert i boikott eller blokade (tabell 4.15). Det er med andre ord ikke flere enn drøye 20 av de 230 forbundene i undersøkelsen som har deltatt i boikott eller blokade siste tre år. Dette er i hovedsak forbund innen industri, bygg og transport.

Tabell 4.15 Andel forbund som har deltatt i ulike typer aksjonsformer. Kun forbund som har deltatt i aksjoner siste tre år. Prosent og antall. N=98

	Andel	Antall
I regi av internasjonale yrkessekretariat/EFS/FFI	62	61
Annen type aksjon	42	41
<i>Type aksjon:</i>		
Boikott/blokade	21	21
Demonstrasjon/markering	35	34
Underskriftsaksjon eller liknende	69	68
Annet	21	20

4.8 Påvirkning av de internasjonale organisasjoner og institusjoner

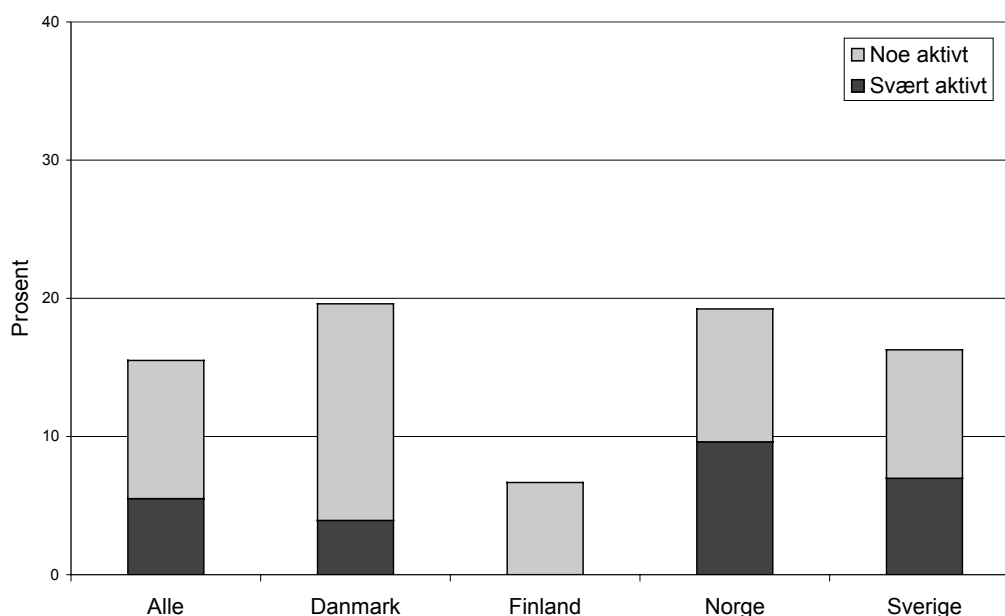
En annen type internasjonale aktører som potensielt er viktige for nordisk fagbevegelse er organisasjoner som Den Internasjonale Arbeidsorganisasjonen (ILO), og institusjoner som WTO, IMF, Verdensbanken osv. ILO har tradisjonelt vært en arena for internasjonalt faglig arbeid og har i noen grad også vært et møtested for arbeidslivets parter på internasjonalt nivå. De sistnevnte institusjonene har den senere tid blitt knyttet til en form for globalisering som deler av fagbevegelsen har tatt avstand fra, blant annet gjennom ulike typer protestaksjoner. Men man vil også finne forbund som for eksempel søker å påvirke WTO ut fra et annet ståsted.

³² Det er naturligvis mulig å delta i begge typer aksjoner, men få har angitt dette. Dette kan ha å gjøre med måten spørsmålet er formulert på. I så fall kan dette føre til at vi undervurderer andelen som har deltatt i aksjoner i regi av sine internasjonale faglige organisasjoner.

Vi ser her på hvor mange forbund som arbeider aktivt overfor denne type organisasjoner/institusjoner. Formålet har først og fremst å få en indikator på aktivitet, vi vet for eksempel ikke hvilke standpunkter forbundene har hevdet i sitt påvirkningsarbeid.

Om lag 15 prosent av de nordiske fagforbundene med internasjonal aktivitet, oppgir at de er aktive i arbeid knyttet til ILO. De øvrige er lite aktive eller deltar ikke i det hele tatt. Andelen forbund som arbeider med denne type saker (er noe eller svært aktivt) er lavest blant finske fagforbund, og høyest blant norske og danske (figur 4.4).

Figur 4.4 Andel forbund som oppgir at de er svært aktivt/noe aktivt i arbeid knyttet til ILO. Forbund med internasjonal aktivitet. Prosent

Akademikerforbundene er minst aktive på dette området, mens forbund som er tilknyttet hovedorganisasjonene for tjenestemenn/funksjonærer like ofte er aktive som LO/SAK-forbundene (vises ikke). Vi finner både små og store forbund blant dem som oppgir at de arbeider aktivt i forhold til ILO. Det kan synes som om det er to typer forbund som har ILO som arbeidsområde, mindre forbund som (antakelig) er spesielt interessert, blant annet en del forbund innen transport, og store og ressurssterke forbund som har dette som et mer rutinemessig arbeidsområde.

Institusjoner som WTO, IMF og Verdensbanken møtes ofte med en kritisk holdning. Dette har blant annet gitt seg uttrykk i store markeringer i forbindelse med disse institusjonenes møter. Her har fagforbund vært blant de mange og

ulike typene frivillige organisasjoner som har mobilisert krefter. Vi spurte de nordiske forbundene om de forsøker å påvirke beslutninger som fattes i disse institusjonene, og i så fall hvordan.

Blant forbundene med internasjonal aktivitet oppgir to av fem at de har vært aktive overfor denne typen organisasjoner (tabell 4.16). Andelen er høyest blant finske og norske forbund, og lavest blant danske og islandske. Mens halvparten av alle LO/SAK-forbundene svarer at de forsøker å påvirke beslutninger i WTO, IMF mv, gjelder dette kun hvert fjerde forbund med tilknytning til hovedorganisasjonene for akademikere.

Tabell 4.16 *Andel nordiske forbund som har vært aktive i å påvirke beslutninger i internasjonale institusjoner som WTO, IMF, Verdensbanken eller lignende organisasjoner. Forbund med internasjonal aktivitet. Prosent*

	Andel som deltar	N
Alle	40	191
<i>Land</i>		
Danmark	34	50
Finland	47	45
Norge	45	49
Sverige	36	39
Island	25	8
<i>Hovedorganisasjon^a</i>		
LO/SAK	51	68
Hovedorganisasjoner for funksjonærer/tjenestemenn	40	65
Hovedorganisasjoner for akademikerforbund	27	44
Frittstående organisasjoner	21	14

a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2.

Hvordan går så de nordiske forbundene fram når de skal forsøke å påvirke internasjonale institusjoner av denne art? De aller fleste oppgir at de hovedsakelig påvirker gjennom de internasjonale faglige organisasjonene. Disse organisasjonene er med andre ord sentrale også når det gjelder denne type aktiviteter. Atskillig færre har deltatt på konferanser eller i komiteer/utvalg i regi av de nevnte internasjonale institusjonene eller deltatt i massekampanjer. Kun 10 prosent av forbundene som er aktive på dette området (7 forbund) har drevet med direkte lobbyvirksomhet. Disse sju omfatter både store forbund og små forbund innen internasjonaliserte bransjer. Alt i alt kan vi nok likevel si at store forbund er klart overrepresentert blant dem som har aktiviteter utover den type påvirkingsarbeid som skjer gjennom de internasjonale faglige organisasjonene.

4.9 Oppsummering og avslutning

Spørsmål som angår internasjonalisering av arbeidslivet og bedriftene står uten tvil på de nordiske fagforbundenes dagsorden. Vi har sett at mange forbund har et systematisk samarbeid med forbund i andre land når det gjelder lønnsproblemer og arbeidsvilkår for gjestearbeidere/utplasserte arbeidstakere. Denne type kontakter synes å være et supplement og ikke et alternativ til å engasjere seg i internasjonale organisasjoner. En forklaring er at interesse for og nytte av internasjonalt samarbeid utløser kontakter og samarbeid både i og utenfor disse organisasjonene. En supplerende forklaring er at etablerte internasjonale nettverk gjør det lettere å opprette et internasjonalt samarbeid også utenom de arenaene som de internasjonale organisasjonene utgjør. Kontaktene går oftest mellom forbund som kommer fra nærliggende land; andre nordiske land og i noe mindre grad EU-land utenom Norden. En god del forbund oppgir at de kun har denne typen samarbeid innen Norden. Sannsynligvis er dette først og fremst et samarbeid mellom land og forbund som har felles interesser og felles utfordringer.

Vi har også sett på hvor aktive forbundene er når det gjelder internasjonalisering av bedrifter, eksemplifisert ved internasjonale samarbeidsutvalg inkludert EWCs og internasjonale oppkjøp/utflyttinger. Innen privat sektor – og særlig blant større forbund – er et flertall av forbundene aktive på disse sakfeltene. Denne typen saker står på dagsorden både blant forbund innen industri/bygg og hos forbund som hovedsakelig organiserer innen privat tjenesteyting. Det er imidlertid kun et mindre antall forbund som rapporterer om høy aktivitet i betydningen mange avtaler eller mange enkeltsaker. Med andre ord, selv om slike saker står på dagsorden, er det bare et mindre antall som har så mange saker at vi kan anta at dette er del av det løpende eller daglige arbeidet. Forbundene er positive både til ordningen med internasjonale samarbeidsutvalg og til internasjonalt faglig samarbeid på saker som angår internasjonalisering av bedriftene, men flertallet antyder at utbyttet nok er moderat. Hvert femte forbund som arbeider med denne type saker sier imidlertid at denne type kontakter har vært svært nyttige og gitt resultater.

Et flertall av forbundene har deltatt i sympatiaksjoner. Også denne type internasjonale aktivitet har ofte utgangspunkt i de internasjonale faglige organisasjonene. De fleste deltar i lite ressurskrevende aktiviteter som for eksempel underskriftsaksjoner. Kun et lite mindretall av forbundene har deltatt i blokader eller boikotter. En god del forbund har også vært aktive for å påvirke institusjoner som WTO, IMF, Verdensbanken osv. Også her står aktivitet i regi av de internasjonale faglige organisasjonene sentralt, og det er kun et lite antall som driver egen lobbyvirksomhet.

5 EU og EØS

5.1 Innledning

EU øver stadig større innflytelse innen Europa og Norden. En rekke av de sakfelt som tradisjonelt har stått på de nasjonale fagbevegelenes dagsorden, er nå områder hvor også EU har en politikk. Eksempler er arbeidstakerrettigheter, arbeidsmarkedspolitikk, spørsmål som går på arbeidsmiljø og produktstandarder, regulering av konkurranseforhold og en felles valuta/pengepolitikk. Det er i tillegg opprettet en trepartsdialog på EU-nivå. Arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner på europeisk nivå kan forhandle fram avtaler om for eksempel arbeidstakerrettigheter som så gjøres gjeldende for hele EU/EØS-området gjennom et EU-direktiv. Men partssamarbeidet på europeisk nivå vil også omfatte rammeavtaler og intensjonserklæringer. Det europeiske partssamarbeidet foregår både på sektorovergripende nivå (sosialdialogen) og innen enkeltbransjer (sektordialogen). Det er derfor rimelig å anta at nordiske fagforbund over tid har blitt mer opptatt av hva som skjer i EUs organer i Brussel. EU-relevant arbeid innebærer ikke kun aktiviteter på EU-nivå. For interesseorganisasjoner kan det være like aktuelt å arbeide for å påvirke nasjonale myndigheters holdninger i saker som enten skal behandles i EU eller iverksettes nasjonalt.

Selv om det er liten tvil om at EU-saker stadig blir viktigere for den nasjonale fagbevegelsen, innebærer ikke dette nødvendigvis at alle fagforbund arbeider med denne type spørsmål. Ikke alle forbund påvirkes i like stor grad av det som foregår på EU-nivå, og muligheten for å engasjere seg vil også variere med forbundets størrelse og ressurser. De nordiske landene har i tillegg ulik tilknytning til EU. Selv om Norge og Island står utenfor EU sørger blant annet EØS-avtalen for at mye av det som foregår i Brussel også får direkte betydning for disse landene. Finland er medlem av pengeunionen. Danmark har et langvarig medlemskap og har også lang erfaring som eneste nordiske EU-land.

Vi undersøker hvor mange av forbundene som oppgir at de har et engasjement i saker som angår EU/EØS, og hvilke sakfelt forbundene arbeider med. Er forbundene først og fremst aktive i bransjenære saker som yrkesutdanning og produktstandarder? Hvor mange er aktive når det gjelder sektordialogen eller den sosiale dialogen, dvs det institusjonaliserte partssamarbeidet på europeisk nivå? Og hvor mange oppgir at de (i tillegg) er aktive i mer generelle politikkområder som næringspolitikk eller arbeidsmarkedspolitikk?

EU-spørsmål og påvirkning av denne type saker kan ikke avgrenses til det som foregår i EU-organene eller mellom partene på europeisk nivå. Nasjonale myndigheter er både premissleverandører/deltakere i beslutningsprosessen på EU-nivå, og har i tillegg ansvar for at vedtak verksettes på nasjonalt nivå. Hoved-

organisasjonene arbeider også med EU-spørsmål, og er blant annet sentrale i spørsmål som angår sosialdialogen og andre saker som står på EFS sin dagsorden. Vi har spurt i hvilken grad forbundene er aktive når det gjelder å påvirke EU-saker på den nasjonale arenaen, både overfor nasjonale myndigheter og overfor egen hovedorganisasjon.

Vi er også opptatt av hvilke kanaler som benyttes i forbundenes arbeid med å påvirke EU-organer og EU-saker. Er dette de internasjonale yrkessekretariatene som forbundene er medlem av, eventuelt de paraplyorganisasjonene som de fleste indirekte er tilsluttet gjennom sin hovedorganisasjon? Eller går forbundene først og fremst via nasjonale myndigheter eller egen hovedorganisasjon?

5.2 Hvor mange og hvilke forbund arbeider med EU-saker?

I spørreskjemaet ble det listet opp en lang rekke politikkområder (se figur 5.1). Forbundene ble bedt om å avmerke hvilke av disse saksfelene de forsøkte å påvirke. Svaralternativene var ”svært aktivt”, ”noe aktivt” eller ”ikke aktivt”. Det var også anledning til å angi at et saksfelt ikke var aktuelt. Forbund som svarte benektende på et innledende spørsmål om de arbeidet aktivt for å påvirke beslutninger i EU/EØS ute eller hjemme, kunne hoppe over disse spørsmålene.

Figur 5.1 Saksfelt og aktiviteter i EU som forbundene ble bedt om å angi om de er aktive eller ikke i å påvirke.

I EUs organer/i Brussel

Sosial sektordialog
Den sentrale sosialdialogen
Direktiv om arbeidstakerrettigheter
Produkt og miljøstandarder
Sysselsettingsstrategien på EU-nivå
Industri/næringspolitikk på EU-nivå
Økonomisk politikk/skattepolitikk
Velferd/pensjonspolitikk
Yrkesopplæring
Annet

På den nasjonale arena

Påvirke den nasjonale fagbevegelsens holdninger når det gjelder europeiske forhandlinger/sosial dialog/direktiv
Påvirke myndighetenes holdninger når nye direktiver skal utformes/vedtas
Påvirke den nasjonale iverksettingen av direktiver
Nasjonale handlingsplaner for sysselsetting (NAPs)
Spørsmålet om nasjonal deltakelse i EMU (euro)
Påvirke myndighetenes posisjon i andre EU-relevante saker
Annet

To tredeler av alle nordiske forbund (inkludert dem som ikke har internasjonal aktivitet) oppgir at de er *noe eller svært aktive* på minst ett av de saksfeltene som

er listet opp (tabell 5.1). Dette vil være et minimumskrav for å si at et forbund er aktivt når det gjelder EU-saker. Blant forbund som oppgir å ha internasjonal aktivitet (og som derfor har besvart spørreskjemaet), oppgir 76 prosent at slike saker står på deres dagsorden. Finske forbund skiller seg ut ved at svært mange oppgir at de arbeider med EU-saker. Det er uklart om dette kan forklares med at spørsmålene (som er oversatt til finsk) har fått en noe annen valør enn det vi finner i det norske, svenske og danske skjemaet, eller om finske forbund skiller seg ut ved å være særlig aktive på dette området.

Man kan argumentere for at det skal mye til for at nordiske forbund ikke må forholde seg til EU-relaterte saker i dagens arbeidsliv, enten gjennom sine internasjonale medlemskap eller ved at slike saker står på den hjemlige dagsorden. Et strengere mål på EU-aktivitet vil være å se på hvor mange som oppgir at de er *svært aktive* på ett eller flere områder. Halvparten av forbundene med internasjonal aktivitet oppgir at de er svært aktive i å påvirke EU-relaterte saker enten på europeisk nivå eller hjemme. Andelen er høyest blant svenske forbund (58 prosent), og lavest blant norske (40 prosent) og islandske forbund. Ingen av de ni islandske forbundene i undersøkelsen oppgir å være svært aktive i denne typen påvirkningsarbeid.

Tabell 5.1 Andel forbund som oppgir å være aktive når det gjelder saker som angår EU/EØS. Alle og forbund med internasjonal aktivitet. Prosent

	Noe aktivt/svært aktivt på minst ett saksfelt	Svært aktivt på minst ett saksfelt	N
Alle, inkludert forbund uten internasjonal aktivitet	67	42	231
Forbund som har internasjonal aktivitet	76	46	203
Danmark	73	49	51
Finland	98	52	47
Norge	68	36	53
Sverige	77	58	43
Island	22	0	9

LO/SAK-forbundene oppgir oftest å være aktive i denne type påvirkningsarbeid. Dette gjelder både når vi ser på hvor mange som har en eller annen form for aktivitet og andelen som oppgir at de er svært aktive (tabell 5.2). Frittstående forbund og forbund tilknyttet hovedorganisasjonene for akademikere oppgir oftest at de ikke har aktivitet på dette området. Ser vi bort fra de minste forbundene (som har ganske høy andel som oppgir at de er svært aktive på ett eller flere EU-relevante saksfelt), øker andelen EU-aktive forbund med forbundets

størrelse. Andelen forbund som oppgir å være svært aktive i EU-spørsmål er overraskende høy blant de minste forbundene (44 prosent). En god del av disse er små forbund innen transport (fly, skipsfart, jernbane), bransjer som både er internasjonalisert og som ofte berøres av reguleringer på EU-nivå.

Tabell 5.2 Andel forbund som oppgir å være aktive (noe/svært aktive) og svært aktive i å påvirke EU-saker. Etter hovedorganisasjon og størrelse. Kun forbund som oppgir å ha internasjonal aktivitet. Prosent

	Noe aktivt/svært aktivt på minst ett saksfelt	Svært aktivt på minst ett saksfelt	N
<i>Hovedorganisasjon^a</i>			
LO/SAK	84	57	70
Funksjonær/tjenestemannsorganisasjoner	73	44	70
Akademikerorganisasjoner	72	37	46
Frittstående organisasjoner	65	29	17
<i>Størrelse</i>			
Under 5000 medlemmer	65	44	54
5000 – 10 000 medlemmer	68	29	38
10 000 til 20 000 medlemmer	71	36	31
20 000 til 50 000 medlemmer	88	45	33
50 000 til 100 000 medlemmer	84	52	25
100 000 medlemmer og mer	95	86	21

a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2.

Hvor bredt søker man å påvirke?

Vi ba forbundene ta stilling til hvor aktive de var i å påvirke på 15 EU-relaterte saksfelt. Disse var delt inn i aktiviteter overfor EUs organer/i Brussel og aktiviteter på den nasjonale arena (jf. figur 5.1). En tredel av de nordiske forbundene med internasjonal aktivitet oppgir at de er svært aktive på minst ett saksfelt på europeisk nivå (i Brussel). Om lag like mange er svært aktive når det gjelder EU-relaterte saker på nasjonalt nivå (tabell 5.3). En indikator på *omfattende (bred) EU-aktivitet* er om forbundet oppgir å være svært aktivt på flere saksfelt. Hvert tiende forbund (11 prosent) oppgir at de er svært aktive på tre eller flere saksfelt på europeisk nivå. Andelen er noe høyere – 17 prosent – når det gjelder påvirkningsarbeid på den nasjonale arena.

Vi ser også på hvor mange som er aktive *både hjemme og på europeisk nivå*. Hvert fjerde forbund oppgir å være svært aktive både på nasjonalt nivå og overfor EUs organer/i Brussel, og 15 prosent er svært aktive på flere saksfelt både hjemme og i Brussel (tabell 5.3). Ut fra dette kan vi konkludere med selv om EU-spørsmål nok står på dagsorden til mange av de nordiske forbundene, er det kun en mindre andel som har et engasjement som både kan betraktes som

bredt og dypt i betydningen at man er svært aktiv langs et ganske bredt spekter av saker.

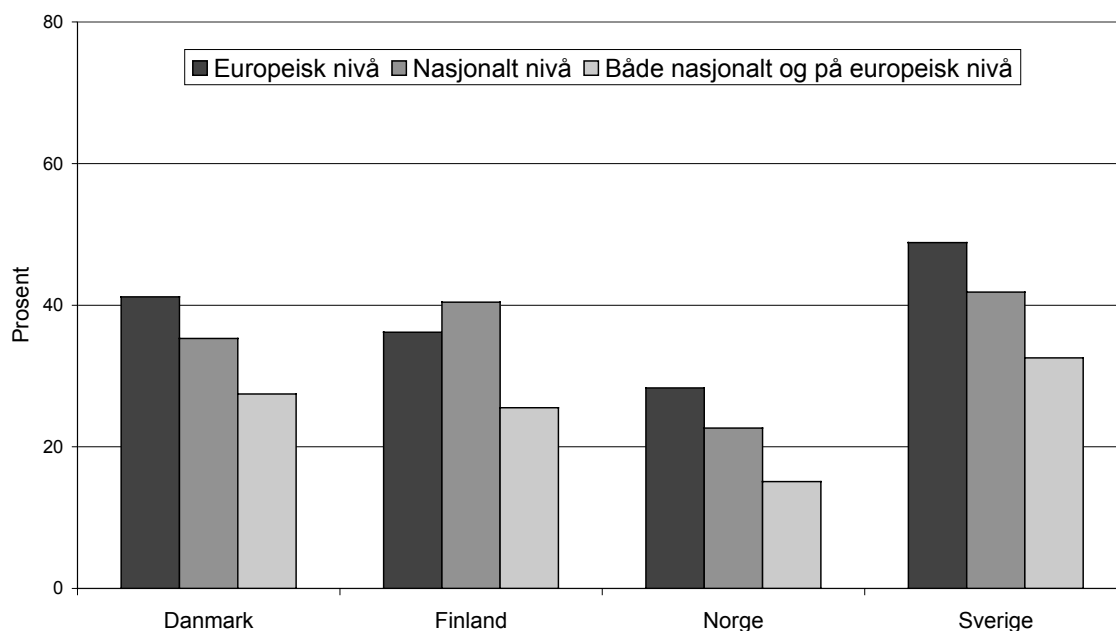
Tabell 5.3 Andel forbund som oppgir å være ”svært aktivt” i EU-saker på europeisk nivå og på nasjonalt nivå. Kun forbund med internasjonal aktivitet. N=203. Prosent

	Svært aktiv på minst ett saksfelt	Svært aktiv på flere saksfelt	N
På europeisk nivå	36	11 ^a	203
På nasjonalt nivå	33	17 ^a	203
Både hjemme og ute	24	15 ^b	203

a. Tre eller flere saksfelt

b. Minst to saksfelt på nasjonalt nivå og minst to saksfelt på EU-nivå

Figur 5.2 Andel forbund som oppgir å være svært aktive på minst ett saksfelt i å påvirke EU-relaterte saker på EU-nivå (EUs institusjoner/Brussel) og på nasjonalt nivå. Forbund med internasjonal aktivitet. Etter land. Prosent

Norske forbund skiller seg ut ved sjeldnere å være svært aktive i å påvirke EU-saker både på den internasjonale og den nasjonale arena (figur 5.2). Svenske forbund er oftest aktive både nasjonalt og på europisk nivå.

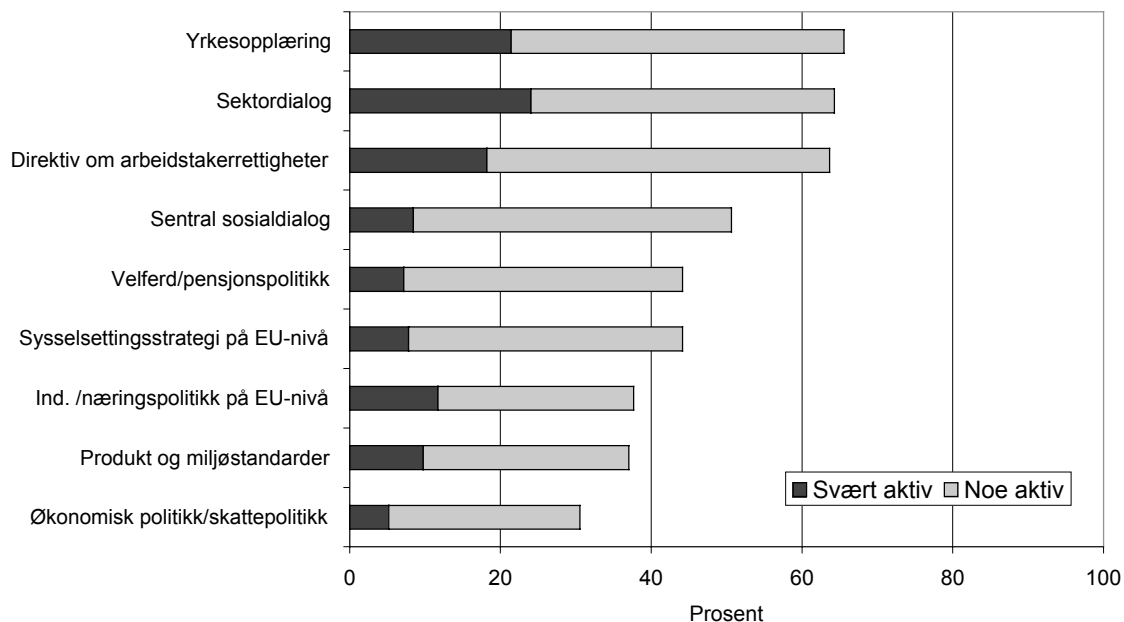
5.3 Hvilke EU-spørsmål står på de nordiske forbundenes dagsorden?

EU-relaterte saker spenner over et bredt felt, og omfatter både den nasjonale og den internasjonale arenaen. Vi listet opp en rekke konkrete saksfelt som fagforbund kan engasjere seg i (jf. figur 5.1), og ba forbundene angi om de var svært aktive, noe aktive eller ikke aktive på en rekke områder. Vi skilte mellom saksfelt på europeisk nivå og påvirkning av EU-relevante spørsmål på den nasjonale arena. Forbund som innledningsvis oppgir at de ikke arbeider med påvirkning av EU-saker, har ikke besvart dette spørsmålsbatteriet. Figur 5.3 og 5.4 omfatter dermed kun de EU-aktive forbundene.

På europeisk nivå skiller tre saksfelt seg ut ved at mange forbund er aktive på området: yrkesopplæring, sektordialogen og direktiver om arbeidstakerrettigheter (figur 5.3). Nesten to tredeler av de EU-aktive forbundene er noe eller svært aktive på disse saksfeltene. Andelen som oppgir at de er svært aktive, spenner fra 24 prosent (sektordialogen) til 18 prosent (direktiv om arbeidstakerrettigheter). Men mange nevner også den sentrale sosialdialogen. I og med at sosialdialogen først og fremst involverer EFS og dens medlemmer, kan vi anta at dette er forbund som har vært aktive når disse sakene diskuteres i relevante industriføderasjoner (EIFs). Noen færre angir at de er aktive på områder som velferds/pensjonspolitikken og den sysselsettingsstrategien på EU-nivå. Lavest engasjement finner vi på saksfelt som økonomisk politikk/skattepolitikk, næringspolitikk og produkt- og miljøstandarder.

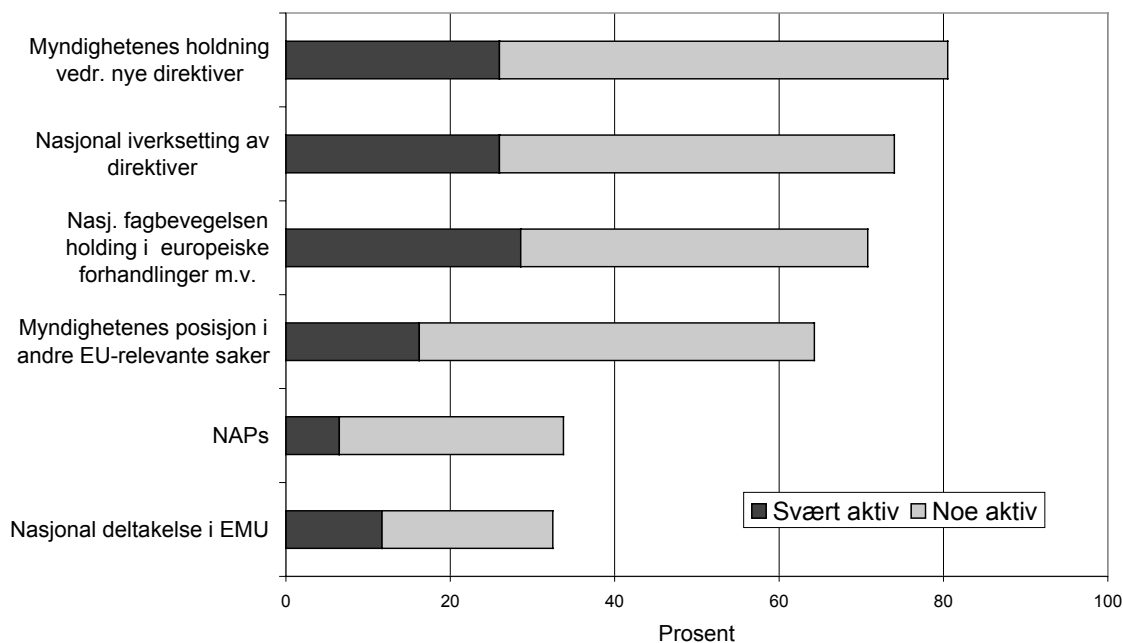
På tilsvarende måte ba vi forbundene angi hvor aktive de var på den nasjonale arena i forbindelse med saker med EU-relevans (figur 5.4). Det saksfeltet flest forbund arbeider med, er påvirkning av myndighetenes holdninger når nye direktiver skal forhandles eller iverksettes. Men det er også mange som arbeider med å påvirke den nasjonale fagbevegelsens holdninger når det gjelder europeiske forhandlinger, den sosiale dialogen eller direktiver. En betydelig andel oppgir også at de arbeider aktivt med å påvirke myndighetenes posisjon i andre EU-relaterte saker (vi ba ikke om noen presisering av hvilke disse var). EMU og nasjonale handlingsplaner på sysselsettingsområdet (NAPs) er derimot saksfelt som relativt få forbund har engasjert seg i. En forklaring kan være at dette er saksfelt som først og fremst engasjerer hovedorganisasjonene på arbeidstakersida.

Figur 5.3 ”Angi om forbundet er svært aktivt, noe aktivt eller ikke aktivt når det gjelder å påvirke disse saksfeltene i EUs organer/Brussel.” Kun forbund som arbeider med å påvirke EU-saker på europeisk nivå eller på nasjonalt nivå. N=154. Prosent

Svarene viser at forbundene først og fremst er aktive på saksfelt som tradisjonelt har stått på fagbevegelsens dagsorden; partdialog og utforming og i verksetting av regelverk for arbeidstakerrettigheter (nasjonalt og på EU-nivå) og yrkesopplæring. Forbundene prioriterer dermed de sakene som mest direkte går på arbeidsvilkår og ansattes rettigheter. Arbeidsmetodene behøver heller ikke være «nye». Enkelte områder, som for eksempel måten nasjonale myndigheter velger å implementere direktiver på, vil ofte være tradisjonelt politisk påvirkningsarbeid på linje med hvordan forbundene arbeider med ren nasjonal lovgivning.

Figur 5.4 ”Angi om forbundet er svært aktivt, noe aktivt eller ikke aktivt når det gjelder å påvirke disse saksfeltene på den nasjonale arena.” Kun forbund som arbeider med å påvirke saksfelt/aktiviteter i EU. Prosent. N=154

Vi har også sett på om det er forskjeller mellom ulike typer forbund når det gjelder hvilke EU-relevante saker man velger å engasjere seg i. Her lister vi opp variasjoner etter hovedorganisasjonstilknytning, forbundstørrelse og land.

- LO/SAK-forbund er i klar overvekt blant dem som oppgir aktivitet i sektordialogen. To av fem LO/SAK-forbund med EU-engasjement (og hvert tredje av disse forbundene totalt) oppgir at de er svært aktive på dette området. Dette gjenspeiler at disse forbundene oppfatter sektordialogen som viktig, men også at det er innen disse forbundenes bransjer at man har kommet lengst med å utvikle et partssamarbeid på EU-nivå.
- Forbund som er tilknyttet LO/SAK eller hovedorganisasjonene for tjenestemannsorganisasjoner er oftest aktive når det gjelder å påvirke utformingen av direktiver om arbeidstakerrettigheter på EU-nivå. Akademikerforbundene er sjeldnere aktive på dette området.
- Akademikerorganisasjonene skiller seg ut ved oftere å være aktive når det gjelder yrkesopplæring. To av fem EU-aktive akademikerforbund oppgir at de er svært aktive på dette området.
- LO/SAK-forbundene arbeider oftest med å påvirke produkt- og miljøstandarder. Nesten 60 prosent av de EU-aktive LO-/SAK-forbundene har noe aktivitet på dette området. LO/SAK-forbundene er også sterkt overrepresentert blant dem som er svært aktive i å påvirke den nasjonale del-

takelsen i EMU. Forbund som organiserer innen industri og bygg er ofte aktive når det gjelder produktstandarder, industri- og næringspolitikk og har også oftest vært aktive når det gjelder EMU.

- LO/SAK-forbundene skiller seg ut ved oftest å være aktive i å påvirke den nasjonale fagbevegelsens posisjon når det gjelder forhandlinger på EU-nivå. Dette vil stort sett dreie seg om å påvirke egen hovedorganisasjon. En forklaring er at det særlig er LO'ene/SAK som er aktive på dette feltet innen EFS, derfor vil også forbundene oppleve det som sentralt å påvirke egen hovedorganisasjon.
- Det er ingen forskjell mellom forbund fra ulike hovedorganisasjoner når det gjelder andelen som er aktive overfor hjemlige myndigheter i forbindelse med forhandlinger om eller implementering av EU-direktiver. Dette kan tyde på at dette i hovedsak betraktes som nasjonal politikk, og at ulike tradisjoner for internasjonalt arbeid betyr mindre.
- Store forbund er oftere enn små forbund aktive når det gjelder å påvirke EU-saker. Dette gjelder uansett saksfelt, og uansett om det er snakk om saker på nasjonalt nivå eller på europeisk nivå. Det eneste unntaket er spørsmålet om nasjonale iverksetting av direktiver.
- Danske og svenske forbund oppgir oftere enn norske og finske forbund at de er svært aktive når det gjelder å påvirke i forhandlinger om EU-direktiver (på europeisk nivå).
- Norske forbund angir sjeldnere enn andre at de påvirker nasjonale myndigheter når det gjelder forhandlinger og/eller implementering av EU-direktiver. En forklaring kan være at norske myndigheter er mindre aktive i prosessen med å komme fram til nye direktiver i og med at Norge står utenfor EU.
- Svenske forbund skiller seg ut ved å rapportere om bred aktivitet i sektordialogen.

5.4 Kanaler til innflytelse

Vi ønsket å kartlegge hvilke kanaler de nordiske fagforbundene benytter når de skal påvirke beslutninger i EU-systemet. I kapittel 3 så vi at de fleste nordiske forbundene er medlemmer av yrkessekretariater på nordisk og europeisk nivå, og at disse organisasjonene vurderes som nyttige for forbundene i deres internasjonale arbeid. Den internasjonale paraplyorganisasjonen på europeisk nivå, EFS, er en sentral aktør når det gjelder fagbevegelsens påvirkningsarbeid på EU-nivå. Mange av de nordiske forbundene vil indirekte være tilknyttet EFS både gjennom de europeiske industriføderasjonene og via sin hovedorganisasjon. Paraplyorganisasjonen på nordisk nivå, NFS, har ikke noen formell rolle når det gjelder EU-/EØS-saker, men samler de fleste nordiske hovedorganisasjonene og kan fungere som en kanal inn til EFS.

Påvirkingsarbeid kan også skje via nasjonale organer som er bedre plassert enn forbundene for å påvirke beslutninger innen EU. De nasjonale myndighetene er sentrale siden disse – iallfall for EU-landenes vedkommende – deltar i selve beslutningsprosessene på EU-nivå. Vi så ovenfor at mange forbund arbeider aktivt med å påvirke myndighetenes posisjon når beslutninger skal fattes på europeisk nivå. I mange saker vil det være viktig å påvirke hvilket standpunkt som myndighetene inntar, sørge for at det vises stort engasjement i saker som er viktige for fagforbundets medlemmer og bransjer osv. Egen hovedorganisasjon vil trolig også være en viktig samarbeidspart for det enkelte forbund når det gjelder EU/EØS-saker. De fleste hovedorganisasjonene deltar i sosialdialogen gjennom sitt medlemskap i EFS.³³ Mange av hovedorganisasjonene er også representert i Brussel, og vil dermed kunne bistå forbundene med informasjon, kontakter og tilrettelegging også i saker som er mer bransjerelevante.

Forbundene har dermed ulike kanaler når de ønsker å påvirke saker på europeisk nivå. Ett skille går mellom *sektoraksen* og *hovedorganisasjonsaksen*. Er det for eksempel de største forbundene som særlig utnytter de europeiske industriføderasjonene? Er hovedorganisasjonsaksen et alternativ for små forbund, eller er dette en tilleggskanal til innflytelse for større forbund som man kan anta har økonomi og kompetanse til også å delta i sektorkanalen? Ett annet skille går mellom *nasjonale aktører* og *internasjonale organisasjoner*. Hvor viktig er nasjonale aktører når det gjelder fagbevegelsens internasjonale arbeid på EU-/EØS-området?

Forbundene ble bedt om å vurdere betydningen av ulike typer internasjonale organisasjoner, egen hovedorganisasjon og nasjonale myndigheter når det gjelder å påvirke på EU-nivå. Også har skulle viktighet angis på en skala fra 1 til 6 der 1 var svært viktig og 6 svært lite viktig. Vi betrakter skore 1 og 2 som klart viktig.

Egen hovedorganisasjon er det organet som oppfattes som viktigst for å påvirke beslutninger i EU-systemet (tabell 5.4). Nesten 60 prosent av de EU-aktive forbundene mener at egen hovedorganisasjon er viktig på dette området. Knapt noen sier at hovedorganisasjonen betyr lite på dette området.³⁴ Nasjonale myndigheter betraktes også som en viktig aktør for påvirkning i EU-systemet. Drøye halvparten av forbundene mener at myndighetene er klart viktige, og nesten ingen svarer lite viktig. Når noen (10 prosent) enten har svart ikke relevant eller latt være å svare, må dette tolkes som at nasjonale myndigheter betyr lite for dem.³⁵ Den høye andelen som legger vekt på egen

³³ De norske hovedorganisasjonene YS (før 2003), UHO og Akademikerne er ikke medlem av EFS.

³⁴ Frittstående forbund er inkludert. Disse vil befinne seg i kategorien ikke relevant/ubesvart.

³⁵ Noen forbund har kun besvart noen av de seks spørsmålene. En rimelig tolkning ut fra svarmønsteret er at disse kun har merket av for de organer som er viktige for dem. Enkelte kan også ha svart "ikke relevant" enkelte av spørsmålene fordi de ikke kjenner igjen betegnelsen industriføderasjon eller yrkessekretariat. Dette vil gjelde forbund som er

hovedorganisasjon og/eller nasjonale myndigheter viser at en sentral kanal til europeisk innflytelse går via kontakter på den nasjonale arena.

Tabell 5.4 ”Hvor viktige er følgende organer i forbundet arbeid for å påvirke beslutninger i EU-systemet?” Skala der 1 angir svært viktig og 6 angir svært lite viktig. Kun forbund som er aktive i EU-saker. Prosent

	Svært viktig				Svært lite viktig		Ikke relevant/ ubesvart	Total	N
	1	2	3	4	5	6			
Egen hovedorganisasjon	34	25	22	4	2	2	10	100	146
Nasjonale myndigheter	24	29	27	5	3	2	10	100	146
Nordiske fagsekretariat	12	20	16	9	10	4	29	100	146
Europeiske industriføderasjoner	29	14	9	5	5	5	33	100	146
NFS	5	8	16	12	19	9	31	100	146
EFS	16	23	16	11	6	3	24	100	146

Svarene bekrefter at en vesentlig del av forbundene betrakter sektorkanalen som viktig. I underkant av halvparten av forbundene (43 prosent) betrakter de europeiske industriføderasjonene som klart viktige. En av tre har svart ”ikke relevant” eller latt være å besvare spørsmålet (jf. note 32). Ser vi kun på forbund som er medlem av de europeiske industriføderasjonene (EIFs), øker andelen som mener at disse er klart viktige til to tredeler. Med andre ord, denne typen organisasjoner oppfattes som viktige for medlemmenes EU-arbeid.

De nordiske yrkessekretariatene spiller ikke overraskende en mindre viktig rolle. Men ett av tre forbund svarer at disse er klart viktige. Dette er først og fremst forbund som også vurderer de europeiske industriføderasjonene som viktige, noe som kan tyde på at de nordiske yrkessekretariatene i slike sammenhenger blir en arena der nordiske forbund møtes og diskuterer saker som står på dagsorden på europeisk nivå.

Vi spurte også om betydningen av *paraplyorganisasjonene på nordisk og europeisk nivå*. Om lag 40 prosent av forbundene trekker fram EFS som et viktig organ når det gjelder å påvirke beslutninger i EU-systemet. Det er derimot få som legger vekt på NFS, og en atskillig høyere andel sier at NFS er lite viktig.

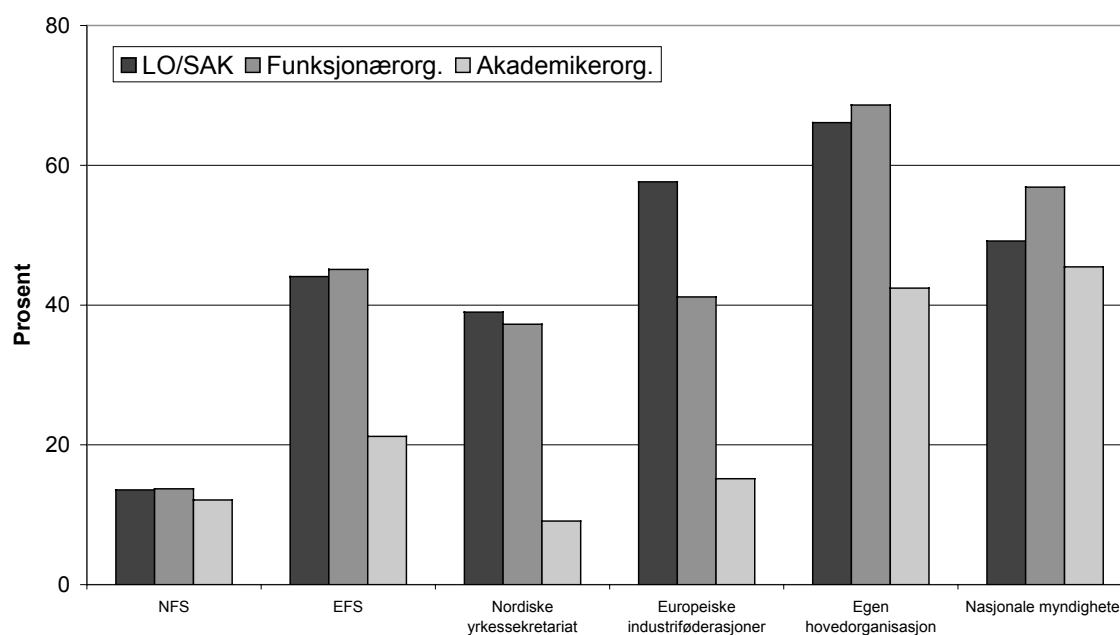
Hvilket mønster avtegner seg så? Mye av påvirkningen av saker i EU-systemet skjer via nasjonale kanaler. Et stort flertall av de EU-aktive forbundene betrakter

medlem av europeiske organisasjoner utenfor den tradisjonelle internasjonale fagbevegelsen. I så fall kan man ha undervurdert betydningen av organisasjoner på europeisk (og kanskje også) nordisk nivå noe.

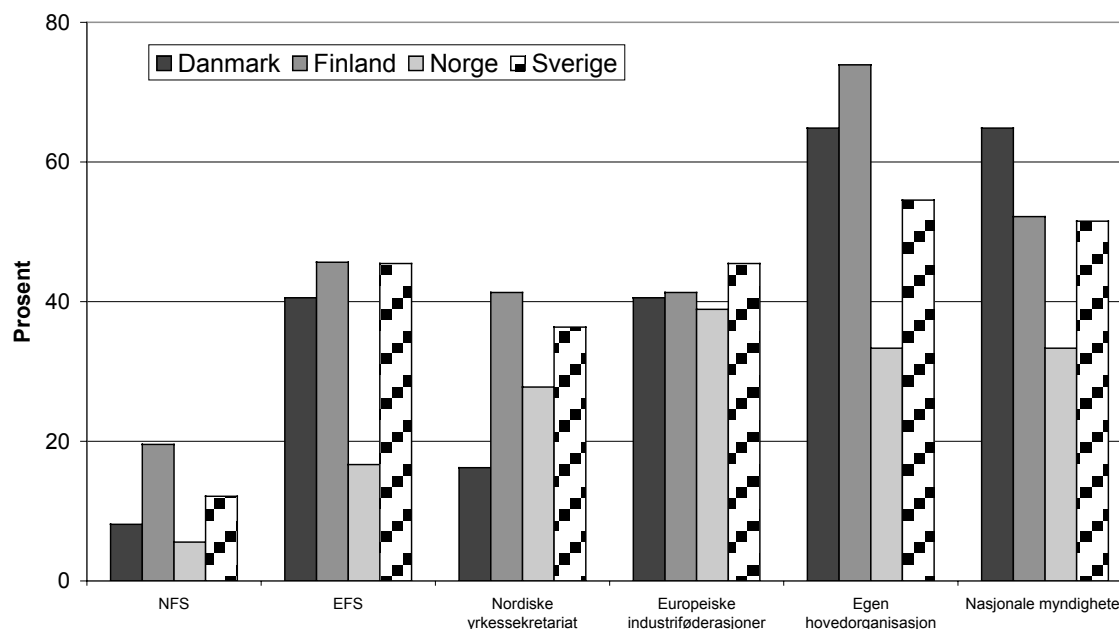
egen hovedorganisasjon og nasjonale myndigheter som viktige for å påvirke i EU-saker. Det er mindre samstemmighet i vurderingen av de internasjonale faglige organisasjonene. Mange mener at disse er viktige, men det er også en god del som angir at disse ikke er relevante eller på andre måter antyder at disse er lite viktige for dem. Både sektoraksen (yrkessekretariatene på europeisk og nordisk nivå) og hovedorganisasjonsaksen (EFS) benyttes når forbundene søker å påvirke EU-systemet, og de europeiske organisasjonsleddene framheves mer enn dobbelt så ofte som klart viktig enn de nordiske.

Hvilke forskjeller er det så mellom ulike typer forbund når det gjelder hvilke kanaler som benyttes? I figur 5.5 – figur 5.7 viser vi andelen forbund som oppgir at ulike kanaler er viktige for dem i deres EU-arbeid, brutt ned på land, hovedorganisasjon og størrelse.

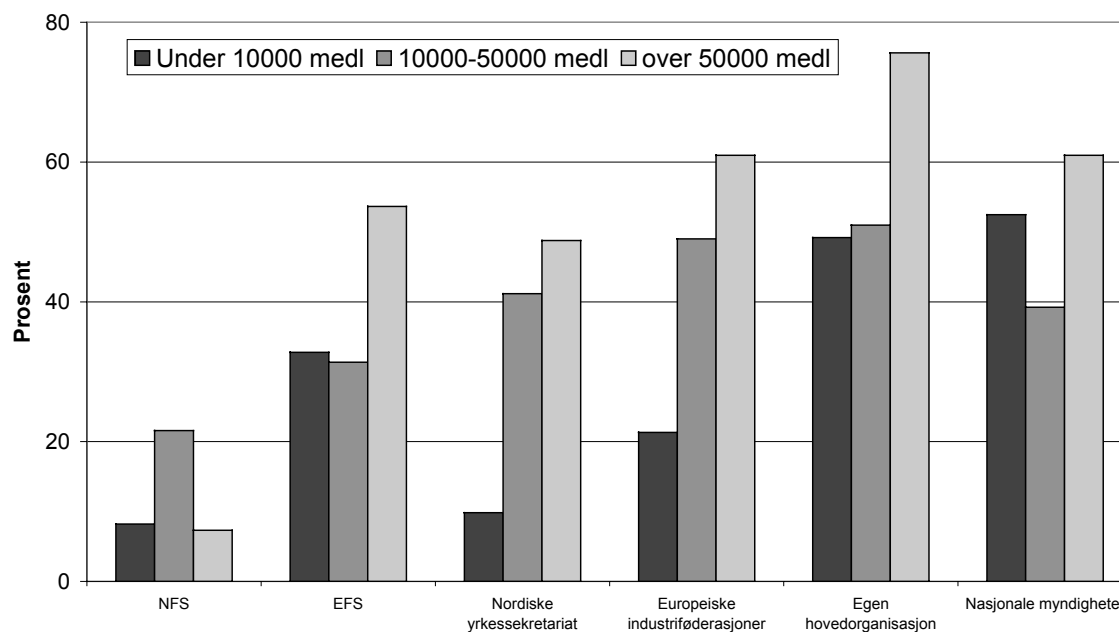
Figur 5.5 Andel forbund som angir at ulike kanaler er viktige for forbundet i dets arbeid for å påvirke beslutninger i EU-systemet (skore 1 eller 2 på en skala fra 1 til 6). Etter land. Prosent

Figur 5.6 Andel forbund som angir at ulike kanaler er viktige for forbundet i dets arbeid for å påvirke beslutninger i EU-systemet (skore 1 eller 2 på en skala fra 1 til 6). Etter hovedorganisasjon. Prosent

Figur 5.7 Andel forbund som angir at ulike kanaler er viktige for forbundet i dets arbeid for å påvirke beslutninger i EU-systemet (skore 1 eller 2 på en skala fra 1 til 6). Etter størrelse. Prosent

Bransjekanalene

- LO/SAK-tilknyttede forbund oppgir oftere enn andre at de europeiske industriføderasjoner er svært viktige for dem.³⁶ Men også mange forbund med tilknytning til hovedorganisasjoner for tjenestemenn/funksjonærer legger vekt på disse organisasjonene. Akademikerforbundene oppgir sjelden at denne typen organisasjoner er av betydning.
- Vi finner ingen forskjeller mellom de nordiske land i vurderingen av de europeiske industriføderasjonene. Danske forbund legger liten vekt på de nordiske yrkessekretariatene, mens finske forbund oftest vektlegger disse. Det første er ikke så overraskende siden vi vet at danske forbund skiller seg ut ved generelt å legge mindre vekt på organisasjoner på nordisk nivå (se kapittel 3). Det er vanskeligere å forklare hvorfor finske fagforbund legger større vekt på de nordiske organisasjonene enn det norske og svenske forbund gjør.

Hovedorganisasjonsaksen – de nordiske og europeiske paraplyorganisasjonene

- Det er ingen forskjell mellom LO-/SAK-forbund og forbund tilknyttet hovedorganisasjonene for tjenestemenn. Vi gjenfinner dermed ikke tendensen fra sektorkanalene, der det særlig er forbund tilknyttet LOene/SAK som tillegger organisasjoner på europeisk nivå stor betydning. Akademikerorganisasjonene legger sjelden vekt på EFS. Vurderingen av NFS varierer ikke etter hovedorganisasjonstilknytning.
- Norske forbund er klart underrepresentert blant dem som betrakter EFS som et viktig organ for deres påvirkingsarbeid. Forklaringen er ikke (kun) at flertallet av norske hovedorganisasjoner står utenfor EFS. Også norske LO-forbund legger sjeldnere enn andre vekt på EFS.³⁷
- De største forbundene legger oftest vekt på betydningen av EFS når det gjelder påvirkning av beslutninger på EU-nivå. Dette kan skyldes at disse har det bredeste EU-engasjementet, og dermed direkte eller indirekte kommer i kontakt med EFS sitt arbeidsfelt.

³⁶ Figur 5.5 – 5.7 viser andelen som svarer klart viktig (1 eller 2) uavhengig av om forbundet er direkte eller indirekte tilknyttet de ulike internasjonale organisasjonene/nasjonale hovedorganisasjoner. Figurene illustrerer dermed hvor mange av de EU-aktive nordiske forbundene som benytter seg av disse kanalene, ikke hvor mange av medlemmene som betrakter sine internasjonale kanaler som viktige.

³⁷ Enkelte norske forbund oppgir at EFS og NFS er av betydning for dem selv om deres hovedorganisasjon ikke er medlem. En forklaring kan være at disse har en indirekte tilknytning, jf. at en god del av disse er tilsluttet en av de EFS-tilknyttede yrkessekretariatene. En del forbund vil også ha hatt en tidligere tilknytning til EFS i og med at den nå oppløste hovedorganisasjonen Akademikerne Fellesorganisasjon (AF) var medlem.

Egen hovedorganisasjon

- Norske forbund sier sjeldnere enn andre at egen hovedorganisasjon er viktig for deres EU-arbeid. Dette gjelder også norske LO-forbund (jf. at LO var den eneste norske hovedorganisasjonen som var medlem av EFS da undersøkelsen ble gjennomført). Finske forbund legger størst vekt på egen hovedorganisasjon.
- Store forbund og LO-forbund legger oftest vekt på egen hovedorganisasjon. En antakelse om at det særlig er små forbund som legger vekt på hovedorganisasjonen fordi man selv mangler ressurser/kompetanse får ikke støtte.

Nasjonale myndigheter

- Danske forbund legger størst vekt på nasjonale myndigheter, norske forbund minst. En forklaring kan være at Danmark har vært medlem av EU lenge, noe som har gitt både forbund og myndigheter lang erfaring med påvirkningsarbeid overfor EU. Norske myndigheter har også en svakere rolle i EUs beslutningsprosesser, noe som også kan ha påvirket i hvilken grad myndighetene framstår som en viktig kanal for innflytelse for arbeidstakerorganisasjonene.
- Det er ingen forskjell mellom forbund fra ulike hovedorganisasjoner eller mellom små og store forbund, når det gjelder vektleggingen av nasjonale myndigheters betydning i arbeidet for å påvirke EU-saker. En forklaring kan være at de fleste nordiske forbund vil ha erfaring med myndighetskontakt uansett størrelse eller tilknytning. Slik erfaring kan bidra til at små forbund ikke opplever de samme barrierene som når det for eksempel gjelder å påvirke gjennom internasjonale organisasjoner.

Egen tilstedeværelse

To tredeler av forbundene som er aktive i EU-spørsmål har ikke noen form for eget påvirkningsarbeid i Brussel. Nesten ingen forbund har eget kontor i Brussel. De danske lærerforbundene viser imidlertid til at de har et felles kontor. En viss andel – 16 prosent – sier at selv driver med lobbyvirksomhet overfor EU-institusjonene. Her dominerer danske og i noen grad finske forbund. Kun ett norsk forbund oppgir å drive egen lobbyvirksomhet.

Mangelen på egen tilstedeværelse understreker betydningen av de organer og kontaktveier som er diskutert ovenfor, egen hovedorganisasjon (som ofte vil ha representasjon i Brussel), industriføderasjonene på europeisk nivå og også EFS. Dette bekreftes også av de forbund som har brukt det åpne svaralternativet på dette spørsmålet ("annet"). Her nevnes hovedorganisasjonenes Brussel-kontor og industriføderasjonene.

5.5 Tid og ressurser

Tre av fire forbund med EU-aktivitet oppgir at de bruker mer tid og ressurser på slike saker over de siste fem årene, og 30 prosent sier at tidsbruken har økt mye (tabell 5.5). Dette betyr at om lag halvparten av samtlige nordiske forbund – inkludert dem som ikke har noen form for internasjonal aktivitet – bruker mer tid på slike saker. Det er særlig svenske forbund som skiller seg ut ved mange forbund bruker mer tid og ressurser på EU-saker. Det er ikke vesentlige forskjeller mellom små og store forbund, eller forbund tilknyttet ulike hovedorganisasjoner. Det er viktig å huske at dette ikke sier noe om hvor mye tid som brukes, kun om tidsbruken er økt i forhold til tidligere år. Som forventet er det særlig forbund med omfattende aktivitet i EU-saker som oppgir at tidsbruken har økt mye.

Tabell 5.5 "Hvordan har forbundets samlede tids- og ressursbruk på EU-saker utviklet seg de siste 5 årene, inkludert det arbeidet som gjøres nasjonalt?"
Forbund som er aktive i EU-saker. Prosent

	Økt mye	Økt noe	Om lag stabil	Avtatt noe	Avtatt sterkt	Vet ikke	Totalt	N
Alle	30	46	21	1	1		100	152
Danmark	22	46	27	5	-		100	37
Finland	31	49	18	-	2		100	45
Norge	31	40	26	-	-	3	100	35
Sverige	39	52	9	-	-		100	33

Vi spurte også om økningen først og fremst var knyttet til aktiviteter på hjemmebane (overfor nasjonale myndigheter/organisasjoner) eller om dette gjelder den europeiske arena (aktivitet i Brussel eller i europeiske organisasjoner). En drøy halvdel av forbundene oppgir at de har økt sin tidsbruk både på europeisk nivå og hjemme, mens en av fire sier at tidsbruken først og fremst har økt hjemme. De resterende (20 prosent) sier at de først og fremst har økt sin tidsbruk på den europeiske arena. Dette bekrefter inntrykket om at beslutninger i EU-systemet i like stor grad utløser aktivitet på den hjemlige arena som på den europeiske arena. Finske forbund er noe overrepresentert blant dem som oppgir at de i hovedsak har økt tidsbruken på hjemmebane.

5.6 Oppsummering og avslutning

Et stort flertall blant nordiske fagforbund arbeider med å påvirke EU-saker hjemme eller på den europeiske arena. Andelen som har et omfattende engasjement i betydningen at de er svært aktive på ett eller flere saksfelt, er imidlertid

lavere. Et klart flertall av forbundene bruker mer tid og ressurser på saksfeltet enn for fem år siden. Det er imidlertid kun et lite mindretall av forbundene som har et omfattende EU-engasjement både hjemme og overfor EUs organer i Brussel.

Tradisjonelle arbeidsfelt for nordiske forbund gjenspeiles i EU-arbeidet. Sektordialogen, yrkesopplæring og spørsmål knyttet til forhandlinger om og iverksetting av direktiver som berører arbeidstakerrettigheter er områder som særlig mange forbund arbeider med.

De aller største forbundene har stort sett alltid et omfattende EU-engasjement. Det er derimot ikke så store forskjeller mellom små og mellomstore forbund. En forklaring kan være at vi har overlatt til forbundene å vurdere hva som kreves av innsats før man kan betegnes som «svært» eller «noe» aktiv. Det er også visse nasjonale forskjeller. Svenske forbund har oftest et omfattende EU-engasjement, norske forbund sjeldnest.

Et sentralt spørsmål er hvordan forbundene arbeider med slike saker, særlig gjelder dette det påvirkningsarbeidet som gjøres overfor EUs organer/i Brussel. Svært få forbund har egen representasjon i Brussel, og det er heller ikke mange som oppgir at de driver eget lobbyarbeid. EU-påvirkningen skjer gjennom tradisjonelle kanaler for fagbevegelsen; de internasjonale organisasjonene, egen hovedorganisasjon og gjennom kontakter med nasjonale myndigheter. Man kan derfor anta at den økte betydningen av det som foregår i EUs organer først og fremst har gitt en ny dagsorden for fagbevegelsens tradisjonelle påvirkningskanaler nasjonalt og internasjonalt, og kanskje også endret betydningen av enkelte av disse.

Hovedorganisasjonene er sentrale for forbundenes i deres EU-arbeid. Dette forsterkes videre av at en god del forbund oppgir at EFS også er en viktig aktør i deres EU-arbeid. Det er rimelig å anta at hovedorganisasjonen i mange tilfeller spiller en viktig rolle i kontakten mellom forbund og EFS. De europeiske industriføderasjonene, og i noen grad også nordiske yrkessekretariatene, er også viktige kanaler for forbund som ønsker å påvirke. Det samme gjelder nasjonale myndigheter, som er viktige for alle typer forbund.

Disse ulike kanalene kan ikke betraktes som alternative i betydningen at noen forbund benytter den ene typen kanaler, mens andre velger en annen type kanal til innflytelse. Store forbund (som ofte også har omfattende EU-aktivitet) benytter ulike typer kanaler i sitt påvirkingsarbeid. Små forbund har antakelig mindre mulighet til å utnytte de internasjonale kanalene. Norske forbund skiller seg ut ved at færre vektlegger egen hovedorganisasjon, nasjonale myndigheter og EFS. En forklaring kan være Norges posisjon som EØS-land. Dette fører blant annet til at myndighetene ikke har samme mulighet til å være med i saksgangen på EU-nivå, noe som kan gjøre at norske organisasjoner ikke i like stor grad betrakter myndighetene som en nyttig kanal til innflytelse.

6 Solidaritetsarbeid og øvrig internasjonal aktivitet

6.1 Innledning

Nordisk fagbevegelse har lang tradisjon for å engasjere seg i solidaritetsprosjekter overfor fagbevegelsen i 3. verden eller i land i det tidligere Øst-Europa. Mange av prosjektene vil ha som formål å styrke den lokale fagbevegelsen, gjerne gjennom praktisk rettede tiltak som opplæring av tillitsvalgte, støtte til å bygge fagforeningshus eller andre praktiske tiltak. Men det finnes også andre typer prosjekter, for eksempel prosjekter som skal bidra til å utvikle yrkesfaglige kompetanse blant yrkesgrupper som står forbundet nær, eller mer generelle utviklingsprosjekter. Et spørsmål som av og til stilles er om denne type aktivitet nå er blitt mindre vanlig, for eksempel fordi andre internasjonale oppgaver prioriteres, fordi mange forbund har fått mer anstrengt økonomi eller fordi forbundene i større grad konsentrerer seg om utfordringer på hjemmeplan.

Her ser vi på hvor mange og hvilke forbund som er engasjert i internasjonale solidaritetsprosjekter og hvilke typer aktiviteter. Videre ser vi på hvordan prosjektene finansieres. Bruker flertallet egne midler til denne type arbeid, eller finansieres aktiviteten eksternt? Vi ser også på et tilgrenset arbeidsområde – samarbeid med forbund i tredje verden/Øst- og Sentral-Europa om arbeidstakerrettigheter innen bransjen. Også dette er saksfelt som fagbevegelsen tradisjonelt har vært opptatt av.

6.2 Solidaritetsprosjekter

Vi spurte forbundene om de driver internasjonale solidaritetsprosjekter alene eller sammen med andre organisasjoner. Svarene viser at dette er fortsatt et område som nordiske forbund bruker tid og ressurser på. Om lag halvparten av alle forbundene i undersøkelsen – og 60 prosent av dem som er aktive internasjonalt – oppgir at de er engasjert i slike prosjekter (tabell 6.1). Andelen er lavest på Island (2 av 9 forbund) og i Danmark (39 prosent) og høyest i Sverige (65 prosent).

Det er klare forskjeller mellom forbund fra ulike typer hovedorganisasjoner. Mens tre av fire LO/SAK-forbund er aktive i denne type arbeid, gjelder dette om lag halvparten av forbund som er tilknyttet hovedorganisasjonene for funksjonærer/tjenestemenn og akademikere. Solidaritetsarbeid og solidaritetsprosjekter står på dagsorden hos de fleste større forbund. Ni av ti av forbund med mer enn 20 000 medlemmer oppgir å være aktive på dette området.

Tabell 6.1 Andel forbund som driver internasjonale solidaritetsprosjekter alene eller sammen med andre. Alle forbund og forbund som har internasjonal aktivitet. Etter land, hovedorganisasjon og størrelse. Prosent

	Andel	N
Alle, inkludert forbund uten internasjonal aktivitet	53	230
<i>Forbund med internasjonal aktivitet</i>		
I alt	60	202
<i>Land</i>		
Danmark	47	51
Finland	60	47
Norge	67	52
Sverige	74	43
Island	22	9
<i>Hovedorganisasjon^a</i>		
LO/SAK	76	70
Funksjonærorganisasjoner	54	70
Akademikerorganisasjoner	46	46
Frittstående	56	16
<i>Størrelse</i>		
Under 5000 medlemmer	38	53
5000 til 10 000 medlemmer	45	38
10 000 – 20 000 medlemmer	52	31
20 000 – 50 000 medlemmer	82	33
50 000 – 100 000 medlemmer	80	25
100 000 medlemmer og mer	100	21

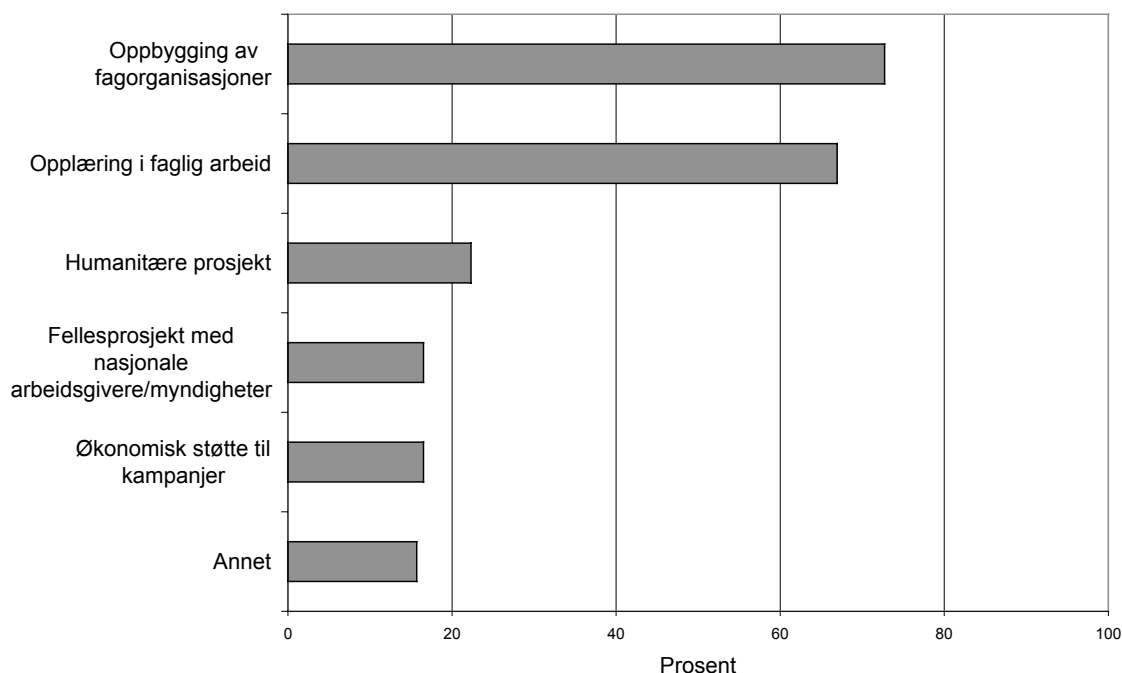
a. Se fotnote 12 – 14 i kapittel 2.

6.3 Støtte til fagbevegelsen

Hvilken type prosjekter er så forbundene aktive i? Er dette tiltak rettet direkte mot fagbevegelsen eller mer allment humanitært arbeid? Alternativene som ble listet opp var humanitære prosjekter (nødhjelp m.v.), støtte til oppbygging av fagorganisasjoner, opplæring i faglig arbeid, økonomisk støtte til kampanjer/streiker/aksjoner eller fellesprosjekter med nasjonale arbeidsgivere og/eller nasjonale myndigheter. Forbund kan ha flere prosjekter av ulik type og et prosjekt kan falle inn under flere av kategoriene. Det var derfor mulig å avmerke flere kategorier.

Nordiske forbund har først og fremst prosjekter direkte rettet inn mot å styrke fagbevegelsen, enten gjennom støtte til infrastruktur (fagforeningshus, medlemsarkiver etc) eller ved opplæring (figur 6.1). Det er få som er engasjert i mer generelle nødhjelpsprosjekter. Det er heller ikke mange som oppgir at de driver fellesprosjekt med nasjonale arbeidsgivere eller myndigheter.

Figur 6.1 Hvilken type prosjekter deltar forbundet i? (Flere svar er mulig). Kun forbund som driver solidaritetsprosjekter. Prosent. N=121

Blant LO-forbund og forbund tilknyttet hovedorganisasjonene for tjenestemenn/funksjonærer er nesten samtlige engasjert i prosjekter som dreier seg om praktisk støtte til fagorganisasjoner. En del oppgir i tillegg at de har humanitære prosjekter eller at de gir økonomisk støtte til kampanjer/streiker/aksjoner. Støtte til fagorganisasjoner er også mest vanlig blant akademikerorganisasjoner og frittstående forbund. Men blant disse forbundene finner man også større andel som *kun* er engasjert i andre typer prosjekter enn det som dreier seg om direkte støtte til fagforbund. Blant annet oppgir flere forbund under svaralternativet ”annet”, at de deltar i prosjekter som dreier seg om å styrke fagutdanningen (profesjonsutdanningen) i sitt samarbeidsland.

6.4 Finansiering

Vi ønsket å undersøke om denne type bistandsarbeid først og fremst finansieres eksternt, for eksempel via myndighetenes bistandsmidler, eller om forbundene selv skaffer fram midler til denne typen arbeid. Mange av de nordiske hovedorganisasjonene har egne sekretariater som arbeider med internasjonalt solidaritetsarbeid, og finansieringen er i stor grad basert på midler fra myndighetenes bistandsorganisasjoner.³⁸ Det er rimelig å anta en god del av de prosjekter som

³⁸ Ulandssekretariatet i Danmark (LO og FTF), LO-TCO Biståndsnämnd (Sverige) og SASK i Finland (SAK, STTK og en rekke enkeltforbund) er organisert som egne enheter som får betydelig statlige tilskudd. Norsk LO har organisert sitt bistandsarbeid i enheten Inter-

forbundene er engasjerte i, mottar støtte gjennom disse enhetene. Dette betyr at spørsmålene om finansiering i slike tilfeller vil dreie seg om egenandel, egen arbeidsinnsats osv.

Kun ett av fire forbund oppgir at arbeidet (i all hovedsak) finansieres eksternt (tabell 6.2). Flertallet må dermed skaffe egne midler som dekker deler av kostnadene ved internasjonale solidaritetsprosjekter. Halvparten av forbundene som driver internasjonale solidaritetsprosjekter oppgir at de setter av midler over driftsbudsjettet. Men det er også mange som oppgir at de har egne fond eller andre faste avsetninger, dette gjelder 45 prosent av forbundene som har slik aktivitet (og en femtedel av alle nordiske forbund). Undersøkelsen sier ikke noe om størrelsen på slike avsetninger eller fonds, men vi antar at dette vil varierer betraktelig. Vi er noe usikre på om forbundene kun refererer til egne fonds, eller om noen forbund også kan ha inkludert midler som kanaliseres via sekretariatene for internasjonalt solidaritetsarbeid (se note 40). Det er særlig LO/SAK-forbund og forbund tilknyttet hovedorganisasjonene for tjenestemenn som har fond/faste avsetninger. Dette skyldes antakelig at disse organisasjonene har lengst tradisjon for et internasjonalt arbeid, blant annet gjennom de faglige organisasjonene på globalt nivå. Andelen forbund som oppgir å ha egne fonds er høyest i Norge og Finland.

Egne fond/faste avsetninger behøver ikke bety omfattende aktivitet eller kostbare prosjekter. Det er likevel grunn til å merke seg at en ikke uvesentlig del av nordiske fagforbund oppgir å ha organisatoriske ordninger som i større eller mindre grad forplikter dem til å engasjere seg i denne type internasjonalt solidaritetsarbeid.

Tabell 6.2 *Finansieringen av internasjonale solidaritetsprosjekter. Flere svaralternativer mulig. Forbund som driver internasjonale solidaritetsprosjekter. Prosent. N=121*

	Andel
Fond	45
Setter av midler over budsjett når dette er aktuelt	53
Hovedsakelig eksternt finansiert	24

6.5 Arbeidstakerstandarder

Vi spurte også om forbundene samarbeidet med fagorganisasjoner i 3. verden eller Øst- og Sentral-Europa når det gjelder internasjonale arbeidstakerrettigheter, etiske standarder og/eller barnearbeid innen deres bransje. Dette spørsmålet ble

nasjonal faglig solidaritet (IFS) som er en del av LOs internasjonale avdeling. Det er vanlig med egenandeler for forbund/organisasjoner som søker om egne prosjekter.

stilt i forlengelsen av spørsmålene om internasjonale solidaritetsprosjekter. De som ikke er engasjert i denne type prosjektet har derfor ikke fått spørsmålet, noe som gjør at vi sannsynligvis undervurderer denne type aktiviteter noe.³⁹

Om lag halvparten av dem som er aktive i solidaritetsarbeid (og minst en firedel av alle forbund i undersøkelsen) oppgir at de har et samarbeid om internasjonale arbeidstakerrettigheter, barnearbeid m.v. I motsetning til drøftingen i kapittel 4, der vi så på kontakter i forbindelse med utplasserte arbeidstakere etc, dreier dette seg først og fremst om arbeidsvilkårene for arbeidstakere i land med langt dårligere arbeidsvilkår enn det vi finner i Norden. Selv om også denne type aktiviteter kan inneholde et element av kamp mot «sosial dumping» og beskyttelse av egne rettigheter, kan man nok anta at det først og fremst dreier seg om solidaritetsarbeid.

LO-forbund er oftest aktive på dette området, akademikerforbundene oppgir sjeldnest å ha slik aktivitet. Av dem som er aktive på dette området oppgir 10 prosent (13 forbund) at de har et samarbeid om barnearbeid. Dette er nesten bare LO-tilknyttede forbund. Det store flertallet (80 prosent) oppgir at deres kontakter dreier seg om «andre arbeidstakerrettigheter». Noen sier også at arbeidet dreier seg om andre spørsmål knyttet til etiske standarder.

Stordelen av denne type aktiviteter skjer i direkte samarbeid med enkeltforbund i de aktuelle land. Det er kun noen få (12 forbund) som angir at de har aktiviteter i forbindelse med at nasjonale konsern etablerer seg ute.

6.6 Tid og ressurser

Heller ikke på dette området er det mange som rapporterer om redusert ressursinnsats over tid (tabell 6.3). Drøye 60 prosent av de forbundene som deltar i solidaritetsprosjekter, sier at tids- og ressursinnsatsen har økt noe eller mye. En tredel sier at det ikke er noen endringer i hvor mye tid og ressurser de bruker på denne type oppgaver.⁴⁰ Kun 5 prosent oppgir at de har redusert sin innsats. Dette tyder på at de nordiske forbundene ikke har foretatt noen bevisst nedskalering av denne type innsats. Vi kan imidlertid også legge merke til at kun 13 prosent av forbundene sier at tidsbruken på dette området har *økt mye*. Dette er betydelig mindre enn for eksempel på saksfeltet EU-/EØS-saker.

³⁹ De som ikke har internasjonale solidaritetsprosjekter er også mindre aktive i andre typer internasjonalt arbeid. Dette gjelder særlig aktivitet i internasjonale faglige organisasjoner og annet samarbeid på globalt nivå. Vi kan derfor anta at en god del av dem som ikke har fått spørsmålet, ville ha svart at de ikke er aktive når det gjelder arbeidstakerrettigheter.

⁴⁰ Spørsmålet ble kun stilt til dem som i dag har denne type aktivitet. Forbund som i løpet av de siste fem årene har avvirket denne type aktivitet faller dermed utenfor. Tallene kan dermed i noen grad underdrive endringene i tids- og ressursbruk på dette området. Det er imidlertid ikke sannsynlig at avviklingen av slikt arbeid har skjedd i så stor omfatning at det vil forandre hovedinntrykket fra tabell 6.4.

Tabell 6.3 *Hvordan har forbundets tids- og ressursbruk på internasjonalt solidaritetsarbeid utviklet seg de siste 5 årene. Kun forbund som driver internasjonale solidaritetsprosjekter. Prosent. N=119*

	Prosent
Økt mye	13
Økt noe	49
Om lag stabil	34
Avtatt noe	3
Avtatt sterkt	2
Usikker	1
Total	100

6.7 Oppsummering og avslutning

Mange nordiske forbund bruker fortsatt tid og ressurser på internasjonalt solidaritetsarbeid rettet mot fagbevegelsen i tredje verden eller Øst- og Sentral-Europa. Om lag halvparten av alle nordiske forbund oppgir at de driver internasjonale solidaritetsprosjekter, enten alene eller sammen med andre forbund. Aktivitetene dreier seg i hovedsak om praktisk hjelp til å bygge og utvikle fagorganisasjoner. LO/SAK-tilknyttede forbund skiller seg ut ved at de svært ofte driver denne type prosjekter, men de fleste større forbund er på eller annen måte engasjert i denne type arbeid.

Vi har ikke foretatt noen kartlegging av hvordan arbeidet er organisert, hvor mye penger som brukes eller hvordan midlene fordeler seg på egne ressurser, generelle bistandsmidler og annen finansiering. Det er rimelig å anta at aktivitetene vil spenne fra forbund som driver mer omfattende prosjekter på egenhånd, til forbund som deltar i prosjekter som drives av de internasjonale faglige organisasjonene eller i samarbeid med de nasjonale sekretariatene for faglig solidaritetsarbeid.

De fleste forbund bruker av egne midler til denne type arbeid. En god del forbund har også fonds for denne type aktiviteter. Dette betyr det finnes institusjonelle føringer som bidrar til at denne type saker jevnlig vil stå på dagsorden. Det er liten støtte for en antakelse om at forbundene bevisst har trappet ned på denne type tradisjonelle aktiviteter til fordel for økt innsats på for eksempel den europeiske arena. De fleste forbundene oppgir enten stabil tidsbruk eller at innsatsen over tid har økt noe.

7 Organiseringen av det internasjonale arbeidet

7.1 Innledning

Flertallet av de nordiske forbund er aktive i internasjonalt arbeid. De fleste oppgir også at forbundet har økt sin tids- og ressursbruk til denne typen arbeid. Forbundene er fortsatt aktive i det som tradisjonelt har vært oppfattet som internasjonale oppgaver, for eksempel deltakelse i internasjonale faglige organisasjoner og solidaritetsprosjekter. Men man kan også se en internasjonalisering av det hjemlige og tradisjonelle arbeidet. EU-spørsmål handler like mye om å påvirke hjemlige aktører som EUs institusjoner, og i privat sektor må mange lokale tillitsvalgte og forbundene sentralt må forholde seg til europeiske samarbeidsutvalg, internasjonale oppkjøp og spørsmål om utflytting.

Vi vil i dette siste kapitlet se nærmere på hvordan dette arbeidet er organisert. Innledningsvis ser vi på hvem i forbundene som arbeider med slike saker og hvor mye tid og ressurser brukes på denne type oppgaver? Formålet med å se på dette er tredelt. For det første vil vi få et inntrykk av hvor stor del av forbundets ressurser som brukes på internasjonale saker. For det andre vil vi få et grovt inntrykk av hvor mye tid og penger som totalt går til slikt arbeid i nordisk fagbevegelse. For det tredje kan vi diskutere fagbevegelsens internasjonale aktiviteter med utgangspunkt i faktisk tids- og ressursbruk. Dette vil fylle ut beskrivelsen av forbundenes internasjonale arbeid fra de foregående kapitlene.

Videre er vi opptatt av hvilke synspunkter forbundene har på måten fagbevegelsen har organisert det internasjonale arbeidet. Det hevdes det av og til at det internasjonale arbeidet preges av at mange aktører driver med sitt uten å dra nytte av hverandres arbeid og erfaringer. Vi har bedt forbundene ta stilling til en del påstander som går på samarbeid og koordinering av det internasjonale arbeidet. Forbundene ble også bedt om å vurdere en del forhold som kan virke som barrierer for deres internasjonale arbeid. Er det mangelfulle ressurser, utilstrekkelig kompetanse på dette området, manglende interesse internt eller strid omkring internasjonale saker som oppfattes som de viktigste barrierene for forbundets internasjonale aktivitet?

7.2 Hvem arbeider med internasjonale spørsmål?

Innledningsvis ser vi på hvor mange forbund som har en person eller enhet som har ansvar for internasjonalt arbeid (internasjonal sekretær eller avdeling). Dette vil bety at noen i forbundet har et spesielt ansvar for å følge med på og ta ansvar for det tradisjonelle internasjonale arbeidet. Vi kan anta at denne type ordninger bidrar til å sikre kontinuitet i det internasjonale arbeid og til at denne typen arbeid prioriteres i en hverdag med mange andre oppgaver.

Ett av fire forbund som har internasjonal aktivitet, og 23 prosent av alle nordiske forbund totalt, oppgir at de har internasjonal sekretær eller internasjonal avdeling (tabell 7.1). Svenske forbund skiller seg ut ved ofte å ha en slik funksjon. Ikke overraskende er det først og fremst store forbund som har ansatte med særlig ansvar for internasjonale oppgaver. Blant forbund med mindre enn 50 000 medlemmer er det kun et mindretall som oppgir å ha en slik funksjon.

Tabell 7.1 Andel forbund som har internasjonal sekretær/avdeling. Alle forbund og forbund med internasjonal aktivitet. Prosent

	Andel	Alle
Alle, inkludert forbund uten internasjonal aktivitet	23	226
<i>Forbund som har internasjonal aktivitet</i>		
Alle	26	202
<i>Land</i>		
Danmark	25	51
Finland	17	47
Norge	25	52
Sverige	43	43
Island	-	9
<i>Antall medlemmer</i>		
Under 5000 medlemmer	7	53
5000 – 10 000 medlemmer	16	38
10 000 – 20 000 medlemmer	19	32
20 000 – 50 00 medlemmer	15	33
50 000 – 100 000 medlemmer	52	25
100 000 medlemmer og mer	95	20

Internasjonal sekretær vil i en del tilfeller ha andre arbeidsoppgaver ved siden av sitt ansvar for internasjonale spørsmål. Drøye 70 prosent av forbundene med internasjonal sekretær/avdeling, oppgir at denne har mer enn et halvt årsverk til disposisjon. Dette betyr at om lag 20 prosent av de internasjonalt aktive forbundene har en person som bruker halvparten av sin tid eller mer til internasjonalt arbeid.

Forbund som *ikke* har internasjonal avdeling/sekretær ble spurt om hvem i forbundet som i hovedsak arbeider med internasjonale spørsmål. Et klart flertall av disse svarer leder/generalsekretær, enten alene eller i kombinasjon med andre tillitsvalgte/saksbehandlere. I små forbund er det ikke uvanlig at leder/generalsekretær har dette ansvaret alene. I noe større forbund er også leder (ev. andre tillitsvalgte) nevnt, men sammen med andre på forbundskontoret.

Det samlede bildet er dermed at kun et mindretall av forbundene har en person eller en avdeling/enhet som i hovedsak skal arbeide med internasjonale saker. Dette er kun vanlig i større forbund, dvs forbund med minst 50 000 medlemmer. I mindre forbund – og også i en del større forbund – vil det internasjonale arbeidet utføres av personer som kombinerer dette med andre oppgaver. I mange tilfeller vil også arbeidsoppgavene være fordelt på flere personer. Dette betyr at de internasjonale oppgavene vil konkurrere om oppmerksomhet med andre saksfelt som den enkelte saksbehandler/tillitsvalgte har ansvar for.

7.3 Hvor mye tid brukes til internasjonalt arbeid?

Vi ønsket å få et anslag på hvor mye tid forbundene bruker på internasjonale saker. Forbundene ble bedt om å angi hvor mye tid – målt med årsverk – som brukes til internasjonalt arbeid. Her eksemplifiserte vi internasjonalt arbeid med «internasjonalt faglig samarbeid, EU-aktivitet, ILO, WTO, solidaritetsarbeid og annen internasjonal aktivitet». Dette bør derfor omfatte det meste av den type internasjonalt arbeid som har vært drøftet i denne undersøkelsen. Vi har også opplysninger om antall årsverk ved forbundskontoret sentralt. Ut fra dette kan vi beregne hvor stor andel av årsverkene totalt som brukes til internasjonalt arbeid.

Innledningsvis er det nødvendig å peke på at de opplysningene som er gitt om tidsbruk og økonomi er av varierende kvalitet. For forbundene vil det være vanskelig eller umulig å gi nøyaktig anslag på hvor mye tid som brukes på internasjonal aktivitet. Det vil antakelig være ganske enkelt å anslå hvor mye tid internasjonal sekretær eller avdeling har til disposisjon. Når internasjonalt arbeid er en av flere arbeidsoppgaver som en medarbeider eller tillitsvalgt har, vil anslagene bli mer omtrentlige. Vi kan også anta at det er lettere å undervurdere enn å overvurdere tidsbruk, jf. at mange små arbeidsoppgaver blir oversett. Samtidig vet vi at de som har fylt ut spørreskjemaet i hovedsak er sentralt plassert i forbundene og i det internasjonale arbeidet. Det er med andre ord personer som kjenner til forbundets arbeid og tids- og ressursbruk.⁴¹

Variierende kvalitet og nøyaktighet i svarene gjør at det er viktig å finne robuste mål når vi presenterer og diskuterer opplysningene om tidsbruk og de økonomiske postene knyttet til internasjonalt arbeid. Dette betyr at vi må finne måter å presentere data på som ikke påvirkes for mye av at enkelte svar mangler eller er upresise. Vi ser derfor på median som er et mer robust mål enn vanlig gjennomsnitt (aritmetisk gjennomsnitt), og ser også på det anslaget som skiller ut den firedelen som bruker minst tid/penger (nederste kvartil) og det anslaget som

⁴¹ Også når det gjelder spørsmålene om økonomiske poster, dvs. utgifter til kontingenter i internasjonale organisasjoner, utgifter til internasjonale møter/reiser og forbundets driftsbudsjett, finner vi varierende kvalitet på data (økonomi drøftes i avsnitt 7.4). Enkelte har latt være å gi denne type opplysninger, andre har gitt opplysninger som vi antar må være feil. Mange har imidlertid besvart disse spørsmålene uten videre problemer.

skiller ut den firedelen som bruker mest (øverste kvartil). Disse målene gir oss mulighet til å skissere et bilde som viser hvor mye tid og penger som brukes blant den gruppen forbund som ligger lavt i forbruk, den gruppen som ligger høyt i forbruk og hva som er vanlig i betydningen dem som ligger i «i midten».

Vi ba forbundene angi om lag hvor mye tid som samlet brukes til internasjonalt arbeid. Dessuten ba vi forbundene – hvis mulig – fordele dette på internasjonalt avdeling/sekretær, forbundets ledelse, saksbehandlere for øvrig og andre. Et ikke ubetydelig antall forbund har unnlatt å besvare spørsmålet om tidsbruk, enten fordi man syntes det var vanskelig å gi et anslag eller fordi man ikke ønsket å gi disse opplysningene. Vi har også fjernet enkelte svar som åpenbart er basert på misforståelser av spørsmålet. Dette betyr at vi mangler opplysninger fra 48 av 203 forbund. Det er særlig finske forbund som har unnlatt å svare på dette spørsmålet, og vi velger å se bort fra finske forbund i analysen av disse opplysningene.⁴² I og med at finske forbund ikke skiller seg vesentlig ut fra de øvrige nordiske lands forbund når det gjelder hvilke typer internasjonalt arbeid man er engasjert i, antall medlemskap i internasjonale faglige organisasjoner osv, kan vi anta at drøftingen nedenfor vil være ganske representativ også for finske forbund.

Mange av de forbundene vi ser på, bruker begrenset tid på internasjonalt arbeid. Halvparten bruker under ett halvt årsverk, og en firedel av forbundene oppgir at de bruker 0,2 årsverk eller mindre på internasjonale oppgaver. Selv om vi kan anta at det er en tendens til å undervurdere tidsbruk i slike spørsmål – mange små oppgaver regnes ikke med når tidsbruken anslås – innebærer dette likevel at flertallet av forbundene har begrenset internasjonal aktivitet sett ut fra hvor mye tid de legger ned.

Tabell 7.2 Tidsbruk til internasjonalt arbeid – antall årsverk. Danske, svenske og norske forbund. Kun forbund med internasjonal aktivitet. Kvartiler. N=142

	Antall årsverk
1. kvartil ^a	0,2
Median (2. kvartil) ^b	0,5
3. kvartil ^c	1,1

a. En firedel bruker mindre, tre firedeler bruker mer

b. Halvparten bruker mindre, halvparten bruker mer

c. Tre firedeler bruker mindre, en firedel bruker mer

⁴² Nesten halvparten av de finske forbundene har hoppet over dette spørsmålet. Vi velger derfor å se bort fra alle de finske fagforbundene i den videre analysen. I tillegg er det en del små forbund med lav internasjonal aktivitet som ikke har svart. For å unngå skjevheter på grunn av at små forbund ikke svarer, erstatter vi disse svarene med en gjennomsnittlig verdi for forbund med et noenlunde samme størrelse og tilsvarende internasjonale aktivitetsnivå.

Hvis vi inkluderer de forbundene som ikke har internasjonal aktivitet i oversikten (tabell 7.3) ser vi at i underkant av en tredel av alle nordiske forbund oppgir at de bruker mer enn ett årsverk på internasjonalt arbeid. Drøye halvparten bruker enten ikke noe tid (fordi de ikke har internasjonal aktivitet) eller anslår at de bruker mindre enn ett halvt årsverk.

Forbund som bruker ett årsverk eller mer til internasjonalt arbeid, oppgir å ha aktivitet på et bredt antall områder. Disse er vanligvis aktive i EU-spørsmål, flertallet har solidaritetsprosjekter, engasjementet i de internasjonale faglige organisasjonene er ganske omfattende målt ved antall møter og mange har også oppgaver når det gjelder EWCs/internasjonale oppkjøp.

Tabell 7.3 Tidsbruk på internasjonale saker. Alle forbund inkludert dem som ikke har internasjonal aktivitet. Kun forbund fra Danmark, Norge og Sverige. Prosent

	Prosent
Ikke internasjonal aktivitet	14
Under ett halvt årsverk	39
Ett halvt årsverk – ett årsverk	18
Mer enn ett årsverk – opp til to årsverk	18
Mer enn to årsverk	12
Total	100
N	165

Vi ønsker også å se på hvor stor andel av forbundens totale årsverk (ved forbundskontoret sentralt) som benyttes til internasjonalt arbeid. Svarene tyder på forbundene i gjennomsnitt (median) bruker rundt 2 prosent av sine samlede årsverk på internasjonalt arbeid (tabell 7.4).⁴³ Dette varierer imidlertid – den fjerdedelen som bruker mest av sin tid på dette oppgir at 3,5 prosent eller mer av tilgjengelige årsverk går til slike oppgaver, – mens de som bruker minst tid oppgir at de bruker 1,3 prosent av årsverkene eller mindre.

⁴³ Basert på anslag over tid brukt til internasjonalt arbeid som andel av totale antall årsverk i forbundets administrasjon (forbundskontoret sentralt).

Tabell 7.4 Tid brukt på internasjonale saker som prosentandel av alle årsverk på forbundskontoret sentralt. Forbund fra Danmark, Norge og Sverige. Kun forbund med internasjonal aktivitet. Kvartiler. N=136

	Andel av årsverk totalt
1. kvartil ^a	1,3
Median (2. kvartil) ^b	2,0
3. kvartil ^c	3.5

a. En firedel bruker mindre, tre firedeler bruker mer

b. Halvparten bruker mindre, halvparten bruker mer

c. Tre firedeler bruker mindre, en firedel bruker mer

Usikkerheten knyttet til dataene gjør at vi bare kan gi grove anslag på hvor mye tid som den nordiske fagbevegelsen samlet bruker på internasjonalt arbeid. De forbundene som har svart, oppgir totalt at de bruker 250 årsverk (inkludert anslag for finske forbund der vi forutsetter at disse ikke skiller seg ut fra sammenlignbare forbund fra øvrige nordiske land). Tar vi hensyn til at en del av de forbundene som ikke har deltatt i undersøkelsen også vil ha internasjonal aktivitet, kan vi anslå at det i alt brukes rundt 300 årsverk på det som oppfattes som ganske tradisjonelt internasjonalt arbeid. Selv om dette er en liten del av det arbeid som totalt utføres i nordisk fagbevegelse, kan man likevel slå fast at det foregår et betydelig internasjonalt arbeid i denne type organisasjoner.

7.4 Økonomi

Vi vurderte det som lite realistisk å få forbundene til å anslå hvor mye av deres totale økonomiske ressurser som brukes til internasjonalt arbeid. Mye av utgiftene vil være lønns- og personalutgifter, og vil være vanskelig å anslå uten mer omfattende arbeid for det enkelte forbund. Enkelte poster lar seg lettere tallfeste. Dette gjelder blant annet *kontingenter til de internasjonale organisasjonene og reiser i forbindelse med internasjonale møter*. Man kan anta at dette ved siden av lønns- og personalkostnader er to av de vesentlige utgiftskategoriene knyttet til internasjonalt arbeid.

Kontingenter

De internasjonale faglige organisasjoner drives i hovedsak ved hjelp av kontingent fra medlemmene. Slike kontingenter vil vanligvis være basert på medlemsforbundenes medlemstall, de vil variere mellom organisasjoner på nordisk, europeisk og globalt nivå og etter de internasjonale organisasjonenes aktivitetsnivå. Vi ser først på hvor mye midler forbundene bruker per medlem (tabell 7.5).

Også her har en god del forbund latt være å svare.⁴⁴ Medianen – som er det mest stabile gjennomsnittsmålet – viser at forbundene i 2001 brukte drøye 11 NOK (€ 1,41) per medlem i kontingenter til internasjonale organisasjoner og eller mellom 3 og 4 kroner (€0,44) per internasjonale medlemskap . Selv om det kan synes beskjedent, snakker vi her om beløp i størrelsesorden (minst) 90-100 millioner norske kroner per år (11 – 12,2 millioner euro). Nordiske fagforbund bidrar dermed til betydelig beløp for driften av internasjonale faglige organisasjoner.

Ut fra våre anslag utgjør kontingenter til internasjonale organisasjoner om lag 0,6 prosent av det samlede budsjettet for et gjennomsnittlig forbund (median). Men hvert fjerde forbund bruker en drøy prosent av sine kontingentinntekter til denne type kontingenter.

Tabell 7.5 Gjennomsnittlig utgifter til kontingenter til internasjonale faglige organisasjoner (per medlem, per medlemskap og i alt) og som prosentandel av forbundenes totale budsjetter. Per 2001. NOK og EURO. Forbund som er medlem av internasjonale faglige organisasjoner. Unntatt forbund fra Island.

	Totalt (per medlem)	Per medlemskap (per medlem)	I alt	Prosentandel av totalt budsjett
1. kvartil ^a	NOK 6,96 (€ 0,85)	1,70 (€ 0,21)	NOK 71 000 (€ 8 600)	0,3
Median (2. kvartil) ^b	NOK 11,56 (€ 1,41)	3,59 (€ 0,44)	NOK 267 500 (€ 32 600)	0,6
3. kvartil ^c	NOK 19,47 (€ 6,49)	6,49 (€ 0,79)	NOK 672 000 (€ 81 900)	1,1
N	133	133	138	131

a. En firedel bruker mindre, tre firedeler bruker mer

b. Halvparten bruker mindre, halvparten bruker mer

c. Tre firedeler bruker mindre, en firedel bruker mer

Reiser

Den andre store posten på driftsbudsjettet til internasjonal aktivitet, er utgifter i forbindelse med internasjonale møter (reise og opphold). Også her finner vi at en del forbund (ett av fire) har enten ikke kunnet svare eller ikke ønsket å svare.

Det er betydelig variasjon i hvor stor del av sine økonomiske midler forbundene bruker til internasjonal reisevirksomhet. De som bruker mest angir en sum som er drøye fire ganger høyere (som andel av totalt budsjett) enn de som bruker minst. For den firedelen av forbundene som bruker minst, utgjør dette en ganske marginal del av deres totale budsjetter (0,3 prosent eller mindre). Den

⁴⁴ Norske forbund har oftere enn forbund fra andre land, besvart spørsmålene om kontingenter og utgifter til internasjonale møter (se tabell 7.6). Pga usikkerhet om dataene er islandske forbund utelatt. Små forbund har noe oftere enn andre unnlatt å svare.

fjerdedelen som bruker mest, bruker halvannen prosent eller mer av sine driftsbudsjetter til møtevirksomhet. For enkelte forbund er dermed internasjonal møtevirksomhet en betydelig utgiftspost.

Forbundene bruker samlet om lag samme beløp på internasjonale møter som på kontingenter. Også her anslår vi kostnadene til 90-100 millioner NOK (11-12,2 millioner euro) totalt.

Tabell 7.6 Gjennomsnittlig utgifter til internasjonale reiser (per medlem, samlet og som andel av forbundenes totale budsjetter), NOK og EURO. Per 2001. Forbund med internasjonal aktivitet. Unntatt forbund fra Island.

	Totalt per medlem	I alt	Andel av totalt budsjett
1. kvartil ^a	NOK 5,87 (€ 0,71)	NOK 76 000 (€ 9 300)	0,3
Median (2. kvartil) ^b	NOK 10,98 (€ 1,34)	NOK 203 000 (€ 24 700)	0,6
3. kvartil ^c	NOK 25,71 (€ 3,13)	NOK 458 000 (€ 55 800)	1,5
N	138	142	134

a. En firedel bruker mindre, tre firedeler bruker mer

b. Halvparten bruker mindre, halvparten bruker mer

c. Tre firedeler bruker mindre, en firedel bruker mer

Betydelig ressurs til internasjonalt arbeid

Vi har anslått at det legges ned iallfall 300 årsverk i denne type arbeid. Et konservativt anslag vil si at dette iallfall representerer 150 millioner norske kroner (drøye 18 millioner euro). I tillegg kommer kontingenter og reise/utgifter på til sammen rundt 200 millioner kroner (drøye 24 millioner euro). Dette betyr at nordiske forbund bruker betydelige beløp på sitt internasjonale arbeid.

Økt andel av samlede økonomiske ressurser?

Vi spurte forbundene om de i dag brukte en større eller mindre andel av sine økonomiske ressurser til internasjonal virksomhet enn for fem år siden. Alt i alt oppgir 70 prosent av de nordiske forbundene at de har økt sin ressursbruk på internasjonalt arbeid, og ett av fem forbund sier at de nå bruker mye mer midler på denne type aktiviteter. Det er få som angir at ressursinnsatsen er redusert – kun 11 av 200 forbund bruker mindre ressurser enn før. I gruppen som oppgir at ressursinnsatsen er økt mye, finner vi både små og store forbund, og forbund høy så vel som med middels internasjonalt engasjement.

Tabell 7.7 ”Alt i alt, bruker forbundet en større eller mindre andel av sine økonomiske ressurser på internasjonal virksomhet i dag enn for 5 år siden? Her tenker vi både på utgifter til reisevirksomhet, kontingenter m.v. og arbeidsinnsats.” Forbund med internasjonal aktivitet. Prosent

	Mye mer	Noe mer	Om lag som før	Noe mindre	Mye mindre	Vet ikke	Total	N
Total	19	50	24	8	-	1	100	200
Danmark	10	49	29	10	-	2	100	49
Finland	15	59	17	9	-	-	100	46
Norge	26	43	26	4	-	-	100	53
Sverige	21	56	16	7	-	-	100	43
Island	22	22	44	11	-	-	100	9

7.5 Samarbeid og koordinering på nasjonalt nivå

Internasjonale saker står på dagsorden både for de nordiske hovedorganisasjonene og deres medlemsforbund. Av og til trekkes det fram at fagbevegelsens internasjonale arbeid er preget av lite samarbeid og koordinering, noe som kan føre til dobbeltarbeid, dårlig informasjonsflyt og ineffektiv ressursbruk. Vi ønsket å undersøke i hvilken grad de nordiske forbundene oppfatter samordningen av det internasjonale arbeidet som tilfredstillende. Får påstander om mangelfull koordinering og samarbeid støtte? Eller er forbundene i hovedsak fornøyd med hvordan fagbevegelsen har organisert sine ulike internasjonale engasjement?

Samarbeid mellom forbund

De nordiske forbundene ble bedt om å vurdere samarbeidet mellom nasjonale forbund på tre områder: Deltakelsen i de internasjonale yrkessekretariatene, europeiske samarbeidsutvalg/konsernfaglig samarbeid og EU-saker. Det generelle inntrykket er at de nordiske forbundene mener at det internasjonale arbeidet samordnes rimelig godt mellom ulike forbund selv om svarene også antyder at det er rom for forbedringer (tabell 7.8).

Når det gjelder påstanden om at «forbundet har et strukturert samarbeid med andre forbund i tilknytning til deltakelse i felles internasjonale yrkessekretariat, sektordialog, tariffpolitisk koordinering mv», ser vi på svarene fra forbund som er medlem av de tradisjonelle industriføderasjonene eller yrkessekretariatene.⁴⁵

⁴⁵ Vi ser kun på synspunktene fra de forbundene som er direkte berørt av de ulike typer samarbeidsutfordringer vi har opplysninger om. De fleste forbund har besvart spørsmålene, men forbund som er lite berørt vil ofte svare «nei» fordi samarbeid eller samordning er lite relevant. Vi har vurdert at det først og fremst er forbund med tilknytning til de europeiske

Drøye 60 prosent av disse forbundene sier seg klart enig i påstanden (velger skore 1 eller 2 på en skala fra 1 til 6). Det er få som mener at påstanden om godt samarbeid stemmer dårlig.

Nesten halvparten av forbundene har avtaler om EWCs eller andre internasjonale samarbeidsutvalg, gir tilslutning til et utsagn om at forbundet har jevnlig kontakt med andre forbund om konsernfaglig samarbeid/EWCs. Andelen er høyere (61 prosent) blant forbund som har mange avtaler. Selv om få forbund er direkte uenige i påstanden, er det en del som velger svaralternativer som verken uttrykker enighet eller uenighet (3 og 4).

Blant forbund som har et omfattende EU-engasjement (oppgir at de er svært aktive på ett eller flere saksfelt når det gjelder påvirkning i EU-saker) sier 60 prosent at det stemmer godt at forbundet samordner sitt EU-arbeid med andre nasjonale forbund.

Tabell 7.8 "Hvor godt stemmer følgende utsagn om forbundets samarbeid med andre forbund?" Skala der 1 betyr stemmer godt og 6 betyr stemmer dårlig. Prosent

	Stemmer godt				Stemmer Vet		Total	N
	1	2	3	4	dårlig	ikke		
Forbundet har et strukturert samarbeid med andre forbund i forbindelse med deltakelse i felles internasjonale yrkessekretariat, sektordialog, tariffpolitikk mv	39	24	10	6	9	7	100	127 ^a
Forbundet har jevnlig kontakt med andre forbund i forbindelse med konsernfaglig samarbeid, ESU mv	15	33	25	15	6	3	100	69 ^b
Forbundet samordner arbeidet med EU-saker med andre nasjonale forbund	30	30	16	5	9	7	100	93 ^c

a. Forbund som er medlem av yrkessekretariat på europeisk eller globalt plan tilnyttet den tradisjonelle fagbevegelsen

b. Forbund som har avtaler om ESU eller andre internasjonale samarbeidsutvalg

c. Forbund som oppgir at de er svært aktive på ett eller flere saksfelt som angår EU

Samlet kan vi si at forbundene tegner et overveiende positivt bilde av kontakt, samordning og samarbeid nasjonale forbund imellom. Vi hadde i utgangspunktet

eller globale yrkessekretariatene som er aktuelle for utsagn 1. Medlemmer av andre internasjonale organisasjoner vil som regel være alene som nasjonalt medlem.

ventet at flere forbund ville være kritiske til hvordan ulike forbund samarbeider i slike saker, jf. at det ofte trekkes fram at det foregår dobbeltarbeid eller at man ikke har ressurser til å holde seg orientert om hva andre nasjonale forbund gjør. På den annen side ville et negativt svar lett kunne tolkes som kritikk av egen innsats på dette området, siden vi her ber om en vurdering av forbundets eget arbeid og koordinering. Det er derfor ikke urimelig å fortolke svarene slik at de som ikke er helt enige (midtgruppen) nok ser et forbedringspotensial.

De største forbundene og de av forbundene som er mest aktive internasjonalt, vurderer samordningsarbeidet mest positivt. Dette kan skyldes at disse er mye ”ute” og dermed ofte treffer representanter fra andre forbund, noe som innebærer at man blir rimelig godt informert om hva andre forbund driver på med.

Samarbeid mellom forbund og hovedorganisasjoner

Vi stilte også spørsmål om samarbeidet mellom forbund og hovedorganisasjon. Forbundenes internasjonale arbeid skjer ofte gjennom yrkessekretariatene, men de har også interesser i saker som hovedorganisasjonene arbeider med i de internasjonale paraplyorganisasjonene NFS, EFS og FFI og omvendt. Uten gjensidig informasjon og samordning i forhold til hva som skjer i andre kanaler kan dermed nasjonale forbund og deres hovedorganisasjoner fremme sprikende synspunkter, drive dobbeltarbeid eller bruke unødig tid på å kartlegge hva som skjer.

Forbundene ble bedt om å ta stilling til påstanden om at *forbundet informerer/konsulterer hovedorganisasjonen om viktige saker i yrkessekretariatene/ sektordialogen*. Vi brukte samme skala som for spørsmålene om samarbeid ulike forbund imellom. Rundt 40 prosent av de aktuelle forbundene sier at det stemmer godt at de selv informerer/konsulterer sin hovedorganisasjon i slike saker (tabell 7.9). Hvert femte forbund er klart uenig i en slik påstand. Det er i tillegg en betydelig andel forbund som verken avviser eller bekrefter påstanden, dvs velger svaralternativene i midten.

Vi spurte også om informasjon motsatt vei. En like stor andel – rundt 40 prosent av forbundene – sier at det stemmer godt at hovedorganisasjonen orienterer forbundet om saker som behandles i NFS/EFS eller i den sentrale sosialdialogen. Også her er det få som tar klart avstand fra en påstand. Et mer generelt utsagn om at *”det er effektiv informasjonsflyt mellom forbund og hovedorganisasjon”* får også noenlunde samme oppslutning. Selv om det er få som er klart kritiske, tyder dermed svarene på at det er betydelig rom for å styrke informasjonsflyten.

Tabell 7.9 "Hvor godt stemmer følgende utsagn om samarbeidet mellom forbund og hovedorganisasjon?" Skala der 1 betyr stemmer godt og 6 betyr stemmer dårlig. Prosent

	Stemmer godt				Stemmer Vet dårlig ikke		Total	N	
	1	2	3	4	5	6			
Forbundet informerer/konsulterer hovedorganisasjon om viktige saker i yrkessekretariatene/EUs sektordialog	15	26	20	17	10	5	5	100	115 ^a
Hovedorganisasjonen konsulterer/informerer forbundet om hva som skjer i NFS/EFS/FFI	16	25	24	12	8	6	8	100	158 ^b
Forbundet arbeider aktivt for å påvirke hovedorg. mandat i europeiske forhandlinger/godkjenning av europeiske avtaler	8	19	25	15	14	14	3	100	157 ^b
Det er effektiv informasjonsflyt mellom hovedorganisasjon og forbund i internasjonale saker	15	27	25	18	7	4	3	100	178 ^c
Arbeidsdelingen mellom forbundet og hovedorganisasjonen preges av mye dobbeltarbeid	2	3	12	15	31	29	8	100	177 ^c

a. Forbund som er medlem av internasjonale yrkessekretariat som er knyttet til EFS/FFI direkte eller indirekte.

b. Forbund som er tilknyttet en hovedorganisasjon som er medlem av NFS/EFS/FFI.

c. Alle forbund som er medlem av en hovedorganisasjon

Store forbund og forbund med høy aktivitet i sine internasjonale organisasjoner sier oftest at det er gode informasjonsrutiner mellom forbund og hovedorganisasjon. De forbundene som sier at de selv holder sin hovedorganisasjon orientert, framhever også oftest at de selv holdes informert av sin hovedorganisasjon. En forklaring er at dette er et ressurspørsmål, jf. at større forbund ofte har personer som arbeider fulltid med internasjonale saker og som kan ha oppmerksomhet rettet mot slike spørsmål. Norske forbund avviser oftere enn andre at forbundet og hovedorganisasjonen informerer hverandre om arbeidet i de internasjonale organisasjonene.

Vi ba også forbundene ta stilling til om arbeidsdelingen mellom forbund og hovedorganisasjon er preget av mye *dobbeltarbeid*. Formålet var å gi forbundene

mulighet til å komme med synspunkter mer generelt på hvordan fagbevegelsen har organisert det internasjonale arbeidet. Hele 60 prosent av forbundene avviser at arbeidsfordelingen mellom de to typer organisasjoner er preget av mye dobbeltarbeid, og kun 5 prosent sier at dette stemmer godt. Forbund med lav internasjonal aktivitet avviser oftest en slik påstand. Store forbund og forbund som er aktive internasjonalt – målt ved antall møter – har noe større tilbøyelighet til å gi et svar som indikerer verken klar enighet eller uenighet når det gjelder påstanden. En forklaring kan være at når aktiviteten er lav, er sannsynligheten for dobbeltarbeid begrenset. Når aktiviteten er høy erfarer man i større grad at det kan være en utfordring å unngå dobbeltarbeid.

Partene på europeisk nivå har de senere årene inngått europeiske avtaler på noen områder, og ført forhandlinger på flere. Selv om det fortsatt dreier seg om et begrenset antall saker, er dette likevel et område hvor de nasjonale forbundene/hovedorganisasjonene enten har utviklet rutiner for saksbehandling eller er på vei til å gjøre dette.⁴⁶ Er så forbundene aktive i å påvirke hovedorganisasjonenes mandat i slike forhandlinger? Kun ett av fire forbund sier at dette stemmer godt, og andelen som avviser at dette er tilfelle er høyere enn andelen forbund som sier at det stemmer. Denne type påvirkningsarbeid er vanligst blant store forbund. Blant forbund med mer enn 50 000 medlemmer, er halvparten enige i en påstand om at forbundet arbeider aktivt med å påvirke hovedorganisasjonens mandat i europeiske forhandlinger. Dette gjelder kun 17 prosent av forbundene med under 5000 medlemmer. Dette avspeiler trolig at interessen og muligheten for slik påvirking avhenger av ressurser og internasjonal erfaring. To typer forbund skiller seg ut ved at mange oppgir å arbeide aktivt for å påvirke hovedorganisasjonenes mandat i slike forhandlinger; danske LO-forbund og forbund tilknyttet hovedorganisasjonene for tjenestemenn i Sverige, Danmark og Finland. Norske, svenske og finske LO-forbund oppgir på sin side sjelden at de arbeider aktivt på dette området. Dette synes noe overraskende i og med at mange LO-forbund på et tidligere spørsmål oppgir at de arbeider aktivt for å påvirke den nasjonale fagbevegelsens posisjon i saker som angår europeiske forhandlinger, sosialdialogen etc. En forklaring kan være at det ikke har vært vesentlig uenighet om hovedorganisasjonens mandat eller om en avtale skal godkjennes/ikke.

⁴⁶ Se Andersen red. (2003) for en beskrivelse av de nordiske fagbevegelsenes arbeid i forbindelse med implementeringen av direktivene om deltidsarbeid og midlertidige ansatte. Her diskuteres også politikktutformingsfasen, dvs forhandlingene.

Karteller

I enkelte land spiller karteller en rolle i det internasjonale arbeidet. Dette gjelder først og fremst dansk LO, men også norsk LO har karteller for ulike sektorer. Av disse er det først og fremst karteller for de statsansatte som har en mer omfattende virksomhet.

Danske LO-forbund oppgir at de overlater mye av det internasjonale arbeidet til sine karteller. De er også enige i en påstand om at kartellene er viktige i samordningen av det internasjonale arbeidet. Norske LO-forbund tillegger ikke LO-kartellene noen rolle i det internasjonale arbeidet, verken som samordningsinstans eller som utøver av det internasjonale arbeidet.

7.6 Organisatoriske barrierer for internasjonalt arbeid

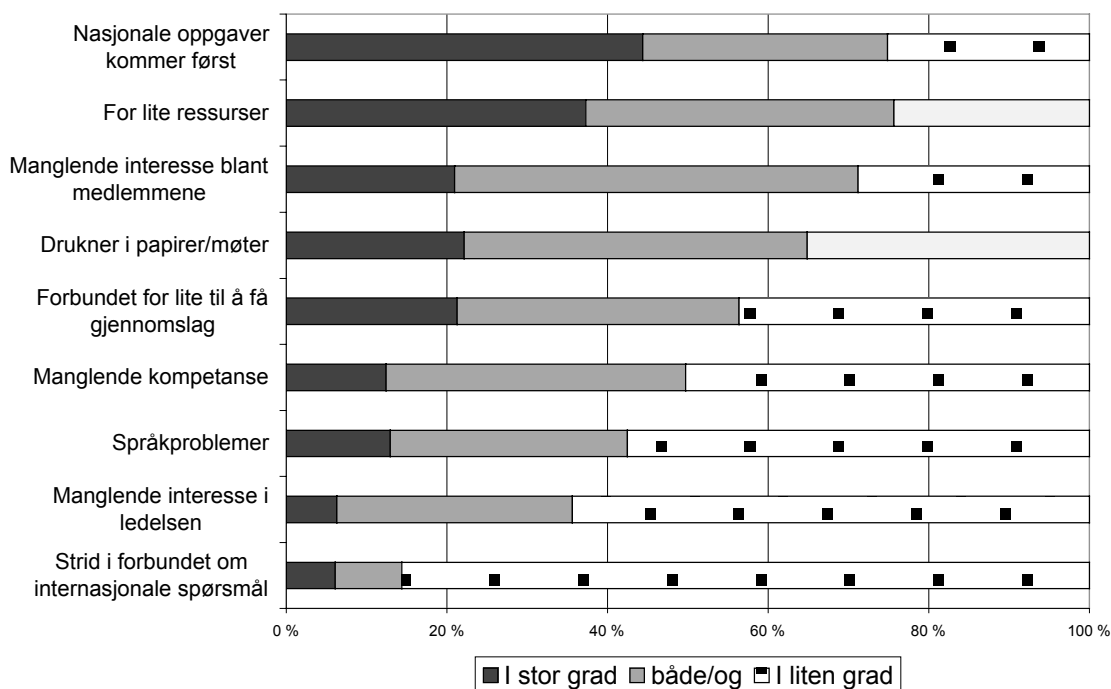
Som avslutning på spørreundersøkelsen ba vi forbundene ta stilling til en del påstander om hvilke forhold som kan virke som barrierer for *deres eget* internasjonale arbeid. Dette dreier seg både om egne ressurser – inkludert kompetanse i denne type saker – og interesse for denne type arbeid blant medlemmene og forbundets ledelse.

Ikke overraskende er *manglende ressurser til internasjonalt arbeid* det forholdet som flest forbund mener er et betydelig hinder (figur 7.1). En drøy tredel av forbundene angir at «for lite ressurser til denne typen arbeid» i stor grad er et hinder for deres internasjonale arbeid. En annen påstand skulle fange opp noe av det samme: *Når ressursene skrumper kommer nasjonale oppgaver først*. Her sier to av fem forbund seg klart enig i påstanden. Det er et kun et lite mindretall som mener at knappe ressurser er uten betydning. Samtidig kan man nok argumentere for at det skal mye til før et fagforbund mener at man ikke kunne gjort en bedre innsats gitt mer ressurser. Det er dermed mer realistisk å se på hvor mange som mener ressursmangel er et betydelig hinder (”i stor grad”). Små forbund og forbund med begrenset internasjonal aktivitet trekker oftest fram at manglende ressurser er en viktig barriere for deres internasjonale arbeid. Blant de mest aktive forbundene internasjonalt, avviser om lag halvparten at ressursmangel er et betydelig hinder.

Forbundene er mer tilbakeholdne ved å trekke fram *manglende kompetanse internt* som en viktig barriere for deres internasjonale arbeid. Halvparten av forbundene avviser klart at manglende kompetanse i internasjonale saker er et vesentlig problem, mens det er nesten 60 prosent som avviser at språkproblemer er en viktig barriere. Kun 12-13 prosent sier seg enig i at manglende kompetanse i internasjonalt arbeid eller språkproblemer er et betydelig hinder for dem. Også her er det en god del som verken avviser eller støtter disse påstandene. En mulig fortolkning er at god del forbund erkjenner at det er utfordringer på disse

områdene, om enn flertallet ikke betrakter disse som sentrale barrierer. LO-forbund trekker oftere enn andre fram språkproblemer mens forbund med lav internasjonal aktivitet noe oftere enn andre ser manglende kompetanse i internasjonale spørsmål som en barriere.

Figur 7.1 Barrierer for eget forbunds internasjonale arbeid. Andel som sier i stor grad (skore 1 og 2 på en skala fra 1 til 6), både og (skore 3 og 4) og i liten grad (5 og 6). Prosent

Forbundene avviser blankt at *intern strid* i forbundet om internasjonale saker er et problem – hele 85 prosent sier at dette i liten grad er en hindring (og to av tre velger å avmerke dette med skore 1). *Manglende interesse i ledelsen* oppfattes heller ikke som en viktig barriere – kun 6 prosent sier at dette i stor grad er et betydelig problem.⁴⁷ To tredeler av forbundene avviser klart at dette er en barriere. Derimot er det større oppslutning om at *manglende interesse blant medlemmene* har betydning for det internasjonale arbeidet. Hvis medlemmene ikke er interessert i slikt arbeid, kan det være vanskelig for forbundets ledelse å prioritere internasjonale spørsmål i planer og budsjetter. Selv om andelen som angir at dette er en betydelig barriere ikke er så høy (29 prosent), er det enda færre som avviser påstanden. Det er derfor rimelig å anta at mange av dem som arbeider med slike spørsmål på sentralt nivå erfarer at det kan være vanskelig å få den

⁴⁷ Leder/generalsekretær eller andre i forbundets ledelse har fylt ut skjemaet i om lag halvparten av tilfellene. Det er kanskje ikke grunn til å vente at mange av disse vil avmerke manglende interesse i ledelsen som et vesentlig moment.

oppmerksomhet og interesse for slike saker. Det er imidlertid ikke noe systematikk i hvilke typer forbund som særlig trekker fram manglende interesse blant medlemmene, dette gjør seg gjeldende både blant store og små forbund, blant forbund med høy og lav internasjonal aktivitet og blant forbund fra de ulike land og hovedorganisasjoner.

Forbundene er delt når det gjelder påstanden om at *det internasjonale arbeidet er for byråkratisk* (vi drukner i papirer, møter og byråkrati). En knapp tredel avviser dette, noe færre støtter påstanden (22 prosent) mens flertallet verken avviser eller støtter en slik påstand (50 prosent). Også når det gjelder at *forbundet er for lite for å få gjennomslag i internasjonale organer* er synspunktene delt. Det er naturlig nok flest små forbund som oppgir at det er et problem at forbundet er for lite til å få gjennomslag. Men selv blant forbund med under 5 000 medlemmer avviser flertallet at dette er en hindring for deres internasjonale arbeid. Det kan dermed synes som om argumenter oppfattes som viktigere enn størrelse.

Kan man så anta at det forekommer en viss skjønning – at utfordringene knyttet til intern prioritering og intern kompetanse er større enn forbundene antyder? I noen grad kan det nok være slik. I noen grad evaluerer de som fyller ut sin egen innsats, og det på et område som de fleste mener er viktig og at stadig større betydning. Samtidig kan man nok legge *rangeringen* i figur 7.1 grunn for en vurdering av hvilke forhold som betyr mye og hvilke som er av mindre betydning. Manglende interesse blant medlemmene er en større utfordring enn manglende interesse i ledelsen eller uenighet om denne type saker. Manglende ressurser til denne type arbeid oppfattes også som et større hinder enn for eksempel språkproblemer og manglende kompetanse på internasjonale saksfelt.

7.7 Oppsummering og avslutning

I dette kapitlet har vi sett på hvordan fagbevegelsens internasjonale arbeid er organisert, hvem jobber med dette, hvor mye ressurser har man til disposisjon, hvordan samordnes arbeidet mellom forbund og forbund/hovedorganisasjon og hva oppfattes som viktige og mindre viktige hindre for fagbevegelsens internasjonale arbeid. Forbundene i undersøkelsen spenner fra de helt små, med om lag 1000 medlemmer, til forbund med drøye 500 000 medlemmer. Det vil derfor være stor variasjon i hvor mye tid og penger som legges ned i det internasjonale arbeidet.

Av de om lag 230 forbundene som har svart på undersøkelsen – inkludert dem som ikke har noen form for internasjonal aktivitet – kan man anta at om lag halvparten bruker et halvt årsverk eller mindre på denne type arbeid, mens en knapp tredel oppgir at de bruker ett årsverk eller mer på denne type arbeid. Blant forbund med internasjonal aktivitet oppgir 20 prosent at de har internasjonal avdeling eller internasjonal sekretær som bruker minst ett halvt årsverk på inter-

nasjonale saker, dvs at det finnes personer på forbundskontoret har internasjonale spørsmål definert som sine (viktigste) arbeidsoppgaver. Ser man opplysningene i sammenheng kan man dermed anta at en firedel av de internasjonalt aktive forbundene bruker så mye tid at arbeidet er mer kontinuerlig og omfattende.

Et svært grovt anslag viser at det gjennomsnittlige forbundet bruker om lag 2 prosent av sine årsverk til klart definerte internasjonale oppgaver, og at en drøy prosent av driftsbudsjettet går til deltakelse på møter og kontingenter til internasjonale organisasjoner. Dette vil summere opp til en betydelig nordisk ressursinnsats totalt, og et flertall av forbundene sier også at de bruker en større andel av sine økonomiske ressursene til internasjonalt arbeid. Samtidig er det klart at fagbevegelsen fortsatt kun bruker en ganske liten andel av sine samlede ressurser til denne typen arbeid.

Undersøkelsen har vist at en rekke forbund er aktive internasjonalt, at mange forbund har ganske begrensede ressurser til dette arbeid, men at enkelte (større) forbund både har store ambisjoner og legger ned betydelige ressurser i sitt internasjonale arbeid. Det var derfor av interesse å se i hvilken grad forbundene mener at man står overfor vesentlige utfordringer når det gjelder samarbeid og koordinering. Flertallet av forbundene synes å være godt fornøyd med arbeidsdelingen mellom hovedorganisasjon og forbund, og mener at informasjonsflyten er tilfredsstillende både generelt og når det gjelder det som skjer i de ulike typer internasjonale faglige organisasjoner. Andre – mer kvalitative anlagte undersøkelser – har vist mer varierende erfaringer på dette området. Både bransjestudiene i dette programmet, og intervjuer med hovedorganisasjonene indikerte at informasjon og samordning mellom forbund og hovedorganisasjon i mange tilfeller var et svakt punkt.

8 Avslutning

Bakgrunnen for denne undersøkelsen var en antakelse om at saker med internasjonalt aspekt blir stadig mer viktig for de nordiske arbeidstakerorganisasjonene. Undersøkelsen omfatter følgende typer internasjonalt arbeid:

- medlemskap og aktivitet i internasjonale faglige organisasjoner
- påvirkning av EU-relevante saker nasjonalt og på europeisk nivå
- internasjonalt solidaritetsarbeid
- internasjonale samarbeidsutvalg (ESW og andre) og/eller internasjonale oppkjøp
- bilateralt samarbeid om lønn, utplasserte arbeidstakere m.v.
- sympatiaksjoner og annen type påvirkningsarbeid (ILO, WTO etc)

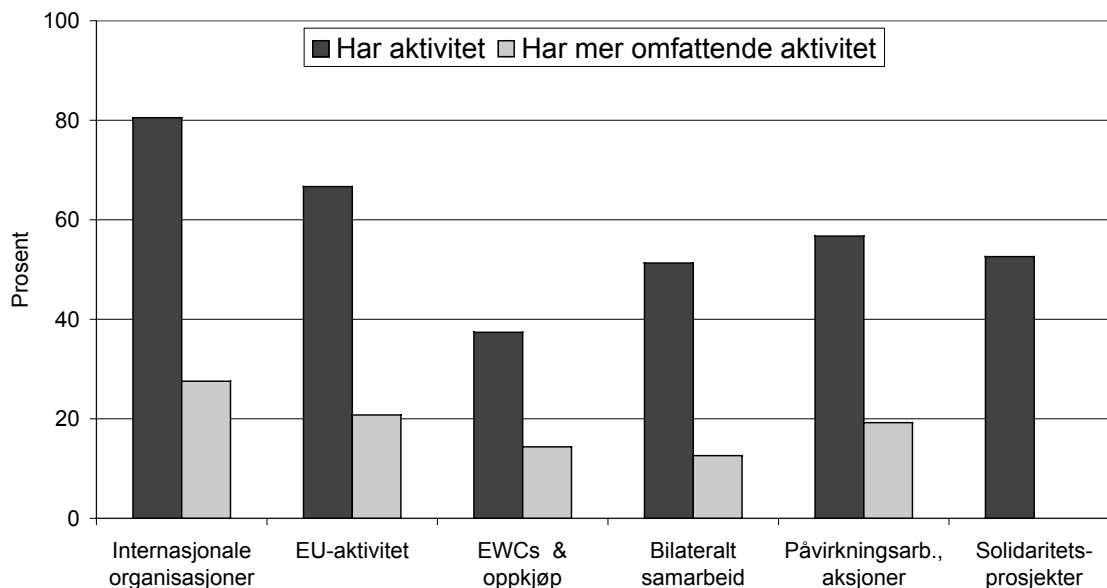
Av de om lag 230 forbundene som har svart på undersøkelsen er det 30 (ca 13 prosent) som ikke har noen internasjonal aktivitet. Vi regner med at andelen undervurderes noe, jf. at svarprosenten er lavest blant små forbund og det er først og fremst de minste forbundene som ikke har noen internasjonal aktivitet.

Aktivitetsnivået varierer betydelig mellom de øvrige forbundene, både når det gjelder hvilke tema det arbeides med og hvor omfattende aktiviteten er. I dette avsluttende kapitlet oppsummer vi hva undersøkelsen sier om den internasjonale aktiviteten totalt.

8.1 Mange deltar – et mindretall har omfattende aktivitet

Det er betydelig variasjon både når det gjelder hvilke internasjonale saksfelt forbundene arbeider med og hvor aktive de er. Det store flertallet av nordiske forbund er medlem av internasjonale faglige organisasjoner, mens ikke mer enn en drøy tredel rapporterer om aktivitet i tilknytning til internasjonalisering av bedriftene (figur 8.1). Andelen forbund som har mer omfattende aktivitet på disse områdene, er klart lavere. Mens en drøy firedel av forbundene deltar bredt i sine internasjonale organisasjoner – definert som at de deltar på minst 20 møter i året – er det kun ett av åtte forbund som har et mer omfattende arbeid når det gjelder internasjonalisering av bedriftene (EWCs og oppkjøp/utflyttinger).

Figur 8.1 Andel forbund med som deltar på ulike internasjonale saksfelt og andel forbund med omfattende aktivitet. Alle forbund inkludert dem som ikke har internasjonal aktivitet. Prosent. N=231

Note til figur 8.1: Følgende definisjoner er brukt for å klassifisere forbund med omfattende aktivitet:

Internasjonale organisasjoner: 20 møter årlig eller mer⁴⁸

EU-aktivitet: svært aktiv på ett område både på nasjonalt nivå og på europeisk nivå

EWCs og oppkjøp: har mer enn fem EWCs eller er aktive i mer enn fem saker som angår internasjonalisering årlig

Bilateralt samarbeid: har samarbeid utenfor Norden både når det gjelder lønn og gjestearbeidere

Påvirkningsarbeid og aksjoner: deltar enten i mer krevende aksjoner (boikott og blokade) eller har mer regelmessig kontakt med ILO, WTO m.fl.

Solidaritetsprosjekter: her har vi ikke datagrunnlag for å skille ut noen med mer omfattende aktivitet

I de foregående kapitlene har vi sett på aktivitetsnivået innen de ulike saksfeltene hver for seg. Hvordan ser så bildet ut når vi ser på den internasjonale aktiviteten samlet? En grov kategorisering viser at om lag en tredel av forbundene har lav/ingen aktivitet når det gjelder internasjonalt arbeid, mens hvert femte forbund har omfattende aktivitet på et bredt felt. De mest aktive forbundene representerer imidlertid en større andel av de organiserte lønnstakerne. Den tredelen av nordiske forbund som har lav eller ingen internasjonal aktivitet, har om lag ti prosent av de organiserte arbeidstakerne. Den femtedelen av

⁴⁸ Noen forbund svarte ikke på dette spørsmålet. For disse benyttet vi svarene fra et lignende spørsmål der vi ba om anslag på antall internasjonale møter samlet.

forbundene som har omfattende internasjonal aktivitet, representerer over halvparten av de organiserte lønnstakerne i de nordiske landene.

Tabell 8.1 Forbundene (Island unntatt) fordelt på samlet aktivitetsnivå. Alle forbund inkludert forbund uten internasjonal aktivitet. Andel av forbund og forbundenes andel av organiserte lønnstakere. Prosent

	Prosent av forbundene	Prosent av organiserte lønnstakere (anslag)
Ingen internasjonal aktivitet	12	4
Lav aktivitet ^a	20	6
Middels aktivitet	45	34
Høy aktivitet ^b	22	56
Total	100	100
N	231	231

a. Lite krevende aktivitet på ett til tre saksfelt, ikke omfattende aktivitet på noe saksfelt

b. Omfattende aktivitet på tre saksfelt eller mer (se figur 8.1).

Inntrykket av at kun et mindretall av de nordiske forbundene har bred og omfattende internasjonal aktivitet, støttes også av opplysninger om tidsbruk. Flertallet bruker under ett årsverk på denne type aktiviteter, og det er også et mindretall som har internasjonal sekretær eller liknende. Likevel er altså flertallet av de fagorganiserte arbeidstakerne med i forbund med høy eller middels internasjonal aktivitet.

8.2 Internasjonale saker står høyere på dagsorden

Vi spurte forbundene hvordan tids- og ressursbruken på ulike typer internasjonalt arbeid har utviklet seg over de siste fem årene, og om forbundet i dag samlet sett bruker mer av sine økonomiske ressurser på internasjonalt arbeid. I tabell 8.2 tar vi utgangspunkt i alle forbundene – inkludert dem som ikke har noen internasjonal aktivitet på området – og ser på hvor stor andel som oppgir at de har økt ressursinnsatsen.

60 prosent av de nordiske fagforbundene oppgir at de bruker en større andel av sine økonomiske ressurser til internasjonal virksomhet i dag enn for fem år siden – og hvert åttende forbund oppgir at de bruker mye mer (tabell 8.2). To saksfelt peker seg ut ved å ha fått en viktigere plass på dagsorden målt ved bruk av tid og ressurser; arbeidet i de internasjonale faglige organisasjonene og EU-relevante saker. Drøye halvparten av forbundene totalt oppgir at de bruker mer tid og ressurser på disse to saksfeltene, og hvert femte forbund sier at de bruker *mye mer* tid og ressurser. Forbundene som rapporterer om sterk økning i innsats på

disse to områdene, representerer om lag en tredjedel av Nordens fagorganiserte arbeidstakere.

Tabell 8.2 Andel forbund som oppgir at de bruker mer tid og ressurser til ulike typer internasjonalt arbeid/bruker mer av sine samlede økonomiske ressurser på denne typen arbeid. Andel som sier «mye mer» parentes. Alle forbund inkludert forbund uten internasjonal aktivitet. Prosent

	Andel
Andel av forbundets samlede økonomiske ressurser som går til internasjonalt arbeid ^a	60 (16)
Internasjonale organisasjoner	55 (18)
EU-saker	51 (20)
EWC og oppkjøp ^a	19 (5)
Internasjonalt solidaritetsarbeid	32 (7)

a. En feil i spørreskjemaet har gjort at enkelte forbund ikke har besvart disse spørsmålene. Vi har forutsatt at disse har en svarfordeling som tilsvarer forbund med liknende omfang av internasjonal aktivitet

Vi har også sett på hvor mye ressurser fagbevegelsen bruker på internasjonalt arbeid. Selv om anslagene er beheftet med betydelig usikkerhet, tyder undersøkelsen på at de nordiske forbundene samlet benytter iallfall 350 millioner norske kroner årlig på kontingenter, reiser og arbeidskraft. Samlet sett legges det dermed ned betydelig innsats når det gjelder internasjonale spørsmål.

8.3 Arenaer og aktører

Forbund med omfattende internasjonal aktivitet vil forholde seg til et omfattende nettverk i sitt internasjonale arbeid, inkludert aktører på nasjonalt nivå. I kapittel 1 diskuterte vi hvilke faglige maktressurser fagbevegelsen har, og hvilke aktører og arenaer som finnes (figur 1.2 og figur 1.1). Hvilket samlet inntrykk gir så undersøkelsen av kanaler og kontakter?

De *internasjonale faglige organisasjonene på bransjenivå* – den tradisjonelle kanalen til internasjonalt faglig innflytelse – står fortsatt sterkt. De fleste forbund har kontakt til søsterforbund innen sin bransje gjennom medlemskap i slike organisasjoner – ofte ved at man deltar på nordisk, europeisk og globalt nivå – og et stort flertall vurderer deltakelsen som nyttig. De internasjonale organisasjonene er viktige for påvirkingsarbeid i EU-saker, noe som forsterkes av at den nordiske fagbevegelsesens engasjement i stor grad er konsentrert om tradisjonelle fagforeningstema som sosial- og sektordialogen og arbeidstakerrettigheter. Knappt noen nordiske forbund har egen representasjon i Brussel og det er også få som driver egen lobbyvirksomhet. Dette betyr at kontakter til den type organisasjoner som er representert i Brussel – for eksempel

de europeiske bransjeorganisasjonene – vil være viktig. De fleste forbundene – og spesielt dem som er mest aktive i EU-spørsmål – viser også til at de europeiske bransjeorganisasjonene er blitt viktigere over tid. Det er videre rimelig å anta at EU ikke bare har økt betydningen av organisasjonene på europeisk nivå, men at dette (sammen med andre tema) har bidratt til en revitalisering av de nordiske organisasjonene og den nordiske arena (jf. bransjestudiene i dette programmet). De internasjonale faglige organisasjonene vil også være arena for en vesentlig del av det engasjementet forbundene har på øvrige områder av det internasjonale arbeidet, for eksempel ulike typer sympatiaksjoner. Den praktiske betydningen av disse organisasjonene vil dog variere betraktelig, dels fordi de internasjonale organisasjonene har ulikt aktivitetsnivå og dels fordi de nasjonale forbundenes deltakelse varierer mye.

Få forbund har direkte kontakt med *paraplyorganisasjonene på internasjonalt nivå* (NFS, EFS og FFI). Kun 11 av de rundt 230 forbundene i undersøkelsen har hatt direkte kontakt med disse organisasjonene. En betydelig andel sier imidlertid at de har indirekte kontakt via sin hovedorganisasjon. Når denne type internasjonale organisasjoner likevel trekkes fram i forbindelse med EU-arbeid, kan dette tilskrives indirekte påvirkning enten gjennom egen hovedorganisasjon eller via de europeiske industriføderasjonene.

Bilateral kontakt mellom forbund fra ulike land – dvs kontakt utenom den formelle arenaen som de internasjonale organisasjonene gir – er også en del av fagbevegelsens internasjonale arbeid. Mange forbund sier at de har et uformelt samarbeid om lønn og arbeidsvilkår. Samarbeid innen Norden dominerer, og få har et samarbeid som strekker seg utover EU-landene fra før 2004. Undersøkelsen tyder på at denne typen samarbeid er en forlengelse av kontakten i de faglige internasjonale organisasjonene, ikke et alternativ. Det er en del direkte kontakt mellom forbund i saker som angår EWCs og internasjonale oppkjøp/utflyttinger. Få forbund indikerer at dette skjer jevnlig, og inntrykket er at denne typer kontakter oppfattes som positive, men med (kun) moderat utbytte.

Fagbevegelsen deltar også i ulike typer sympatiaksjoner, og forholder seg til *internasjonale institusjoner* som ILO, WTO m.fl. Dette vil vanligvis være markeringer som ikke er alt for arbeidskrevende. Kun et mindretall av forbundene har mer omfattende kontakt med de internasjonale institusjonene som ILO, WTO m.v. eller har deltatt i mer omfattende *sympatiaksjoner* som for eksempel boikott/blokade. Langt flere – særlig innen den tradisjonelle fagbevegelsen – har deltatt i underskriftsaksjoner, demonstrasjoner etc.

Flere av de aktivitetene vi har behandlet her fordrer i betydelig grad samarbeid og samarbeidspartnere på *nasjonalt plan*. For eksempel vil påvirkning av EU-saker i like stor grad fordrer aktivitet på nasjonalt nivå som på europeisk nivå. *Egen hovedorganisasjon* trekkes fram som en sentral aktør når det gjelder EU-spørsmål, ikke minst av de forbundene som er mest aktive på dette området. Det

samme gjelder *nasjonale myndigheter*. De fleste forbundene er rimelig tilfreds med informasjonsflyten og samarbeidet mellom hovedorganisasjon og forbundet i internasjonale saker. Det samme gjelder samarbeidet mellom ulike nasjonale forbund i internasjonale spørsmål. Samtidig er en rimelig tolkning av data at det er potensial for forbedret samordning. Danske LO-forbund viser også til at *kartellene* er viktige i deres internasjonale arbeid, og at saker overlates til disse. Kartellene i norsk LO spiller derimot ikke noen vesentlig rolle i forbundenes internasjonale arbeid.

8.4 Utbytte og barrierer

De fleste forbundene er ganske tilfreds med samarbeidsforhold og samarbeidspartnere i fagbevegelsens internasjonale arbeid. Deltakelse i de internasjonale organisasjonene betegnes i hovedsak som nyttig – særlig gjelder dette medlemskap på nordisk og europeisk nivå – og mange mener også at disse organisasjonene er blitt viktigere over tid. Dette understrekes av at et flertall av forbundene bruker mer tid og ressurser på disse organisasjonene. Det er også få forbund som er direkte kritiske til den samordningen som skjer mellom ulike aktører på nasjonalt nivå (selv om mange antyder et forbedringspotensial når det gjelder samordning og samarbeid). To modifikasjoner må knyttes til disse vurderingene. For det første tror vi at undersøkelsen ikke fullt ut reflekterer de kritiske refleksjoner som fram i personlige intervjuer (jf. bransjestudiene i programmet), noe som antakelig har sammenheng med spørreskjemametoden. For det andre vet vi at mange av forbundene har begrenset internasjonal aktivitet. En positiv vurdering av erfaringer og utbytte må dermed sees som en vurdering av om resultatet er verdt innsatsen.

De viktigste barrierene for de internasjonale organisasjonenes slagkraft, er mangel på økonomiske ressurser, manglende maktmidler og for lav prioritering fra medlemsorganisasjonene. Også når det gjelder eget internasjonalt arbeid, trekker organisasjonene fram manglende økonomiske ressurser som en viktig barriere. At forbundene mangler kompetanse på denne type arbeid, at ledelsen ikke prioriterer slike saker eller at det er for mye strid internt trekkes sjelden fram som et vesentlig problem. Det synes derimot som om en god del forbund erkjenner at medlemmene ikke prioriterer denne type saker høyt nok, noe som også vil ha betydning for hvor mye av forbundets ressurser som kan settes av til internasjonalt arbeid.

Selv om den nordiske fagbevegelsen til sammen bruker betydelige beløp til internasjonalt arbeid, er det likevel en ganske begrenset andel av forbundenes årsverk og økonomiske ressurser som går til slike oppgaver. Det kan dermed se ut som om det kunne være rom for økt prioritering av dette saksfeltet sett i forhold av at de fleste forbund oppgir at slikt arbeid blir stadig viktigere. Samtidig vil mange forbund oppleve at ressursene heller ikke er tilstrekkelige når

det gjelder oppgaver på nasjonalt nivå. Mange mener at dette vil kunne føre til at det internasjonale arbeidet må vike.

Mye tyder på at skillet mellom nasjonalt og internasjonalt arbeid bli mindre klart over tid. Oppgaver knyttet til EWCs, bedrifter som flytter ut, utenlandske arbeidstakere med dårlige lønns- og arbeidsvilkår eller myndighetenes implementering av EU-direktiver vil ofte løses av andre enn forbundets internasjonale sekretær. Kravene til ressurser og kompetanse kan dermed ikke begrenses til det som tradisjonelt har vært fagbevegelsens internasjonale arbeid, men gjelder i økende grad også de nasjonale kjerneoppgavene.

Et spørsmål som ofte reises er om det internasjonale arbeidet kunne vært løst bedre med økt koordinering og samarbeid innad i den nasjonale fagbevegelsen. Mange nasjonale forbund møtes i de samme organer, og en del saker vil stå på dagsorden både for forbund og hovedorganisasjon. En noe kritisk fortolkning av svarene avdekker et klart potensial for bedre samordning både mellom forbund og mellom forbund og hovedorganisasjon. I bransjestudiene i metall, telekommunikasjon og veitransport, kom det klart til uttrykk at forbundene mente det kunne være gevinster å hente på bedre samarbeid og samordning mellom forbund i Norden, ikke minst for å styrke den nordiske posisjonen i europeisk sammenheng. En god del mindre forbund har begrenset internasjonal aktivitet, og har antakelig heller ikke mulighet for å bruke vesentlig tid på denne typen arbeid. Kanskje kunne disse få mer ut av sitt internasjonale arbeid ved å samarbeide med andre forbund, karteller (slik forbundene i dansk LO er i ferd med) eller sin hovedorganisasjon, eventuelt overlate oppgaver og ressurser til disse? En annen gruppe forbund er dem som benytter betydelige ressurser til sitt internasjonale arbeid, og som for eksempel har internasjonal sekretær eller avdeling. Her vil antakelig spørsmålet om arbeidsdeling, behov for gjensidig informasjon om aktivitet på de ulike internasjonale arenaene, mulig samordning av kurs/opp-læring/rådgivning og eventuelt rutiner for å hindre dobbeltarbeid være verdt å diskutere – ikke bare i forhold til andre forbund men også i forhold til hovedorganisasjonene.

Referanser

- Andersen, S. K. (red.) (2003): *EU og det nordiske spil om lov og aftale. De nordiske lande og de europæiske aftaler om deltid og tidsbegrænset ansettelse*, Stockholm: SALTSA Working Life Research in Europe 2003:2.
- Andersen, S. K. (2003): «EU og det nordiske spil om lov og aftale», i Andersen, S. K. (red. 2003) *ibid.*
- Andersen, S. K. m.fl. (2003): «Danmark: Metalindustriens forandring og den faglige europæisering». I Blomqvist P. och S. Murhem (red.) (2003): *Fackliga strategier för att möta globalisering och regionalisering inom metallindustrin* Stockholm: SALTSA Working Life Research in Europe 2003:3
- Barnouin, B.(1986): *The European labour movement and European integration*. London: Pinter
- Blomqvist P. och S. Murhem (red.) (2003): *Fackliga strategier för att möta globalisering och regionalisering inom metallindustrin* Stockholm: SALTSA Working Life Research in Europe 2003:3
- Buschak, Willy (2003): «The European Trade Union Confederation and the European industry federations», i *European Trade Union Organisations Inventory of the Archive of Social Democracy and the Library of the Friedrich-Ebert-Stiftung*, published on behalf of the Friedrich-Ebert-Stiftung by Uwe Optenhögel, Michael Schneider, Rüdiger Zimmermann. Bonn, 2003, pp. 9-19.
- Carew, A. (2000): «Towards a Free Trade Union Centre: The International Confederation of Free Trade Unions (1949-1972) », pp 187-337 in Van der Linden, M. (ed.), *The International Confederation of Free Trade Unions*, Oxford/New York: Peter Lang.
- Colclough, C., red. (2003): *Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation*. Stockholm: SALTSA Working Life Research in Europe, 2003:4.
- Colclough, C. m.fl. (2003): «Faglige strategier og forandringer indenfor den danske telekommunikationsbranche», i Colclough (red.) (2003), *ibid.*
- Crouch, C. (1993): *Industrial relations and European state traditions* Oxford: Clarendon Press.
- Dølvik, J.E. (1997): *Redrawing boundaries of solidarity? ETUC, social dialogue and the Europeanisation of trade unions in the 1990s*. Dr. Philos dissertation, Oslo: ARENA-report 5/97, Fafo-report 238
- _____(1999a): *An emerging island? ETUC, social dialogue and the europeanisation of trade unions in the 1990s*. Brussels: ETUI
- _____(1999b) *Farvel Solidaritet? Internasjonale utfordringer til den norske arbeidslivsmodellen*, Oslo; Fafo-rapport 271.
- _____(2000): «Building Regional Structures: ETUC and the European Industry Federations», *Transfer – European Review of Labour and Research* 1/2000.

- ____ (2002): «European Trade Unions: Coping with Globalisation?» in Hoffman, J. (ed.) *The Solidarity Dilemma: Globalisation, Europeanisation and the Trade Unions*, ETUI, Brussels.
- Dølvik, J. E. og Visser, J. (2001): «ETUC and European Social Partnership: A Third Turning Point?», i Compston, H. & Greenwood, J. (ed.) *Social Partnership in the European Union*. Hampshire/New York: Palgrave.
- Dølvik, J.E. og J. Vartiainen (2002): *Globalisering og europeisk integrasjon – utfordringer for kollektivavtalene og forhandlingsystemene i de nordiske land*, Stockholm: SALTSA – Working Life Research in Europe, 2002: 7.
- EIRR (2000): «*International Trade Secretariats in focus – part one*», July 2000: 318.
- EIRR (2001a): «*ITS in focus – part two*», January 2001: 324.
- EIRR (2001b): «*International Trade Secretariats in focus – part three*». April 2001:327.
- Erne, R. (2001): *Organised labour – an actor of Euro-democratisation, Euro-technocracy or (re)-nationalisation?*, paper presented at the VII European Congress of the IIRA, Oslo, June 2001.
- EWC Bulletin (2002): *Global agreements and world works councils spread*, Issue 42, November/December 2002.
- Gordon, M. E. (2000): «*The International Confederation of Free Trade Unions: Bread, Freedom, and Peace*» pp. 81-102 in Gordon, M. E. and L. Turner (eds). *Transnational Cooperation among Labor Unions*, Ithaca; Cornell University Press.
- Gumbrell-McGormick (2000): «Facing New Challenges: The ICFTU 1972-1990s», pp 414-46 in Van der Linden, M. (ed.), *The International Confederation of Free Trade Unions*, Oxford/New York: Peter Lang.
- Hoffmann, J. (2002): «Beyond the myth: 'international solidarity' as a challenge to trade unions in the age of globalization», pp. 119-145 in Hoffmann, J. (ed.) *The Solidarity Dilemma: Globalisation, Europeanisation and the Trade Unions*, Brussels: ETUI.
- Hyman, R. (1999): «*National Industrial Relations Systems and Transnational Challenges: An Essay Review*», *European Journal of Industrial Relations* 5 (1): 89-111.
- ICFTU (2000) *Millennium Review. 1st meeting of the progress group*. Brussels 14-15. September 2000.
- ICFTU (2004): *A Trade Union Guide to Globalisation*, Second Edition.
- Lee, E. (1997): *The Labour Movement and the Internet*, Pluto Press.
- Løken, E. (2002): *Så samles vi på nettet – om fagbevegelsen og Internett*. Oslo: Tiden norsk forlag.
- Marks, G. and D. McAdam (1996): «Social Movements and the Changing Structure of Political Opportunity in Europe», in Marks, G. et al. (eds.): *Governance in the European Union*. London: Sage.
- Offe, C. (1985): *Disorganized capitalism : contemporary transformations of work and politics*, Cambridge: Polity Press, 1985.
- Ousland, G. (1949): *Fagorganisasjonen i Norge 1. Fra avmakt til stormakt 1870-1920*. Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon i Norge

- Strøby Jensen, C. (1998): *Arbejdsmarked og Europeisk Integration. En sociologisk analyse av den europeiske models etablering i EU*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Visser, J. (1995): «Trade Unions From a Comparative Perspective», in Ruysseveldt, J., R. Huiskamp and J. Van Hoof (eds.): *Comparative Industrial & Employment Relations*. London: Sage.
- Visser, J. (1996): «Internationalism in European trade unions: a lost perspective or a new agenda?», in Pasture, P. et al. (eds.): *The Lost Perspective? Vol. 2*. Aldershot: Avebury.
- Waterman, P (1998): *Globalization, Social Movements and the New Internationalisms*, London: Mansell.
- Windmuller, J.P. (2000) «The International Trade Secretariats», pp 102-120 in Gordon, M. E. and L. Turner eds. *Transnational Cooperation among Labor Unions*, Ithaca; Cornell University Press.

Undersøkelse om fagbevegelsens internasjonale arbeid

Returneres til Forskningsstiftelsen Fafo, Postboks 2947 Tøyen, N-0608 Oslo, Norge
Kontaktperson: Kristine Nergaard, (kne@fafo.no) eller Jon Erik Dølvik, (jed@fafo.no).
Telefon 22088600, faks 22088700

1 Forbundets navn: _____

2 Hører forbundet hjemme i:

- Danmark
- Finland
- Norge
- Sverige
- Island

3 Hvem besvarer skjemaet?

- Leder/generalsekretær
- Internasjonal sekretær/internasjonalt ansvarlig
- Annen: _____

4 Vi ber om navn, telefonnummer/e-mail til en kontaktperson i forbundet, helst den som fyller ut skjemaet. Dette er i tilfelle vi får behov for å kontakte dere i forbindelse med bearbeidelsen av spørreskjemaet. *Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og det vil ikke bli publisert opplysninger om enkeltforbund.*

Navn: _____

Telefonnummer: _____

E-mail: _____

Bakgrunnsspørsmål om forbundet

5 I hvilken bransje organiserer forbundet arbeidstakere? Sett flere kryss hvis forbundet organiserer i flere av disse bransjene.

- Primærnæringer
- Industri
- Bygge- og anleggsvirksomhet
- Varehandel, hotell- og restaurant, transport
- Annen privat tjenesteyting
- Offentlig forvaltning
- Undervisning, helse- og sosialtjenester
- Annet: _____

6 Hvilke typer medlemmer organiserer forbundet?

- Arbeidere/operatører
 Funksjonærer/tjenestemenn
 Akademikere
 Blanding/organiserer vertikalt
 Annet: _____

7 Er forbundet medlem av en hovedorganisasjon?

- Ja → Oppgi navn: _____
 Nei

8 Hvor mange medlemmer hadde forbundet per 31.12.2001?
Hvis mulig, angi både yrkesaktive medlemmer og totalt medlemstall.

Yrkesaktive medlemmer:

Medlemmer totalt:

9 Hvor mange årsverk utføres på forbundets kontor sentralt?

årsverk totalt

tillitsvalgte/saksbehandlere/utredere o.l.

kontor/regnskap/administrasjon

10 Hvor stort var forbundets driftsbudsjett for år 2001? Hvis dere ikke kan gi nøyaktige tall, gi et omtrentlig anslag.

000 NOK

Vi ønsker å kartlegge forbundets deltakelse i internasjonale faglige organisasjoner på nordisk, europeisk og globalt nivå. Forbund som ikke er medlem av noen slike organisasjoner bes krysse av her og gå til spørsmål 29.

11 Er forbundet medlem av noen faglige organisasjoner på *nordisk* nivå (nordisk yrkessekretariat eller liknende)?

- Ja
 Nei → Gå til spørsmål 15

12 Angi hvilke av følgende nordiske yrkessekretariater/organisasjoner forbundet er medlem av. Hvis forbundet er tilknyttet *andre* nordiske faglige organisasjoner enn de som er på listen, oppgi navnet.

- Nordisk Union innen Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund
- Nordiska Byggnads- och Träarbetarefederationen (NBTF)
- Nordiska Industriarbetarefederationen (NIF)
- Nordiska Transportarbetarefederationen (NTF)
- Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd
- UNI-IBITS Norden
- Nordiska unionen för HRCT-anställda
- Nordiska Finansanställdas Union
- Andre: Oppgi navn og gjerne adresse til hjemmeside på Internett hvis slik finnes

13 Deltar forbundet i bransjekomiteer eller tverrgående komiteer (f.eks. forhandlings/avtalekomite, kvinnekommité eller liknende) *under* de nordiske yrkessekretariatene? Hvis ja - angi *antall* slike komiteer dere er medlem av.

- Nei
- Ja Antall komiteer:

14 Om lag hvor mange møter i faglige organisasjoner på nordisk nivå deltar forbundet i per år?

Om lag: møter

15 Er forbundet medlem av noen faglige organisasjoner på *europisk* nivå (europisk industriføderasjon, yrkessekretariat eller liknende)?

- Ja
- Nei Gå til spørsmål 19

16 Angi hvilke europeiske industriføderasjoner/faglig organisasjoner forbundet er medlem av. Hvis forbundet er tilknyttet *andre* europeiske faglige organisasjoner enn de som er på listen, oppgi navnet.

- EFFAT - European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Unions
 - EEA - European Entertainment Alliance
 - EFBWW - European Federation of Building and Woodworkers
 - EFJ - European Federation of Journalists
 - EMCEF - European Mine, Chemical and Energy Workers' Federation
 - EMF - European Metalworkers' Federation
 - EPSU - European Federation of Public Service Unions
 - ETF - European Transport Workers' Federation
 - ETUCE - European Trade Union Committee for Education
 - ETUF-TCL European Trade Union Federation - Textiles Clothing and Leather
 - UNI-EUROPA Union Network International
 - Andre: Oppgi navn og gjerne adresse til hjemmeside på Internett hvis slik finnes
-
-
-

17 Deltar forbundet i bransjekomiteer eller tverrgående komiteer (f.eks. forhandlings/avtalekomite, kvinnekommité eller liknende) *under* de faglige organisasjonene på europeisk nivå?

- Nei
- Ja → Antall komiteer

18 Omlag hvor mange møter i faglige organisasjoner på europeisk nivå deltar forbundet i per år?

Om lag: møter

19 Er forbundet medlem av noen faglige organisasjoner på *globalt* nivå (en eller flere av de internasjonale yrkessekretariatene (ITS) eller andre faglig organisasjoner på globalt nivå)?

- Ja
- Nei → Gå til spørsmål 23

24 Har det vært noen endring i hvor viktige de ulike internasjonale faglige organisasjonene er for forbundet i løpet av de siste 5-10 årene?

	Mer viktig	Som før	Mindre viktig	Vet ikke	Ikke medlem
Nordiske yrkessekretariat	☐	☐	☐	☐	☐
Europeiske industriføderasjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Globale yrkessekretariat (ITSs)	☐	☐	☐	☐	☐

25 Har forbundet noen direkte eller indirekte kontakt med internasjonale paraplyorganisasjoner som Nordens Faglige Samorganisasjon (NFS), Den Europeiske Faglige Samorganisasjon (EFS) eller den Frie Faglige Internasjonale (FFI)?

- Har direkte kontakt med disse
- Bare kontakt via hovedorganisasjon
- Ingen kontakt med disse → gå til spørsmål 29
- Vet ikke → gå til spørsmål 29

26 Har det vært noen endring i hvor viktige de ulike internasjonale paraplyorganisasjonene er for forbundet i løpet av de siste 5-10 årene?

	Mer viktig	Som før	Mindre viktig	Vet ikke	Ikke relevant
Nordens Faglige Samorganisasjon (NFS)	☐	☐	☐	☐	☐
Den Europeiske Faglige Samorganisasjon (EFS)	☐	☐	☐	☐	☐
Frie Faglige Internasjonale (FFI)	☐	☐	☐	☐	☐

27 Hvordan har forbundets samlede tids- og ressursbruk på internasjonale faglige organisasjoner utviklet seg de siste 5 årene?

- Økt sterkt
- Økt noe
- Om lag stabil
- Avtatt noe
- Avtatt sterkt
- Usikker

28 En rekke forhold kan virke som hindre for at de internasjonale faglige organisasjonene får større slagkraft. Ut fra forbundets erfaringer, hvor viktig er følgende faktorer? Angi på en skala fra 1 til 6 der 1 er svært viktig og 6 er svært lite viktig.

	Svært viktig			Svært lite viktig			Vet ikke
	1	2	3	4	5	6	
Mangel på økonomiske ressurser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For mye byråkrati	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Språkbarrierer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturforskjeller	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sprikende nasjonale interesser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ideologisk uenighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mangler aksjons/maktmidler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For lav prioritering fra medlemsorganisasjonene	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Paraplyorganisasjonene (EFS & FFI) er for dominerende	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Annet: _____

Vi har nå noen spørsmål om internasjonalt faglig samarbeid som foregår utenfor de faglige internasjonale organisasjonene, f.eks. bilateralt samarbeid eller andre typer samarbeid.

29 Samarbeider forbundet direkte med fagorganisasjoner i andre land om utveksling av lønnsstatistikk, forhandlingskrav/resultater, samordning av strategien i tariff/lønnsforhandlinger etc?

- Nei
- Bare tilfeldig
- Ja, systematisk Med hvem: (flere kryss mulig)
 - Forbund innen Norden
 - Forbund fra øvrige EU-land
 - Andre

30 Samarbeider forbundet med fagorganisasjoner i andre land når det gjelder arbeidsvilkår/rettigheter for gjestearbeidere, utplasserte arbeidstakere, ansatte i selskaper med oppdrag i flere land m.v.?

- Nei
 Bare tilfeldig
 Ja, systematisk Med hvem: (flere kryss mulig)
 Forbund innen Norden
 Forbund fra øvrige EU-land
 Andre

31 I hvilken grad er forbundet aktivt i arbeid knyttet til ILO (Den Internasjonale Arbeidsorganisasjonen)?

- Svært aktivt
 Noe aktivt
 Lite aktivt
 Deltar ikke
 Vet ikke

32 Forsøker forbundet å påvirke beslutninger i internasjonale institusjoner som WTO, IMF, Verdensbanken eller liknende organisasjoner, hvis JA, hvordan? Sett flere kryss om nødvendig.

- Nei, ingen/minimal aktivitet overfor disse institusjonene
 Ja Hvordan:
 Hovedsakelig gjennom de internasjonale fagorganisasjoner
 Deltar i disse institusjonenes konferanser, komiteer/underkomitéer
 Direkte lobbying
 Deltar i massekampanjer/aksjoner
 Annet: _____

33 Har forbundet i løpet av siste tre år deltatt i sympatiaksjoner på tvers av landegrensene?

- Nei
 Ja, aksjon i regi av internasjonale yrkessekretariat/FFI/EFS
 Ja, annen type aksjon
 Vet ikke

Hvis JA i spørsmål 33, hva slags type aksjoner? (Sett flere kryss om nødvendig)

- Boikott/blokade eller liknende
 Demonstrasjon/markering
 Underskriftsaksjon eller liknende
 Annet: _____

Så har vi noen spørsmål om forbundets aktivitet når det gjelder saker som angår EU/EØS.

34 Arbeider forbundet aktivt for å påvirke (eller hindre/motvirke) beslutninger i EU/EØS, enten på den europeiske eller nasjonale arena?

Ja

Nei Hvorfor ikke:

Ikke noen saksfelt der dette er naturlig

Ikke ressurser/forbundet for lite

Ivaretas av andre organisasjoner/
hovedorganisasjon

Gå til spørsmål 40

35 Nedenfor har vi listet opp en del saksfelt og aktiviteter i EU som arbeidstakerorganisasjoner kan forsøke å påvirke, enten på europeisk plan eller gjennom aktivitet på den nasjonale arena. Angi om forbundet er svært aktivt, noe aktivt eller ikke aktivt når det gjelder å påvirke disse saksfeltene.

I EUs organer/i Brussel:

	Svært aktivt	Noe aktivt	Ikke aktivt	Ikke aktuelt
Sosial sektordialog	☐	☐	☐	☐
Den sentrale sosialdialogen	☐	☐	☐	☐
Direktiv om arbeidstakerrettigheter	☐	☐	☐	☐
Produkt og miljøstandarder	☐	☐	☐	☐
Syssesttingsstrategien på EU-nivå	☐	☐	☐	☐
Industri/næringspolitikk på EU-nivå	☐	☐	☐	☐
Økonomisk politikk/skattepolitikk	☐	☐	☐	☐
Velferd/pensjonspolitikk	☐	☐	☐	☐
Yrkesopplæring	☐	☐	☐	☐

Annet: _____

På den nasjonale arena

Svært Noe Ikke Ikke
aktivt aktivt aktivt aktuelt

Påvirke den nasjonale fagbevegelsens holdninger når det gjelder europeiske forhandlinger/sosial dialog/direktiv

Påvirke myndighetenes holdninger når nye direktiver skal utformes/vedtas

Påvirke den nasjonale iverksettingen av direktiver

Nasjonale handlingsplaner for sysselsetting (NAPs)

Spørsmålet om nasjonal deltakelse i EMU (euro)

Påvirke myndighetenes posisjon i andre EU-relevante saker

Annet: _____

36 Driver forbundet eget påvirkningsarbeid i Brussel? Hvis ja, på hvilken måte? Sett så mange kryss som nødvendig.

Nei

Ja, gjennom eget kontor i Brussel

Ja, lobbying overfor EU-institusjonene

Ja, annet: _____

37 Hvor viktige er følgende organer i forbundets arbeid for å påvirke beslutninger i EU-systemet? Avgi viktighet på en skala fra 1 til 6 der 1 er svært viktig og 6 er svært lite viktig.

Svært viktig Svært lite viktig Ikke
1 2 3 4 5 6 aktuelt

Nordens Faglige Samorganisasjon

Den Europeiske Faglige Samorganisasjon

Europeiske industriføderasjoner

Nordiske yrkessekretariat

Egen hovedorganisasjon

Nasjonale myndigheter

Annet: _____

38 Hvordan har forbundets samlede tids- og ressursbruk på EU-saker utviklet seg de siste 5 årene, inkludert det arbeidet som gjøres nasjonalt?

- Økt sterkt
- Økt noe
- Om lag stabil
- Avtatt noe
- Avtatt sterkt
- Usikker

39 Hvis tidsbruken har *økt*, gjelder dette aktivitet overfor nasjonale myndigheter/parter, aktivitet i europeiske organisasjoner/Brussel, eller begge deler?

- Hovedsakelig hjemme
- Hovedsakelig på den europeiske arena
- Begge deler

Vi har nå noen spørsmål om forbundets aktiviteter når det gjelder konsernfaglig samarbeid i multinasjonale selskaper og andre saksfelt som går på internasjonalisering av virksomhetene.

40 Har forbundet sentralt eller lokalt inngått avtaler om europeiske samarbeidsutvalg (European Works Councils/ESU) eller avtaler om globale eller nordiske samarbeidsutvalg i multinasjonale selskaper? Sett flere kryss om nødvendig.

- Europeiske samarbeidsutvalg
- Globale samarbeidsutvalg
- Nordiske samarbeidsutvalg eller liknende avtaler
- Nei (GÅ TIL SPØRSMÅL 44)
- Vet ikke

41 Om lag hvor mange slike avtaler finnes innen forbundets område?

- 1-5
- 6-10
- 11-24
- 25 og flere
- Usikker

42 Hvilke oppgaver har forbundet med europeiske eller globale samarbeidsutvalg? Sett kryss for de oppgavene dere er involvert i.

- Bistår lokale tillitsvalgte med informasjon om regelverk og rettigheter
- Deltar i forhandlinger om nye avtaler
- Er representert i ESU og/eller globalt samarbeidsutvalg
- Opplæring/kurs for tillitsvalgte i internasjonale konsern
- Språkopplæring
- Utvikler opplæringsmateriell/håndbøker
- Påvirker multinasjonale selskaper for å få disse til å opprette avtaler
- Annet: _____

43 Hvordan er forbundets erfaringer med europeiske samarbeidsutvalg? Sett kryss for det svar som i størst grad samsvarer med de erfaringer forbundet har.

- Svært positive
- Positive, men avhenger av ledelsens holdning og faglige ildsjeler
- Negative, gir lite innflytelse/arbeidstakerrettighetene for svake
- Svært negative, har mest blitt et redskap for konsernledelsen
- Varierer svært mye fra konsern til konsern.

Kommentar: _____

44 Har forbundet de siste tre år vært engasjert i enkeltsaker som gjelder internasjonale oppkjøp, utflytting av virksomhet eller liknende saker i egen bransje?

- Nei → Gå til spørsmål 50
- Ja → Omtrent hvor mange saker per år:
 1-5 6-10 11-24 25 og flere Usikker

45 Hvilke oppgaver har forbundet sentralt i arbeidet med internasjonale oppkjøp, utflytting av virksomhet o.l. Sett kryss for de oppgavene dere er involvert i.

- Bistår lokale tillitsvalgte med informasjon om regelverk og rettigheter
- Bistår lokale tillitsvalgte i forhandlinger/drøftinger med eier
- Opplæring om ansattes og tillitsvalgtes rettigheter i slike saker
- Påvirker media/opinionen gjennom markeringer/politiske streiker eller liknende
- Påvirker sentrale myndigheter eller politikere i enkeltsaker
- Påvirker eiere i forbindelse med oppkjøp, utflyttinger etc
- Utvikler opplæringsmateriell/håndbøker

Annet: _____

46 Hvor ofte har forbundet de siste tre årene *tatt kontakt med søsterforbund* i andre land eller de internasjonale faglige organisasjonene i forbindelse med oppkjøp/ utflyttinger av nasjonale selskaper, ESU eller liknende tema?

- Svært ofte
- Av og til/når det er aktuelt
- Sjelden
- Aldri
- Vet ikke

47 Hvor ofte har forbundet de siste tre år *mottatt henvendelser fra søsterforbund* når det gjelder nasjonale selskapers opptreden i utlandet, f.eks. oppkjøp, ESU, behandling av ansatte etc?

- Svært ofte
- Av og til
- Sjelden
- Aldri
- Vet ikke

48 Hvordan er forbundets erfaringer med internasjonalt faglig samarbeid i saker som går på oppkjøp, ESU og andre forhold som angår internasjonale konsern?

- Svært nyttig, har gitt resultater
- Positivt, men begrensede resultater
- Skuffende, alle hegner om egeninteresser
- Nytteløst, eierinteressene rår uansett
- Både positive og negative erfaringer

Kommentar: _____

49 Hvordan har den tids- og ressursbruk som forbundet sentralt legger ned i saker som gjelder internasjonalisering av selskapene (internasjonale oppkjøp, ESU m.v.) utviklet seg de siste 5 årene?

- Økt sterkt
- Økt noe
- Om lag stabil
- Avtatt noe
- Avtatt sterkt
- Usikker

Mange fagforbund er engasjert i prosjekter der hovedformålet er internasjonal solidaritet med arbeidstakere/fagforbund i utviklingsland eller Øst- og Sentraleuropa. Vi har noen spørsmål om denne type aktivitet.

50 Driver forbundet internasjonale solidaritetsprosjekter enten alene eller sammen med andre organisasjoner?

- Ja
 Nei Gå til spørsmål 56

51 Hvilken type prosjekter deltar dere i? Sett flere kryss om nødvendig.

- Humanitære prosjekt (nødhjelp etc)
 Støtte til oppbygging av fagorganisasjoner (medlemsarkiv, materiell/trykkeri, fagforeningshus osv)
 Opplæring i faglig arbeid (kurs for tillitsvalgte m.v.)
 Økonomisk støtte til kampanjer/streiker/aksjoner
 Fellesprosjekt med nasjonale arbeidsgivere og/eller nasjonale myndigheter
 Andre type prosjekter : _____
-

52 Har forbundet fonds eller faste avsetninger til solidaritetsarbeid, finansieres slik aktivitet over vanlig driftsbudsjett eller finansieres prosjektene (i all hovedsak) eksternt?

- Har fond eller andre faste avsetninger til internasjonalt solidaritetsarbeid
 Setter av midler til prosjekter over driftsbudsjettet når dette er aktuelt
 Arbeidet finansieres (i all hovedsak) eksternt
 Vet ikke

53 Samarbeider forbundet direkte med fagorganisasjoner i tredje verden eller Øst- og Sentraleuropa når det gjelder internasjonale arbeidstakerrettigheter, etiske standarder og/eller barnearbeid innen bransjen? Avmerk hvilke tema dette gjelder.

- Nei
 Ja
 Barnearbeid
 Andre typer arbeidstakerrettigheter
 Andre spørsmål knyttet til etiske standarder
 Vet ikke

54 Hvis JA, hva slags type aktivitet er dette. Sett flere kryss om nødvendig.

- Samarbeid med enkeltforbund i aktuelle land
 Tiltak i regi av de internasjonale yrkessekretariatene
 Aktivitet i tilknytning med at nasjonale konsern etablerer seg ute
 Annet: _____
-

55 Hvordan har forbundets tids- og ressursbruk på internasjonalt solidaritetsarbeid utviklet seg de siste 5 årene?

- Økt sterkt
- Økt noe
- Om lag uendret
- Avtatt noe
- Avtatt sterkt
- Usikker

Vi ønsker å kartlegge hvordan fagforbundene organiserer det internasjonale arbeidet og hvor mye ressurser som brukes på dette. Enkelte av disse spørsmålene vil være vanskelige å besvare nøyaktig. I slike tilfeller ber vi om grove anslag.

56 Har forbundet internasjonal sekretær/avdeling?

- Ja
- Nei → Hvem arbeider i hovedsak med internasjonale spørsmål?
 - Leder/generalsekretær
 - Andre tillitsvalgte på forbundskontoret
 - Saksbehandlere/utredere
 - Andre
 - Varierer mye

57 Vi ønsker et anslag på hvor mye tid forbundet sentralt bruker på internasjonalt faglig samarbeid, EU-aktivitet, ILO, WTO, solidaritetsarbeid og annen internasjonal aktivitet?

Totalt: _____, _____ årsverk

Hvis mulig, angi hvor mye tid ulike grupper ansatte/tillitsvalgte i forbundet bruker på internasjonalt arbeid:

Internasjonal sekretær/saksbehandlere internasjonal avdeling:

_____, _____ årsverk Har ikke

Administrativ støtte/kontorhjelp for internasjonal sekretær/ internasjonal avdeling:

_____, _____ årsverk Har ikke

Forbundets ledelse

_____, _____ årsverk

Saksbehandlere forøvrig

_____, _____ årsverk

Andre: _____

_____, _____ årsverk

58 *Hvis dere ikke kan oppgi noe omtrentlig anslag på tidsbruk: Angi om forbundet jobber lite eller mye med slike saker sammenliknet med det dere tror er vanlig blant fagforbund på deres størrelse og type.*

- Vesentlig mindre enn andre
 Noe mindre enn andre
 Omtrent som andre organisasjoner på vår størrelse
 Noe mer enn andre
 Vesentlig mer enn andre
 Vet ikke

59 *Hvor mye betaler forbundet årlig i kontingenter til ulike internasjonale faglige organisasjoner. Angi beløp for 2001.*

Om lag NOK

60 *Gi et anslag på hvor mange internasjonale møter, konferanser, seminarer o.l. som forbundet deltar på per år. Ta utgangspunkt i 2001*

	Ingen	1-5	6-10	11-25	25-50	Mer enn 50	Vet ikke
Ledelsen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Saksbehandlere/utredere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

61 *Omtrent hvor store reise- og oppholdsutgifter har forbundet i forbindelse med møter i internasjonale fagorganisasjoner og annen internasjonal aktivitet*

Om lag NOK

Kommentar: _____

62 *Alt i alt, bruker forbundet en større eller mindre andel av sine økonomiske ressurser på internasjonal virksomhet i dag enn for 5 år siden. Her tenker vi både på utgifter til reisevirksomhet, kontingenter m.v. og arbeidsinnsats.*

- Mye mer
 Noe mer
 Om lag som før
 Noe mindre
 Mye mindre
 Vet ikke

Vi drukner i papirer, møter
og byråkrati

Når ressursene skrumper kommer
nasjonale oppgaver først

Generelle kommentarer:

Tusen takk for hjelpen. En rapport fra undersøkelsen vil bli publisert på Internett. Hvis du ønsker å bli kontaktet når denne er utgitt, kryss av her .

Beskjed sendes til e-post: _____

Hvis du i stedet ønsker en skriftlig versjon, kryss av her og oppgi navn og adresse til den som skal ha rapporten tilsendt.
